47754/B

coll. complete

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30501222

Jean Baptiste de Senac

56176

DE RECONDITA FEBRIUM

INTERMITTENTIUM,

TUM REMITTENTIUM NATURA,

ET DE EARUM CURATIONE,

Variis experimentis & obſervationibus illuſtratâ,

LIBRI DUO.

Nª .... authore ignoto.

DuBois Secret. — Duhaut Breil med. du Roy

AMSTELODAMI,

Sumptibus FRATRUM DE TOURNES.

M. DCC. LIX.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

EDITORIS

PRÆFATIO.

AD promovendam Medicinam nil fermè uſpiam ab eam profitentibus prætermiſſum; in eâ ſtatim illuſtrandâ deſudaverunt viri inter antiquos inſignes, tùm multi ſubſequentibus ſæculis ingenii famâ conſpicui; apud recentiores deindè accuratiori ſtudio agitari cœpit hæc diſciplina; de eâ denique ingentem librorum copiam noſtra profudit ætas; ſed parem doctrinæ ubertatem ex tot laboribus non profluxiſſe meritò queri poſſumus; an id autem naturæ, an

artis, aut artificum vitio tribuendum?

Naturalis equidem Philoſophia ità exculta eſt, ut recentiores longo intervallo ſequantur antiqui; in intimos naturæ receſſus penetravit quorumdam induſtria; imò & humani ingenii limites tranſcendiſſe aliquandò videtur felix curioſitas; ſi cauſas primas non attigerit, effectus tamen & phœnomena aſſequi potuit; luculenta eorum ſaltem proſtat hiſtoria, omniaque veluti ad lancem expenſa oſtentantur.

Longè diſpar profectò eſt Philoſophorum & Medicorum ratio; illi umbratiles, experimentis dediti, iis ſolummodò incumbentes plura obſervare & invenire potuerunt; Medici verò multis impliciti continuò hàc & illàc vagari coguntur, aſſiduè

meditari, veterum & recentiorum verſare monumenta, nova ſemper experiri & ægris adeſſe, æquè neceſſe & difficile eſt; tempus ergò vel experientia ſæpè fælicisſimis defuit ingeniis, quorum ferax ubique fuit Medicina; tanta eſt ejus artis moles, ut ea veluti obruatur mens; hùc accedit, ut vix non niſi extremâ ætate, quam pauci attingunt, ſufficienti ſupellectile inſtructi eſſe poſſint, vel ii ipſi qui ſummis laboribus eam ſibi comparare conati ſunt.

Artis incremento imprimis officit mos ille, ſeu cœca ambitio de omnibus agendi morbis. Divini fermè opus eſſet ingenii univerſam amplecti Medicinam; ſatius ad eam promovendam eſſet, quibuſdam tantùm affectibus obſervandis incumbere, omnia

quæ de iis occurrunt colligere, & tandem poſt ſeram ætatem ea conferre, componere, ad cauſas revocare, & indè curationis principia deducere.

His ductus rationibus operis hujus Author magnam collegiſſe videtur obſervationum vim, & imprimis expendendis febrium phæmomenis non infœlicem navaſſe operam; cùm caſu in ejus quædam incidiſſem collectanea, id imprimis in iis mihi arriſit, quod ab omni hypotheſi alienus, & experientiæ addictus eſſet; ea ſola artem fecit, ipſaque tantummodò, præeunte tamen rationis face, duci tutò poſſumus.

Quod ſtatim negotium faceſſit, eſt rerum ordinanda ſeries; nexu quodam cohæreant oportet innumera, quæ omninò diſſident, & quæ in diverſas veluti

vias mentem abducunt; has quidem ambages effugiſſe videntur qui nudam Febrium intermittentium diagnoſim, prognoſim & curam tradiderunt, numeriſque diſtincta aut minutim ſecta exhibuerunt phœnomena & præcepta; ſed ita rerum conſpectus potiùs, quàm ipſa natura mentis oculis objicitur; disjuncta & in indices quodammodò redacta perluſtrando, quaſi per ſalebras fertur ingenium, nec eorum rationem ei licet perſpicere.

Non ea methodo ductus inceſſit hujus operis Author, quicumque ille ſit; de omnibus ſeorſim agit, ea ſuo loco collocat, & quæcumque ad ea attinent, experientiâ nixus proſequitur; ſtatim quidem varias Febrium ſpecies attingit, deinde verò ad cau-

ſas accedens iis inquirendis incumbit, ſeu potiùs quæcumque finxerunt alii veluti commenta reſpuit, iiſque tandem exploſis, veroſimilia tradit; eâ tamen brevitate & ſapientiâ quæ Medicum decent & Philoſophum.

His præmiſſis ad Febrium varia Phœnomena progreditur; de frigore nimirùm prævio, de inſequenti calore, de ſudoribus eum excipientibus fusè & ſeorſim diſſerit, & ſymptomatum eorum luculentam tradit hiſtoriam; quàm vario deindè more incedant variamque præ ſe ferant ſpeciem oſtendit, & eorum cauſas, ſi quæ ſe prodant, non prætermittit; at quæcumque de iis adducit, obſervationibus tanquam firmiſſimo Medicinæ fundamento ſubjicit.

Sed cùm eæ cauſæ quibus ſtatis temporibus reduces ſuſcitantur paroxyſmi tenebris obvolutæ ſint, anxiè inquirit Author, quæ aliis in morbis periodorum febrilium ſequantur morem, ad eaſque referri poſſint, vel lucem aliquam iis affundere; deindè verò quæ conſequi ſoleant fusè oſtendit, iiſque immoratur imprimis quæ ad illuſtrandam curam inſervire poſſunt.

Hâc ſtratâ viâ veneni febrilis vim proſequi neceſſe erat, eaſque perluſtrare Febres, quæ ſub falsâ intermittentium ſpecie decurrunt; ſed non minùs neceſſe erat eas quæ à proprio deſciſcunt ingenio, & quæ aliquandò veluti ſub larva latere ſolent, detegere; tales ſunt remittentes aut compoſitæ Febres, quæ continuarum men-

tiuntur indolem; eorum autem omnium principia è naturæ gremio eruere conatur Author, & ubique experientia prætendit facem.

Hinc ad multa alia progreſſus, ad intermittentes & ad remittentes, quæ mali moris ſunt, aditum ſibi paravit. Quod verò magni momenti eſt, earum ſigna diligentiſſimè tradit; ne autem ulli relinquatur errori locus, iique morbi in ſe ipſis veluti in ſpeculo ſpectari poſſint, variam epidemicarum Febrium adornat hiſtoriam, varioſque ægrorum effingit caſus, & veluti oculis ſubjicit.

Quæ ſequuntur verò, propiùs ad curationem ſpectant, veneni ſcilicet febrilis effectus, partium quas infert læſiones, indèque impendens diſcri-

men; ea, inquam, omnia ſummâ curâ in hoc traduntur opere; his denique veluti faſtigium imponitur, accurata vitiorum quæ in cadaveribus occurrunt exarata hiſtoria.

Hæc aliaque multa quibus immorari non licet, libro primo traduntur; ſecundus verò circa curam verſatur; quod autem in pleriſque non occurrit ſcriptis, non minùs fusè & luculenter inſtituitur medendi methodus quàm morbi ipſius hiſtoria; ſtatim de remediis generalibus, de eorum viribus, de tempore quo in uſum vocari debent, inquiritur; dein verò propria Febribus intermittentibus medendi methodus ex variis experimentis deducitur.

Ea autem duplex occurrit, & alia alteri mutuam præſtare poteſt ope-

ram: prima eſt quæ ſudoriferis & aperientibus febrile venenum aggreditur, frigus præcavet & Febrem ſimul avertit: quæ autem hîc traduntur, obſervatione ſolâ variiſque prodeunt innixa experimentis; magni momenti eſt methodus hæc, non quidem incognita, ſed non ſatis exculta; variis in Febribus aliquandò veluti ſacra anchora eſt, & eâ ſublatâ ſummum vitæ imminet diſcrimen.

Secunda vulgariſque methodus circà propria verſatur remedia; ſtatim autem inquiritur quænam ſint ea quæ apud antiquos tum recentiores comprobata in uſu fuerint, antè corticis peruviani inventum: expenduntur deindè eorum vires, & quiſnam variis in caſibus iis relinquatur locus, ſtatui-

tur. Ea eſt ægrorum, & efficaciſſimorum remediorum natura, ut aliquandò varia invocare auxilia neceſſe ſit, eaque miſcendo fruſtrà aliis tentatam aſſequamur curationem.

Reliquum erat ut corticis peruviani, divino veluti afflatu inventi, expenderentur vires; ſed præjudicatæ opinioni quæ apud multos variis in regionibus invaluit, occurrendum erat. Ideò remedio huic exprobratæ noxæ in medium afferuntur; non quidem eas immeritò ubique incuſari credit Author; ſed perperàm inſtitutæ curandi methodo eas tribuendas aſſerit; poſteà verò cautelas adhibendas diligenter expendit, & quæcumque profert tum ratione tum obſervationibus comprobari videntur.

Poſtquam cortex peruvianus ab omni ſuſcipicione vindicatus eſt, ejus exhibendi rationem definire Author aggreditur, variiſque ſimul legibus & præceptis eam ſubjicit: deindè verò, quod pleriſque ſcriptoribus fermè intactum inaratumque dici poteſt ſolum, impedimenta omnia huic remedio adverſantia accuratè proſecutus eſt; oriuntur ea vel ex corporum temperie, vel ex morbis prægreſſis, aut denique ex ipſa febre, ſive ex perverſa medendi methodo; ſunt ſæpè hæc impedimenta veluti totidem morbi, quibus accommodandus corticis uſus, aut quibus ab eo abſtinere cogimur.

Quod verò ægros & Medicos ſummoperè vexat, eſt Febrium diuturnitas & pertinacia; multæ occurrunt quæ

vix curari poſſunt; & quandoque, cùm reſtituti per certum tempus videntur ægri, in priſtinum relabuntur ſtatum: cauſas autem ejuſmodi contumaciæ accuratè proſequitur Author, variamque ei medendi inquirit methodum; abuſum imprimis corticis peruviani in his Febribus toties incuſandum notat; eo exaſperari ſæpè ſolent omnia; oriuntur indè obſtructiones viſcerum, aliaque eorum vitia, quæ per totam ſæpè protrahuntur vitam; præceptis ergo ex certâ experientiâ hauſtis ad ea avertenda opus erat.

Ad Febres compoſitas, remittentes, & malignas tandem delabitur curatio: occurrunt eæ frequenter; &, ſi inexpertus ſit Medicus, eaſve non dignoſcat, ultimum ſæpè inſtat diſcri-

men. Quod verò vix credi poſſe videtur, morbus adeò Febri intermittenti prima fronte abſimilis, pulveris peruviani operâ compreſſus, ſtatim fermè quieſcit; certò tamen modo exhibendus eſt, & alia nonnunquam cum eo uſurpanda ſunt remedia; ô nimium fœlix humanum genus, ſi talia adversùs alios morbos ſpecifica è ſinu ſuo protuliſſet natura! manet fortè nepotes hæc fœlicitas.

Optandum ſanè fuiſſet ut in lucem editum eſſet opus hoc ab ipſo Authore, & ex ipſius autographo typis mandatum; fieri enim nequit quin amanuenſium incuriâ irrepſerint varii errores; iis, ut ſpero, ignoſcet Lector æqui bonique conſulens, idque eò faciliùs, quòd ad libri ſecundi calcem præcipuos ſaltem annotatos reperiet.

INDEX

INDEX LIBRORUM
ET CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

De Febrium intermittentium, & remittentium naturâ.

CAPUT I. *DE variâ Febrium intermittentium ſpecie,* pag. 1
CAP. II. *De variis cauſis Febrium intermittentium juxtà quorumdam Medicorum placita,* 6
CAP. III. *De aliis cauſis quæ minus à veroſimili abeſſe videntur,* 10
CAP. IV. *De cauſis remotis,* 15
CAP. V. *De frigore febrili,* 20
CAP. VI. *Quinam ſint frigoris febrilis effectus,* 26
CAP. VII. *De calore & ſudore febrili,* 33
CAP. VIII. *De apurexiâ quæ Paroxyſmos ſequitur,* 39
CAP. IX. *De cauſâ quâ fit ut Febris evaneſcat, & ſtatis temporibus redeat,* 43
CAP. X. *An in aliis affectibus, aut in variarum partium actione inſit aliquid quo duci poſſimus ad detegendam periodorum febrilium cauſam,* 49
CAP. XI. *De variâ cauſæ febrilis actione,* 55

ẽ

CAP. XII. *De iis Febribus quæ ab intermittentibus alienæ earum ſpeciem præ ſe ferunt*, 60

CAP. XIII. *De affectibus quos mentiuntur Febres intermittentes à ſuâ naturâ degeneres*, 66

CAP. XIV. *De Febre intermittenti malignâ*, 72

CAP. XV. *De commutatione Febrium intermittentium in alias ſivè remittentes, ſivè continuas*, 81

CAP. XVI. *Confirmantur, quæ jam dicta ſunt, variis obſervationibus*, 89

CAP. XVII. *Quàm variæ & periculoſæ ejuſmodi Febres, probatur aliis obſervationibus*, 93

CAP. XVIII. *Ut dignoſci poſſint Febres intermittentes ſub aliâ ſpecie latentes aut larvatæ*, 100

CAP. XIX. *Quid ex præcipuis Febrium ſymptomatis ſequatur, aut metuendum ſit*, 105

CAP. XX. *De variis affectibus qui Febres intermittentes comitantur*, 112

CAP. XXI. *De affectibus qui poſt curatas Febres ſuperſunt*, 119

CAP. XXII. *De vario relapſu in Febres intermittentes*, 122

CAP. XXIII. *De vitiis quæ in cadaveribus poſt Febres intermittentes reperiuntur*, 127

LIBER SECUNDUS.

De Febrium intermittentium & remittentium curatione.

CAPUT I. *QUAM difficilis ſit Febrium intermitttentium curatio, & in quo ea ſit poſita*, pag. 133

Cap. II. *An quævis Febres quæ intermittunt, iiſdem curari debeant remediis? An ſibi relictæ, per ſe ipſas deſinant vel criſim quamdam moliantur? & an ipſo initio earum cura inſtituenda ſit,* 137

Cap. III. *De venæ ſectione,* 142

Cap. IV. *De evacuatione primarum viarum,* 147

Cap. V. *De purgantium uſu,* 155

Cap. VI. *De aperientium uſu,* 160

Cap. VII. *Quonam tempore exhibenda ſint modò dicta remedia,* 165

Cap. VIII. *De variâ Febrium curandarum methodo, & primò quidem de eâ quæ ſudorifera adversùs eas adhibet,* 170

Cap. IX. *Quomodò exhibenda ſint ſudorifera adversùs Febres,* 174

Cap. X. *De Febrium curatione inſtituenda ſpecificorum Medicamentorum operâ; & primò quidem inquiritur quænam illa ſint, & num ut talia haberi debeant quædam emetica aut purgantia,* 178

Cap. XI. *An in quibuſdam ſudoriferis, amaris, aperientibus, aliiſque remediis, ſit vera vis febrifuga,* 183

Cap. XII. *De curatione per corticem peruvianum,* 191

Cap. XIII. *De corticis peruviani non innoxiis effectibus,* 199

Cap. XIV. *Quænam cautelæ adversùs noxios cortices peruviani effectus adhibendæ ſint,* 206

Cap. XV. *De Methodo obſervandâ in corticis*

Peruviani uſu, 214

CAP. XVI. *An quartana Febris peculiarem ſibi vindicet curationem*, 223

CAP. XVII. *De impedimentis quæ in antecedentibus certarum partium affectibus, aut in variis temperamentis occurrunt*, 229

CAP. XVIII. *De impedimentis ex ipſâ Febre, ex vitiis quæ in varias partes inferre ſolet, & ex perverſâ medendi methodo ortum trahentibus*, 236

CAP. XIX. *De curatione Febrium quæ cùm deſierunt iterum exurgunt, tum quorumdam ſymptomatum quibus ſtipari ſolent*, 243

CAP. XX. *De curatione Febrium intermittentium malignarum*, 252

CAP. XXI. *De curatione Febrium remittentium vulgarium, tum earum quæ ſunt mali moris*, 258

FINIS INDICIS.

LIBER

LIBER PRIMUS

DE

FEBRIUM

INTERMITTENTIUM,

ET

REMITTENTIUM NATURA.

CAPUT PRIMUM.

De variâ Febrium intermittentium ſpecie.

FEBRIS intermittens ea eſt quæ certis periodis diſtincta alternè inſurgit, & deſinit ad certum tempus; ſtatis ſcilicet horis & diebus, præmiſſo frigore incandeſcit, & deindè ſenſim remittit, donec ad veram deveniat apurexiam: prout autem variis inter-

vallis diſtant à ſe invicem ejus recurſus, varia ſortitur nomina; quæ quotidiè invadit, & evaneſcit, *quotidiana* nominatur; quæ alternis diebus recurrit, *tertiana*; quæ verò quartâ quâque die, *quartana* dicta eſt.

Alias quidem vetuſtior commemoravit ætas, eæque recentiori ævo feruntur obſervatæ, ut *quintanæ*, *ſextanæ*, *ſeptanæ* & *nonanæ*; quintanas equidem quandòque occurrere nemo inficiari poteſt; ſed aliarum obſcura eſt, imò planè incerta periodus; ſi illas negare non ſinat præſtantiſſimorum Medicorum fides, fateamur oportet eas rarò fuiſſe obſervatas; imò & in ipſis quæ talem præ ſe ferunt ſpeciem, ſubeſt quidam dubitandi locus; poſſunt nimirùm fortuitò incidere quidam paroxyſmi in ſextum ſeptimumvè diem; an verò conſtanter, aut per certum tempus, eodem proceſſerint greſſu, vix licet aſſerere.

His tamen utcumque rationi conſentaneis nimiùm tribui nolim; obſcurior eſt naturæ inceſſus; quæ ab ipſius more aliena putamus, cum ipſâ ſæpè conſentiunt; poſſunt paroxyſmi inſolitis prodire temporibus; non mirum eſſet ſi ſextâ quâque

die inſurgeret febrilis vis, cum tertiâ & quartâ poſſit incandeſcere ; imò deficere poſſet unus aut alter tertianæ paroxyſmus, & indè quintana aut ſeptana videretur Febris ; idem defectus in quartanâ varios poterit inducere typos.

Sed inquiritur num res ita ſe habeat ; quod omninò incertum eſt ; de iis ſolis ergo quæ verum habent typum,certumque ſequuntur ordinem, agemus ; quotidianam tamen inter veras Febres intermittentes non numerabimus, earum enim natura omninò diverſa eſt, ut aliàs demonſtrabitur.

Quæ hoc nomine præ aliis inſigniri debent, ſunt tertianæ & quartanæ ; ex his conſtant aliæ omnes fermè quæ periodis diſtinctæ incedunt, ut tertiana, & quartana duplex : ita ordinatè procedunt earum paroxyſmi, ut facilè dignoſci poſſit ipſarum natura & compoſitio.

Cùm v. g. ſunt quæ ſingulis diebus exurgant & deſinant, ſi unâ die levior, alterâ verò gravior ſit paroxyſmus, illicò patet duplicem adeſſe Febrim, aliam nimirùm levioribus paroxyſmis, alteram verò gravioribus conſtantem ; leviores

levioribus, & graves gravioribus tertiâ quâque die reſpondent; quæ igitur Febris primâ fronte quotidiana videbatur, ea ex duplici componitur tertianâ.

Faciliùs dignoſcitur quartanæ duplicis ratio & inceſſus; exoritur ſcilicet Febris hæc, & deſinit certâ horâ, duobus ſucceſſivè diebus, & tertiâ ſolet quieſcere; at quartâ iterùm, & quintâ iterùm ſe prodit; hinc paroxyſmus primus & tertius, ſecundus & quartus duobus diebus intermediis à ſe invicem diſtant; rarior quidem eſt hæc compoſitio, ſed tamen in quartanarum frequentiâ ſolet occurrere, nec ullus eſt Medicus in praxi verſatus qui eam ſæpiùs non obſervârit.

Rariùs occurrunt tertianæ & quartanæ triplices; triplex dicitur tertiana, cùm duorum dierum ſpatio tres inſurgunt paroxyſmi, unus v. g. ſingulis ſex-decim horis; obſervatus eſt ejuſmodi typus Galeno & Riverio, ſed inter inſolentia Febrium intermittentium phœnomena haberi debet; ſæpiùs in unam diem incidunt duo paroxyſmi, quos ſequitur intercalaris quies; poſſet & hæc Febris tertiana duplex appellari, cùm ſint reverà duæ, quæ tertiâ quâque die redeunt.

Quod verò ad triplicem attinet quartanam, ea, ſi ſpectentur tantummodò paroxyſmi, à quotidianâ vel tertianâ duplici diſtingui non poteſt; nec profectò aliud quidpiam in eâ obſervârunt Medici, niſi paroxyſmum, qui in quartanæ duplicis intercalarem diem incidit; talis v. g. fuit Celſi ſententia, qui de eâ Febre in quotidianam mutatâ egit; eum ſecutus eſt Hoffmannus, qui quotidianum ex quartanâ ortum inſultum memorat, ita tamen, inquit, ut paroxyſmus non eâdem horâ quotidiè ſuboriatur, ſed quartâ quâvis die ad acceſſionis terminum conſpiret.

Tertianas & quartanas quadruplices & ſextuplices quidam memorant, ſed opinione potiùs quàm obſervatione ducti multiplicem hanc Febrium geneſim in medium adduxerunt; inordinatos viderunt paroxyſmos, in eorumque reditu quoſdam finxerunt typos; ſed primò quidem, verè intermittentes non ſunt ejuſmodi Febres; aut ſi tales ſint, certum non ſervant ordinem; brevi diverſo ab eo quo cœperunt, feruntur greſſu, eoque ſemper turbato; quod verò rem totam conficit, Medicis longâ experientiâ exercitatis

vix quidquam ſimile occurrere ſolet. In alias Febres compoſitas abeunt ſimplices intermittentes ; poſſunt ſcilicet in continuas v. g. ut videbimus, commutari, ſervato tamen, partim ſaltem, quo ab aliis diſtinguntur, typo ; poteſt fieri præthereà ut cum aliis conjungantur Febribus, uti cum continuâ ; imò aliquandò obſervatur eas cum aliis morbis incedere ; ſed de Febribus ſimpliciter intermittentibus ſtatim agemus, ut meliùs deindè compoſitarum innoteſcat natura.

CAPUT II.

De variis cauſis Febrium intermittentium juxtà quorumdam Medicorum placita.

QUOD dignoſcere in ejuſmodi Febribus maximè arduum occurrit, eſt cauſa per vices exurgens & deliteſcens ; torſit ea ab omni ævo Medicorum ingenia, variiſque in partibus hærere viſa eſt ; & primò quidem eam in primis latere viis, multi exiſtimârunt ; argumentum autem præcipuum quo id probari videtur, ex ſymptomate

in Febribus intermittentibus aſſiduo deducitur ; vomitus ſcilicet paroxyſmos antecedit. Prima ergo febrilis cauſæ vis in ſtomachum agens, videtur in eo hoſpitari ; ſed cujuſcumque generis acutos morbos præcedere ſolet nauſea & vomitus ; variolæ, v. g. & pleuritides, aliique ejuſmodi morbi à primis viis nequaquàm ortum trahunt ; atqui tamen prænuntio vomitu invadere ſolent.

Non minùs abſonum eſt quod nonnulli ab aquæ frigidæ potu repetunt argumentum ; eâ ſcilicet hauſtâ intenſior viſa eſt Febris ; at ſi calida hauriatur aqua, leviores admodùm fient vomendi conatus ; præthereà in algore febrili contrahitur omnium partium textus ; an ergo ex eo quòd nova vis contrahens, aqua ſcilicet frigidior, ventriculum ſubvertat, latere in primis viis primam mali labem ſtatui poteſt ?

Inania eſſe ejuſmodi argumenta patet imprimis ex incerto evacuantium remediorum uſu ; ſi enim ex primis viis penderent intermittentes Febres, emeticis ſolis aut purgantibus abigi poſſent. Quis autem neſcit eas ejuſmodi remediis non ita obſequi, ipſiſque non raro exaſperari ?

prætereà membris admota topica, cortex ipſe peruvianus in inteſtina per clyſterem injectus, Febres intermittentes ſæpiſſimè ſuſtulerunt; atqui tamen in primas vias non agunt iſta medicamenta.

Aliam partem non minùs inſontem incuſârunt Medici: in pancreate ſcilicet latere viſa eſt cauſæ Febrilis ſedes, eamque obſervationibus anatomicis indicari creditum eſt; inventa eſt enim pars hæc ſcirrhoſa aut apoſthemate laborans: At num morbi potiùs progenies quàm cauſa fuit hæc labes? Quot ſunt ægri qui pancreatis obſtructionem paſſi ſunt, nec tamen ullum experti fuerunt Febris intermittentis inſultum; eam igitur opinionem ut verum commentum prætermittemus; nec pluris quidem facienda eorum ſententia, qui in meſenterii latebris hærere mali fomitem exiſtimârunt, hoc nec ratione nec experientiâ comprobari poteſt.

Non potiori jure incuſatus videtur tranſpirationis defectus; ſunt equidem exempla quædam ex quibus deduci poſſe videtur talis Febrium intermittentium cauſa. Obſervatum eſt, v. g. pueros qui fructuum horæorum copiam ingeſſerunt, febre in-

termittenti corripi, ſi in aquam fluviatilem ſe conjiciant; conſtat etiam poſt balneum frigidum excitari paroxyſmi Febrilis ſpeciem; ſed non minùs certum eſt inhiberi poſſe perſpirationem abſque ullo Febris inſultu; liquet id ex hiemali frigore, quod tranſpirationi adeò adverſum eſt, objiciuntur ſæpiſſimè corpora tepida aëri frigidiori, nec tamen indè exurgit Febrilis motus.

Ab his cauſis utpotè incertis, ad alias minùs ſenſibus obvias confugerunt Medici; multis perſuaſum videtur è nervorum actione repetendam eſſe Febrium intermittentium originem; alii nimirùm ſucci nervei inertiam, alii verò ejuſdem perturbatum comminiſcuntur influxum: ſubitam imprimis paroxyſmorum invaſionem, non aliundè niſi è nervis deduci poſſe contendunt; in medium afferuntur exempla, quibus probatur ſucceſſiſſe intermittentem Febrem animi pathematis; imò non aliâ de cauſâ juxtà quoſdam prodeſſe poteſt cortex peruvianus, niſi quia hyſtericis videtur aliquid opis attuliſſe.

Mirum ſanè eſt finxiſſe Medicos ejuſmodi cauſas, quæ à ſenſibus ita remotæ

ſunt; fateor me nonniſi ægrè hæc opinionum commenta impugnare. Quis, quæſo, nervos ſolummodò in Febre intermittenti affectos probare poſſit. Si quis perturbato eorum motu in Febrem incidat, quid indè? nonne & alii affectûs ex eâdem oriuntur cauſâ? Prætereà, quam habent cognationem peculiarem, frigus, calor, ſudor profuſus, apurexia, paroxyſmorum ſtatâ horâ reditus? qui hæc in nervis quæſiere, otioſi potiùs ſpeculatores, quàm Medici curationi intenti mihi viſi ſunt.

CAPUT III.

De aliis cauſis quæ minùs à veroſimili abeſſe videntur.

MIHI propiùs à vero aut veroſimili aberrâſſe videntur, qui ad certa liquida Febrium intermittentium cauſam retulerunt; inter eos primò numerandi ſunt antiquiores, qui bilem præcipuè incuſârunt, ejus ſcilicet redundantem copiam aut acrimoniam, autumno imprimis, aut variis de cauſis aliàs ſe exerentem.

Equidem ſi quod liquidum acrius fieri poſſit, maximè bilis; liquet id ex ejus geneſi, quæ tamen ſubobſcura viſa eſt; in ſanguine elaborari flavum hoc magma, & indè tandem in certis colatoriis ſecedere dici nequit, nec enim corporis ſuperficies, nec internæ partes eo tinguntur, cùm omninò indureſcit hepar. In hujus igitur viſceris penetralibus ſit neceſſe eſt bilis officina.

Atqui nec ex adipe, neque ex lymphâ, nec ex ſero bilem confici poſſe probari poteſt; ſaponacea non eſt adeps, cùm merum oleum ſit; alba eſt lympha, ſtatim per ſe ipſam concreſcit, nec ſpiritu vini ex eâ quidquam extrahitur; ſerum denique in quod omnes reſolvuntur humores, nil habet quodölioſum ſit, nec quid tale referunt urinæ.

In rubrâ igitur ſanguinis parte, proximam eſſe bilis materiam veroſimilius eſt; ſanguis enim, ut bilis, ſaponaceus eſt, cùm eo detergantur manus; reſinoſus ſimiliter eſt, cùm exſiccatus flammam concipiat, & tincturam in ſpiritu vini præbeat; in putredinem denique pronus eſt, & cùm ſolvitur & putreſcit, colorem flavum in-

duit; patet id in echymoſi, & in ſanguine ad ignem leniorem putreſcenti.

Jam verò ſanguis ex inteſtinis redux, liquidiori parte in colatoriis relictâ, in diſſolutionem propendet, ut in alcaleſcentiam, & putredinem; ſtagnat enim in meſeraïcis vaſis, leni fovetur calore, & inteſtinorum putrido inficitur halitu; ſolvitur ergo, & flaveſcit in ipſo hepate, in quo lentiori procedit greſſu, & in tubos denique ſecedit biliares; atqui jam ad acredinem vergens, acrior faciliùs fieri poteſt, immixto febrili miaſmate.

Sed ſi Febris intermittentis cauſa ſit bilis, vim quamdam peculiarem, eamque inſolitam ſibi adſciſcat neceſſe eſt; nam exundat ſæpiſſimè *ano* & *cato* abſque ullo Febris intermittentis inſultu; nec verò in eam magis proni ſunt qui ictero laborant, atqui tamen tunc, ſi uſpiam, debet eſſe noxia; nam in hepate ſtagnat, ſanguinem alioſque humores inficit, partium functiones perturbat, nec uſui ſolito inſervit in ſtomacho & inteſtinis.

His permoti haud dubiè nonnulli materiam quamdam putridam, humores omnes inficientem, incuſandam eſſe cen-

ſuerunt : Indè ortum duxit eorum opinio, quòd in Febrifugis antiſepticam vim eamque inſignem obſervârint ; talis eſt, v. g. corticis peruviani vis, quæ putredini valdè adverſa eſt ; fatendum tamen quòd qui ſolam incuſârint putredinem, longiùs omninò quàm par eſt, proceſſerint ; febrem intermittentem non accendunt putrida ingeſta ; prætereà graſſantur ejuſmodi Febres ſæpiſſimè in iis locis, in quibus nullum eſt putredinis veſtigium ; imò ſunt quædam remedia, quæ, ut ovorum teſtæ v.g. eam promovere poſſint, & quæ tamen verè febrifuga ſunt.

Sive autem bilis acrior, ſive materia quædam putrida Febrim exſuſcitet, inquirendum ſupereſt, num in aliquâ parte lateat, an verò per totum corpus diffuſa ſit ; probare quidem videntur nonnulla febrilem cauſam per omnes partes diffundi ; nam in labia aut circà os, cùm ſe proripit, videtur erumpere ; in iis enim puſtulas excitat, & ſui diſceſſûs, cùm difflatur, relinquit veſtigia ; id confirmant multa quæ in certis ægris veluti ex toxico per omne corpus diffuſo ſe exerere ſolent.

Sed non leviora proſtant argumenta qui-

bus probatur in aliquo receſſu latere imprimis febrilem cauſam, aut ſaltem aliquam eſſe partem quæ eâ cauſâ præcipuè afficiatur; liquet id, ut modò dicemus, ex variis Febrium intermittentium phœnomenis.

Eam partem, in quam recidit præcipuè veneni febrilis vis, hepar eſſe, omnia ſuadere videntur; nam urinæ in Febribus intermittentibus, croceo & lateritio imbuuntur colore, ut in hepaticis affectibus. Tanta inſuper bilis copia in ejuſmodi Febribus gignitur, ut emetico exhibito exundare videatur; eo educitur ſæpiſſimè quaſi oleoſum & lentum magma. Tantus eſt ejus proventus, ut ad vomitoria confugere opus ſit; omnia videlicet in bilem varii generis abire videntur, nec niſi eâ eductâ poteſt curari Febris.

Quod autem indè conſequi neceſſe eſt, vultus plerùmque flavedine quâdam ſuffunditur; intenſior fit flavedo hæc in eis qui malè curantur, ita ut tandem vero laborent ictero: niſi autem ſublatum fuerit id vitium, ut quis Febre defungatur expectandum non eſt; certum eſt ſaltem, eam, ſi fortè deſierit, in limine eſſe: in iis

denique qui ejuſmodi Febre ſublati ſunt, ineſt ſemper aliquod hepatis vitium; non poteſt ergo dubitari, quin præcipuè in hoc morbo afficiatur pars hæc, in eâque lateat mali fomes.

In re autem tam intricata non licet longiùs progredi; certum quidem videtur in corpore gigni, aut aliundè advehi materiem quamdam, eamque per totum diffundi corpus, & hepati eſſe infeſtam; at quomodò colligatur, aut vires acquirat? Quomodò velut impetu facto inſurgat ejus vis, & paulatim defervens diffletur, & evaneſcat? Quomodò denique remaneat fomes, qui fermenti inſtar, humores inficiat, atque iterum iterumque alternis eaſdem cieat turbas? Id profectò ſtatuere non licet, niſi cùm omnia Febris ſymptomata, ejusque effectus luſtraverimus.

CAPUT IV.

De cauſis remotis.

Remotas cauſas enumerare facilius eſt, quàm quid efficiant, dignoſcere; & primò quidem, neminem latet quòd

ejuſmodi Febres variarum tempeſtatum fœtus ſint ; nec tamen dici poteſt quid temporum mutationes ad eas potiùs quàm ad alios morbos conferant ; obſervatione tantùm didicimus, quòd ex tali aut aliâ aëris temperie, certi in corporibus excitentur motus ; nec ii tamen in omni animantium genere perindè occurrunt ; canes, equi, boves intermittentibus Febribus non ita obnoxii ſunt , aut ſaltem non niſi raRò admodùm ejuſmodi laborant morbis.

Humana è contrà corpora in eos valdè ſunt prona ; vix adeſt quiſquam qui Febre intermittenti non laboraverit ; incidit hæc in puerilem, in adultam, & ſenilem ætatem ; vere imprimis, & graviùs autumno graſſatur, non quòd nulli ſint qui per ſummum frigus, aut per ſummum calorem Febre laborent intermittenti. Sed iis vigentibus, rariùs omninò occurrit morbus hic ; in univerſum frigoris & caloris continua & ſumma vis diverſos omninò & pauciores gignit morbos.

Sunt intereà certi anni quibus vix appareant Febres verno tempore, ut nec autumno, qui tamen certiùs eas adducit ; aſt aliàs ſporadicè, aut epidemicè irruunt, idque

îdque in quaſdam regiones potiùs quàm in alias; pro variâ autem tempeſtate, aut ſoli ratione, citiùs aut tardiùs incipiunt & deſinunt. Cum verò præcox eſt earum adventus, graviorem fore epidemiam ominari poſſumus. Vidi aliquandò in hyemem proceſſiſſe magnam earum Febrium ſtragem: minùs tamen intacta antè corpora attingebant, quàm ea quæ ſemel invaſerant.

Ut certis temporibus, ita certis locis graſſantur Febres intermittentes. Qui paludum viciniam incolunt, hi Febribus imprimis obnoxii ſunt; ſæviunt eæ v. g. in ſeptentrionalibus Galliæ plagis: miſerandam earum ſtragem experti ſunt aliquandò Galli, cùm ad Batavorum littora admoveretur exercitus. Ea erat illarum Febrium natura, ut cùm per certum tempus excurriſſent, vix curationem reciperent; corpora etiam validiſſima, morbi vi labefactata, ipſius reliquias per varias traxerunt regiones.

Ex ſolo exhalantibus corpuſculis oritur morbus hic, undè in iis quid videtur ineſſe quod ex muriaticâ aquâ prodeat; ſed alterius generis exhalationes non minùs noxiæ ſunt. Erat ad magnæ Urbis mœnia ſtag-

num latiſſimum, profundumque; in illud à quadraginta annis, omnia domorum & vicorum confluebant purgamenta; quandiù verò putridæ hæ fœces aquâ immerſæ latuerunt, nil mali indè prodiit. Sed cùm in molem auctæ ad aquæ ſuperficiem ſe extuliſſent, ſæviit horrenda Febris per vicina urbis loca; cùm quadringenti tantummodò aliis temporibus quolibet anno efferrentur, duo hominum millia tunc intercidebant.

Erat hoc peculiare his exhalationibus, quòd qui propè lacum degerent, carnes aſſervare per tres horas non poterant; eæ ſtatim fermè putreſcere ſolebant, omniſque culinaria ſuppellex cruſtâ quâdam brevì obducebatur; ideò fortaſſe alterius generis erat Febris hæc; erat ſcilicet mali moris, capitiſque varios inducebat affectus; quod quidem in Febribus ad maritimas Galliæ oras graſſantibus non obſervatum; ſæpiùs ſcilicet in graviores abire ſolebant viſcerum obſtructiones.

Indè profectò elucet, eſſe in epidemiis quid per aëra vagans, & è ſinu terræ prodiens, quod Febres intermittentes potiùs quàm alios morbos inferat. Cujus autem generis ſit aut naturæ, dijudicare arduum

eſt : hoc tantùm ex obſervatis liquet, gigni poſſe ſimilem cauſam in corporibus, ipſamque ex ingeſtis aliquandò ortum trahere ; ea tamen ut certam Febrium intermittentium cauſam incuſare non licet. Nam cùm quis v. g. poſt errata in victu Febri laborat ejuſmodi, potuit in eam pronus eſſe ; potuit antè latere miaſma quoddam ex conſtitutione temporis prodiens. Rem ita ſe habere in caſtris v. g. dubium non eſt, ſi victus v. g. ſit pravus, glutinoſus, ut ex fabis ; auſterus, ut ex fructibus nondùm maturitatem adeptis ; tunc facilis omninò, autumnali imprimis tempore, in Febrium intermittentium prolapſus.

De his perindè ſe res habet, ac de aliis cauſis occaſionalibus, de decubitu v. g. in loca humidiora ; de aëre frigidiori ; de exercitio nimio ac labore ; de animi pathematis, ut ira & triſtitia ; de vigiliis protractis ; de excalefacientium medicamentorum uſu. His omnibus, ut cuique notum, ſuccedunt ſæpiſſimè Febres, non ut veris propriiſque cauſis, ſed cauſas proximas excitantibus. Corpus nempè jam prædiſpoſitum in eas propendebat Febres ; tunc levi de cauſâ, veluti ignem concipiunt ſo-

lida & liquida ; eſſet profectò non inutile arcanum, quod certò Febrim intermittentem inferre poſſet.

CAPUT V.

De frigore febrili.

FEBRILI cauſâ ſe exerente, oritur ſtatim frigoris ſenſus, idque morbis acutis, & Febri intermittenti commune eſt. Sed in Febribus continuis, longè alius eſt frigoris inceſſus, aliaque ejus vis. Sunt equidem nonnullæ quæ mali ſunt moris, & quæ intenſum inducunt frigus, illudque omninò infeſtant. At in genere nec tandiù nec tam graviter ægros urgere ſolet ; undè ſtatim occurrit ſignum quo futura prævidere, Febris nimirùm impendentis naturam definire, eamque ab aliis, antequàm calor inſurgat, diſtinguere liceat. Statui enim in univerſum poteſt, eas Febres quæ ſummo cum rigore incipiunt, ex earum eſſe numero, quæ certos habeant alternoſque circuitus.

Non alii autem cauſæ immediatæ, quàm nervis quâdam occultâ cauſâ in mo-

motum actis, tribui poteſt affectus hic; patet id ex variis exemplis in praxi occurrentibus; ſola v. g. calculi biliaris in canalem choledochum actio, ſolusvè irritans motus, intenſiſſimum frigus per omnes partes ſolet diffundere; idem ſæpè præſtitum vidi ſolo cathetere veſicam attingenti, imò & clyſtere in inteſtinum hæmorrhoïdibus excruciatum injecto; ſimilis exurgit perfrigeratio ex viſcere quodam ſubitò affecto, ex inteſtinorum v. g. ſtrangulatione ſolâ, ex ſuppuratione jam peractâ, & partis alicujus cavum replente; vidi militem, qui ex magno hepatis abceſſu, ad mortem uſque per duos dies obriguit. Non eſt ergo dubium, quin ex ſtimulo quodam in hanc vel illam partem agente, concitari poſſit frigus in Febribus intermittentibus.

Hujus frigoris invaſionem præcedere ſolent varia phœnomena; primò quidem, aliqua totius corporis laſſitudo & gravitas, anxietatis ſenſus, oſcitatio, & pandiculatio, pallor, & in ſomnum aliquandò proclivitas; deindè autem variè præludit aut incipit frigus, modò ſcilicet è pedibus, modò ex ſcapulis, modò ex dorſo videtur

inſurgere, per totum corpus vagari, & variis veluti rivulis hàc & illàc inordinatè excurrentibus ſe ſe diffundere; hinc horripilationes, horrores, rigores varii, veluti aquâ frigidâ perfunderentur membra.

Intereà ſæpiſſimè tanti ſunt horrores & rigores, ut in tremorem faceſſant continuum; contremiſcunt manus, brachia & cætera membra; tremula eſt imprimis maxilla inferior, quæ celerrimo alternoque rapitur motu, idque aliquandò tantâ vi, ut collidantur dentes magno cum ſtrepitu, fractique in nonnullis commemorentur: videtur omninò quaſi convulſivus, & repetitus conatus motus hic, ita ut nequaquàm coerceri & cohiberi queat, licet ſummâ vi in eum nitantur ægri; ita verò exagitati his concuſſionibus ſedili nequaquàm ſtare poſſunt; coguntur neceſſariò decumbere, & membra veluti glomerare, atque alia aliis admovere & comprimere.

At ſæpè non omnes partes æquè aggreditur frigus; vidi aliquandò partes infernas frigentes, ſupernis calore exuſtis; memoratur æger, cui unum frigeret latus, dùm aliud caleret; occurrit mihi quidam Febri laborans, cui brachium tantummodò

eſſet algidum ; ſunt alia non minùs rara quæ variè frigus infringant, aut promoveant, variamque ipſi faciem inducant. Sed cùm hæc in frequentiâ ſint, his non immorari licet ; artis non ſunt quæ à communi recedunt naturæ ductu ; hæc præterea in nothis Febribus, non in veris intermittentium inſultibus obſervari ſolent.

Variè excurrit frigus hoc, intermittentes antecedens Febres ; varius ſcilicet eſt ejus gradus, nunc levis, nunc mediocris, aliàs verò ſummus ; partes extremas imprimis obſidet, raro internas attingit, aut in iis percipitur. Variè autem ſævit pro ægrorum ætate aut temperie ; longè intenſior eſt ejus vis in ſenes & cacochymos, quàm in juvenes aut virium robore præſtantes ; intereà longior aut brevior eſt ejus decurſus, modò per duas aut per tres ſævit horas ; aliquandò verò ad quatuor, imò quinque protractum vidi.

Cùm autem longiùs decurrit, non exiſtimandum ſemper validiorem portendere paroxyſmum ; in genere quidem quò gravius invadit frigus, eò acrior inſurgit Febrilis æſtus & vis ; ſed ſæpiſſimè obſervavi, quòd cùm brevi temporis ſpatio exhorruiſſet

æger, in plures horas protraheretur paroxyſmus, iſque intenſiſſimus; è contrà verò poſt longum frigus, brevem Febris acceſſionem, eamque leviorem miratus ſum.

Nec in omnibus quidem ejuſdem Febris paroxyſmis æquè infeſtat frigus; ejus aliquandò ægri nullum fermè percipiunt ſenſum, quandò in diuturnitatem abeunt Febres; non minùs abeſt, aut minùs leve eſt in quibuſdam ex iis recens exortis; ſunt ſcilicet nonnullæ quæ primâ tantum vice, aut duobus aut tribus inſequentibus paroxyſmis à frigore incipiunt; nulla dein aut levi tantùm refrigeratione paroxyſmi ſignificatur adventus; at in genuinis intermittentibus, niſi fortè lapſu temporis aliquantò degeneres fuerint, id ita non ſe habet, nec ita à ſolitâ recedunt normâ.

Cùm ita protrahuntur paroxyſmi, ut ii ab invicem parùm diſtent, minùs conſpicuum ut plurimùm frigus eſt; levi tantùm perfrigeratione monentur multi de Febris adventu; in pedibus tantùm nonnunquàm ſe exerit frigus, ſed eſt ubi nequaquàm ab ægris advertatur; è contrà verò, ut alibi oſtendemus, eſt ubi paroxyſmum, aut exacerbationem antecedit; nil ſcilicet in

Febribus, uti & in reliquis naturæ motibus perpetuum eſt; aliæ quo inceperunt greſſu non incedunt, aliæ verò ab aliarum licèt ſimilium more diſcedunt.

Non mirum ergo, ſi in Febribus intermittentibus, quæ inordinatè incedunt, inſolita quædam frigoris loco ſe prodant ſymptomata; quoſdam vidi qui de dolore cuidam parti infixo quererentur, uti de vero rheumatiſmo; alii ſunt ægri qui adventante paroxyſmo ſomno urgeantur; imò aliquandò tantus eſt ſopor, ut verum videatur coma. Vix poterat excitari ægra quædam; & ſi excitaretur, ſtatim iterùm in ſomnum delapſa, veluti abſque ſenſu jacebat; indè autem quàm facilè mens poſſit affici, patet. Occurrit mihi fœmina quæ ſub paroxyſmi adventum loquax admodùm fiebat, nec alio ſigno de imminente Febri monebantur adſtantes.

CAPUT VI.

Quinam ſint frigoris febrilis effectus.

EX frigore febrili multa in corpore univerſo oriuntur; & ſtatim quidem, ut primò ad ea quæ exteriùs ſe produnt attendamus, contrahuntur arteriæ; nec id alii cauſæ tribui poteſt, quàm nervis in ipſas agentibus; indè autem pulſus fit parvus & frequens; incipit ſcilicet deprimi antè ipſum frigus, tardiùsque incedere; poſteà autem celeriori & inconſtanti greſſu ferri ſolet, idque imprimis in ſenioribus; in iis enim ſæpè tremulus & inæqualis occurrit; in junioribus autem ut plurimùm, nec ita depreſſus, aut incertus eſſe ſolet; ſed de his aliàs agemus.

Ex hâc arteriarum contractione ſequitur pallor, qui in ipſis unguibus, in labiis, in vultu, & reliquis ſe prodit corporis partibus; livor etiam ad hæc ſæpè accedit; imò vidi mulierem cui in febrili frigore, naſus cœruleo ſuffunderetur colore; aliquandò etiam maculis fuſeo-cœruleis in-

tertincta apparet cutis ; ſanguis enim ex arteriis egreſſus, in primis venarum reticulis colligitur ; patet id ex injectionibus, quæ puncticula, & veluti petechias aliquandò efficiunt ; at rariùs hæc occurrunt, quæ in partibus frigore externo liventibus, ſe produnt ; ſanguis ſcilicet ejus vi in venis hærens, cœruleum, & veluti violaceum induit colorem.

Sed ut fiat ſtagnatio, non ſatis eſt ut arteriarum contrahantur parietes ; poteſt enim in iis contractis eſſe ſumma vis ; neceſſe eſt ergo ut ſanguis in eas vix immittatur, dùm ſævit febrile frigus ; atqui tunc in majoribus venis colligitur, eo nimirùm obruitur vena cava ; auricula dextra, ventriculuſque ejus ſimul turgent, & veluti in prælo ſunt, quæ in iis continentur. Indè verò minima ventriculorum contractio, & minimus tantùm parietum à ſe invicem receſſus ; hinc eorumdem veluti convulſivus motus, & aliquandò palpitatio in febrili frigore ; hinc denique anxietas ſumma, & nonnunquàm ſyncope, quæ in certis ægris Febrim ſolet antecedere.

Sed quare colligitur ſanguis in cavis cardiacis ? Et primò quidem, quin hoc ita

ſit, ex obſervatis dubium eſſe nequit; quod verò cauſam ſpectat, videtur ſtatim quòd frigoris vi depulſus ab externis partibus ſanguis in interna retroagatur; deindè verò variis partium ſuccuſſionibus versùs majores venas agitur; progredi denique omninò nequit per textum pulmonum; undè neceſſariò, & in arteriâ pulmonali, & in ventriculo dextero, ejuſque auriculâ coacervatur magna liquidi hujus copia.

Quæ autem ſanguinis ſtagnationem in pulmone inducunt, ex multis pendent; & primò quidem, quia ejus ut & cæterarum partium textus, objicitur continuus obex appellenti ex corde ſanguini; undè in vaſis pneumonicis colligatur neceſſe eſt; videbitur ideò certius, ſi reſpirationis per frigus febrile ſpectetur inceſſus; repetitis enim ſuccuſſionibus fiunt inſpirationes; quoties autem non poſſunt ritè expandi veſiculæ, difficiliùs progrediuntur liquida, & neceſſariò in vaſis ſuis coacervantur; non mirum ergo, ſi poſt mortem ſanguine nigro & polypoſo turgentes inveniantur pulmones, & ſi in frigore febrili moriantur ægri.

Non magis mirum videri debet, ſi viſceribus ſanguine turgidis exſuſcitetur calor interna urens, dùm externæ frigeſcunt partes; rigentibus brachiis aut pedibus per hyemem, idem viget ut plurimùm caloris gradus ſub axillis & in inguinibus; perindè autem ſe res habet in febrili frigore; imò perfrigeratâ ſub Febris adventum corporis ſuperficie, intenſior fit motus in viſceribus, undè ſit in iis æſtus major neceſſe eſt.

Dignoſci poſſe videtur ex ſiti intenſâ, quantus ſit ejuſmodi æſtus; ea enim ſævit imprimis cùm æſtate exæſtuant viſcera; tunc autem, ut ſicciores ſunt fauces, ita ſicciorem eſſe æſophagi & ventriculi ipſius ſuperficiem conjicere licet; ſed non minùs certum eſt, abſque intenſiori caloris gradu, ſæpè urgere ſitim; hanc concitat acriorum ingeſtorum vis, eaque ſaburra, quæ in primis ſtabulatur viis; poteſt v. g. in iis hærere bilis, cujus natura in Febribus omninò depravari ſolet. Memini me obſervaſſe in fœminâ hepatis vitio laborante, quòd præter modum ſitibunda eſſet, cùm in ſtomachum influeret birioſi magmatis copia.

Confirmatur hæc cauſa vomitu & nauſeâ, quibus vexantur ægri in Febrili frigore; vomitu ejiciunt, initio Febrium imprimis, magnam bilis copiam, aliàs tenaciorem, aliàs liquidiorem; imò eam fœtidam eſſe aliquandò obſervavi; at licèt multùm poſſit cauſa hæc, ſubeſſe poſſunt aliæ non minoris momenti; vexatur hepar, uti innuimus; in ſtomachi regione exurgunt ſpaſmi, qui ex ſanguinis ſtagnatione & irritatione indè ortâ deduci debent; nec tamen neceſſe eſt ad primas ſubvertendas vias, ut proxima ſit Febrium cauſa; pleuritis, nephritis, uteri affectus hoc ſtipantur ſymptomate; ſufficit ad ſubvertendum ventriculum, ut certi exagitentur nervi.

Varius quidem eſt hic vomitus aut vomendi conatus; primis in inſultibus, ut plurimùm, ſe exerit, & in graviore Febri gravior eſt; in vernali ergò parciùs ſævit atque in autumnali; at eâ ipſâ tempeſtate miteſcit, poſtquàm per certum tempus decurrit febrilis vis; imò & planè deſinit, ita ut ſolum frigus experiantur ægri; nec profectò quidquam levaminis ab hâc ſtomachi quâcumque ſubverſione expectare licet; morboſa planè eſt; & licèt copioſa,

amurcoſa & putrida rejiciantur, remanent ſemper fæces emetico medicamento expurgandæ.

Cùm autem frigoris vi exſuſcitetur nervorum actio in ſtomachum, & conſtringantur inteſtina, non mirum ſi vellicentur & diſtrahantur omnium partium fibræ; ideò ſcilicet, accedente aut vigente frigore febrili, toties diſſeminantur dolores varii per univerſum corpus; aliàs dolent articuli, ipſorumque membrorum tractus, ita ut rheumatiſmo laborare videantur; aliàs partibus internis inſidet dolor; fuit ubi ipſa inteſtina doloribus excruciata obſervaverim; in genere tamen dolores vagi & veluti punctiones, frequentiores ſunt per univerſam cutem, aut per certa ipſius loca.

Licèt intereà per frigus febrile excitentur dolores, id cùm valdè ſævit, ſenſum obtundit; ſi infligatur leve vulnus, aliquandò nullus percipitur dolor; imò fuere, qui admotis igni pedibus, exuri ſe non animadverterunt; ob eandem cauſam purgantium vis in inteſtina irrita eſt, ſi per tempus quo rigent ægri, aut non multò antè exhibita fuerint; conſtringuntur ſci-

licet partium ſtamina, urgente frigore; ſanguis & ipſe vitalis ſpiritus per vias ſolitas excurrere nequeunt; deeſt ergo motus, qui ſensûs principium eſt, aut conditio ſine quâ cadunt aut languent omnia.

Indè patet quænam exoriantur turbæ in omnium partium functionibus; afficiuntur reſpirationis organa; cerebrum ipſum aliquandò impetitur; ſecretiones perturbantur; tranſpirationi objiciuntur undèquaque impedimenta; urinæ colorem exuunt, tenuiores ſunt, parcæ & aqueæ; conſtrictis ſcilicet tubis renalibus per nervorum actionem, effluunt tantummodò quæ liquidiora ſunt, & cùm neceſſariò in vaſculis imminuatur motus, craſſiora ab aliis disjungi nequeunt, nec per anguſtiores vias ſecedere; undè remaneant in ſuis colatoriis, aut aliò deferantur neceſſe eſt.

CAPUT

CAPUT VII.

De calore & ſudore febrili.

POSTQUAM per certum tempus decurrit frigus, incipit miteſcere, eique ſuccedit calor ſenſim per extremas ſe diffundens partes, & qui varius omninò eſſe ſolet; intenſior nimirùm eſt, ſi gravius ſævierit frigus, remanet ſitis, adeſt oris & cutis ſiccitas, ſuperſunt dolores per artus, ſuccedit non rarò inquietudo, jactatio, & anxietas; intereà rubet totum corpus, & vultus imprimis, color ruber aut flammeus urinis inducitur &c.

Ut autem caloris illius cauſas attingamus, videndum quomodò certis in caſibus inſurgat; & primò quidem, cùm quis balneo frigido immerſus eſt, quâdam dein Febris ſpecie laborare ſolet; cùm manus frigore rigentes nive fricantur, excitatur calor, ruborque inducitur; ex his dein exhalat vapor ſeu fumus; ſi quis diù vento frigidiſſimo, aut glaciali aëri ſe objecerit, incaleſcit tandem & rubet facies; contingit

idem, imò & cum dolore in quâcumque parte, quæ intenſum frigus experta eſt.

Haberi ergo debet frigus tanquàm cauſa irritans; nam in refrigeratis partibus remanet acrior ſtimulus, ſtamina nimirùm contrahuntur, coacervantur in iis, & ſtagnant liquida; undè ſe proripiente frigoris vi, aut ſenſim auctâ per irritationem nervorum actione, inſurgit vitalis motus; ſanguis continuò appellens validiùs agit in vaſa quæ ipſi obicem ponunt; ex continuo autem motu & fibrarum diſtractione, ſequitur neceſſariò calor.

Similem quamdam in Febre intermittenti ineſſe cauſam, dubium non eſt; frigoris vi collectus hæret ſanguis in cavis cardiacis, in pulmone & in vaſis meſentericis: hæc autem ſanguinis moles veluti continuo ſtimulo, vitalem vim ſeu nervorum concitat actionem; indè neceſſariò increſcit arteriarum motus, & calor intenſiùs urget; intereà prout partium contractio, & liquidorum ſtagnatio major fuerit, eò major in genere erit æſtus; aliquandò tamen ita contrahuntur omnia, ut vitalis vis oppreſſa & veluti ſuffocata, nequaquàm ſuſcitari poſſit, & omninò reſtinguatur.

Non tamen huic cauſæ ita inſiſtendum ut ex eâ tantummodò exoriri calorem credamus; dubium enim eſſe nequit, quin adſit alia à frigore omninò diverſa, ea nimirùm quæ Febrim infert; patet id ex Febribus ipſis intermittentibus, quæ abſque prævio frigore, aut ſaltem abſque intenſo ejus gradu invadunt, & ſæpiſſimè graviùs urgent; prætereà, in Febribus continuis & in pleuritide, aliisvè affectibus antecedere ſolet refrigeratio; remanet interim cauſa irritans, vel inflammatio, ex quâ pendet ſuccedens calor, atque omnis Febris decurſus; frigus denique periodicum obſervavi, nullo omninò inſequente calore.

Quod innuere viſum eſt, calorem præ-greſſo frigori tribuendum eſſe, eſt certorum remediorum effectus; iis ſcilicet tolli frigus & Febrim obſervatum eſt; at ſi ſucceſſerint remedia hæc antè frigoris invaſionem ingeſta, quis auſit aſſerere ea in cauſam ipſam frigoris & Febris ſimul vim ſuam non exerere? id profectò ita ſe habere innumera probant, ut in Febrium curatione demonſtrabimus.

Intenſior eſt quàm fortaſsè ſtatim videatur in Febre intermittenti caloris vis;

ſuperat enim calorem qui in variis Febribus acutiſſimis urgere ſolet; aſcendit ſcilicet ad 39. gradum aliquandò; hinc autem patet quantùm eſſe oporteat in Febribus ardentibus incendium, cùm ſæpiùs ex intermittentibus ſint compoſitæ. Eò nimirùm intenſius erit, quò plus ſanguinis in venâ portâ, in regione cardiacâ, & in pulmone coacervatum fuerit; ideò iis in partibus tantum ægri experiuntur æſtum, eâdem de cauſâ in aliis morbis multa patiuntur aliæ partes, caput v. g. in phrenitide, fauces in anginâ acriori exuruntur calore.

Febrilis æſtûs phœnomenon eſt ſudor; uti copiosè manare ſolet, cùm valido exercitio commovetur corpus, ita & affatim profluit, cùm auctus eſt arteriarum motus; at ſi intenſiùs urgeant Febris & calor, non ita aperiuntur cutis ſpiracula, conſtringitur è contrà omnium partium textus; undè ardor & ſiccitas in univerſâ corporis peripheriâ; expectandum ergo donec deferbuerit Febris; tunc autem relaxatis febrillis & colatoriis cutaneis, prorumpit undèquaque ſeroſus latex; ſuperſtes febrilis motus, relaxatio partibus inducta, vaſorum cutaneorum repletio, ſudorem plus minusvè promovent.

Perſpicuæ ſunt & certiſſimæ hæ ſudoris cauſæ; inducta quidem laxitas dubia non eſt deſinente Febri: febrili impetu diſtrahuntur fibræ & debiliores fiunt, teneriores enim & molliores fiunt carnes, caloris & motûs vi; poterunt ergo faciliùs effluere per poros liquida, idque eò magis, quòd validiori circuitu repleta ſunt vaſa cutanea; ad eam etiam exundationem per ſudoris vias multùm confert mutata ſanguinis craſis: ſolvitur, ut liquet, in iis qui Febrim paſſi ſunt; pallidi namque & exangues fiunt, ideò hæmorrhagiis aliquando obnoxii ſunt; imò ob degeneris ſanguinis vitia in ſcorbutum ſolent incidere.

Inde patet quanta hìc varietas poſſit occurrere; in certis ægris incipit quandoque ſudor cùm calore; in aliis tardiùs aut non multò poſtquàm incanduit corpus; in nonnullis verò ſeriùs erumpit; diutiùs prætereâ aut per brevis temporis ſpatium ſolet promanare, ſed aliàs profuſus & aliàs parcior; hæc autem variè ſe habeant neceſſe eſt pro morbi cauſâ, pro viſcerum ſcilicet affectu, pro vario frigoris aut caloris gradu, vel pro ægri temperie; inde aliquandò inſolita erumpit ſu-

ſudorum vis; Febre intermittenti laborantem vidi, qui ſexties quâlibet die cutaneam veluti experiretur illuviem, bis tervè intrà horam induſia deponere cogebatur.

Ut in ſudoris organa, ita in alia colatoria varia eſt caloris vis, urinæ enim rubro inficiuntur colore; tenuiores ſunt ſcilicet vigente frigore; nam omnibus conſtrictis colatoriis & liquidorum languente motu, elabi ſolummodò poſſunt quæ tenuiora ſunt per renum ſecernentia organa, & remanent craſſiora, aliis immixta humoribus; at aucto febrili motu flammeæ fiunt; à bile & oleoſis partibus immixtis & ſubactis, pendet hic color, variusque eſſe ſolet; modò nimirùm intenſior, modò tenuior; intenditur autem profuſâ ſudorum copiâ, nam per poros cutaneos ſecedunt ſubtiliora liquida, undè ex urinoſo latice detrahantur oportet & concilietur ipſi rubedo; ita cùm quis validè commovit corpus & impensè ſudavit, ardent veluti urinæ, quæ deinde effluunt, & parcior eſt earum copia, ſed fiunt ſimul ſpumeæ urinæ, & in pelliculam concreſcit earum ſuperficies; in iis poſt exantlatam paroxyſmi vim

duplex dejicitur ſedimentum, lateritium ſcilicet, albumque & læve; primum quidem, de quo aliàs agemus, ſymptoma morbi eſt, aliud verò ſolutionis ſignum; de eo multa apud veteres; an verò æquè certa ſint ac ipſis creditum, non facilè dixerim; ſed à recentioribus nimiùm videntur neglecta.

Galenus ipſe initio tertianarum Febrium, earum ſolutionem ex urinis ominari ſolebat; expectanda eſt juxtà eum poſt quartum circuitum, ſi rubræ ſint aut flaveſcentes, & adſit enæorema; poſt ſeptimum ſi rubræ tantummodò ſint, poſt tertium verò ſi primâ die dejiciatur ſedimentum læve & æquale; hæc quidem ſubſidentia magni momenti eſt in febribus quartanis præcipuè, ſed, ut aliàs oſtendemus, varia omninò eſſe ſolet.

CAPUT VIII.

De Apurexiâ quæ paroxyſmos ſequitur.

Post ſudorem ſuccedit apurexia, & omnia in naturalem ſtatum videntur reſtitui; ſed ejus temporis quo ſilet Febris

varius eſt decurſus, multaque in ipſo notanda occurrunt; intervalla quidem ad ſenſum lucida eſſe omninò credi poſſet, nam vix occurrit quod morbi ſpeciem præ ſe ferat: vix tamen fieri poteſt ut à perfectâ valetudine in morbum, & à morbo in valetudinem fiat ſtatim tranſitus; undè Galeno injecta quædam ſuſpicio de perfectâ apurexiâ; non potuit is adduci ut crederet diebus intermediis perfectè quieſcere febrilem vim.

Noctes paroxyſmum antecedentes multis inquietæ obſervatæ ſunt, certumque eſt, ſi attentè res inſpiciatur, remanere per intercalares dies aliquod morbi veſtigium; ſtatui ſaltem poteſt ſolam intervallorum mediam partem ab omni motu præternaturali poſſe eſſe liberam; quin imò quies perfecta eſſe non poteſt, nam remanet morbi fomes qui ab uno ad alium paroxyſmum ſtimuli inſtar urgere debet; prætereà non poſſunt interna ſe optimè habere, cùm quid ſemper hæreat in vultu quod morbum redoleat, cùm urinæ & fæces à naturali ſtatu recedere ſoleant, cùm denique non ita vigeat ut plurimum appetitus, nec æquè perfecta ſit digeſtio aut ciborum concoctio.

Prout igitur paroxyſmorum ſtata hora propiùs accedit, debent tacitæ, aut aliquatenùs ſenſibus obviæ excitari turbæ; eorum quidem paroxyſmorum inſultus in eamdem horam ſolent incidere; at perturbatur non rarò ipſorum ordo; antecedunt ſcilicet ſolitum invaſionis tempus, ita ut modò ſenſim, modò longiori ſpatio illud præcurrant; tunc autem vires Febri novas accedere ſignum eſt, eamque celeriori greſſu ad continuam properare; contrà verò cùm ſeriùs invaſit Febris, de eâ aliquid demptum eſſe ſtatui poteſt, mitior certè eſt ejus vis, & brevior retardati cujusque paroxyſmi decurſus, unde ſpes eſſe poteſt ad finem inclinare morbum.

Ut ultrà citràque incidunt invaſionis tempora, ita paroxyſmi in variis Febribus variè excurrunt; longiora nimirùm aut breviora ſunt eorum intervalla; inde autem deducta eſt tertianæ in duas ſpecies diviſio; alia ſcilicet eſt legitima ſeu exquiſita, alia verò notha ſeu ſpuria; exquiſitæ paroxyſmi ad horas duodecim, ſpuriæ verò ad horas octodecim plus minusvè excurrere dicuntur; at quod exquiſitam ſive vulgarem ſpectat, eam ad horas duodecim

protrahi vix unquam obſervatur, nec uſpiam mercuriali in quadraginta annorum praxi occurrit; experientiâ autem quotidianâ docemur paroxyſmos intrà horas quinque, ſex, ſeptem vel octo horas conſiſtere; excipiendi ſunt tamen aliquandò primi inſultus, qui in nonnullis ægris longiùs ſolent procedere.

Eorum paroxyſmorum decurſum multa cum Febribus continuis habere communia creditum eſt; autumant ſcilicet nonnulli, ut intrà ſeptem dies certæ Febres continuæ deſinunt, ita ſeptem circuitibus judicari tertianam Febrem; at notari velim Febrem continuam ſeptem dierum nocte ac die vigere, intermittentem verò ex viginti quatuor horis, per quinque aut octo tantùm excurrere; aliæ verò continuæ, quæ undecimâ, quatuordecimâ, vigeſimâ primâ deſinunt, quânam ratione ad quamcumque Febrim intermittentem referri poterunt? an ad quartanam v.g. quæ tertiana diuturnior eſt; ſupponamus ejus terminum eſſe ſexageſimum diem, quod ſanè dubium omninò eſt; erunt per id tempus acceſſiones quindecim, eæque ſex aut octo horarum; è contrà verò per totos quatuor-

decim aut viginti dies excurrent continuæ abſque ullâ intermiſſione.

Siquid in ejusmodi Febre & in continuis ſimile ſit, id poſitum eſt in ſolâ earum remiſſione; ſolent nimirùm exacerbari & miteſcere certis temporibus; ſed perſeverat Febris,& breviſſima eſt remiſſio aut vix aliquandò exploranti patet;è contrà verò per unum duoſvè dies deſinit aut omninò deſinere videtur Febris intermittens; atqui nil affine eſſe poteſt inter Febres quæ continuò procedunt greſſu per longum temporis ſpatium, & eas quæ ſtatis temporibus alternè redeunt & evaneſcunt.

CAPUT IX.

De cauſâ quâ fit ut Febris evaneſcat, & ſtatis temporibus redeat.

SED undè Febris hæc evaneſcentia,& alternus ſtatiſque temporibus præfixus reditus; id profectò ſi aſſequi liceat, non quærendus quæſtionis nodus niſi in cauſæ febrilis phœnomenis aut in ſimilibus ſi qui ſint, alterniſque variarum partium vario-

rumque affectuum motibus; ſtatim igitur inquirendum quomodò incedat, varièque reſurgat aut deliteſcat febrilis cauſa, cujus tam intricata & obſcura ratio.

Hujus cauſæ natura nobis omninò incognita eſt, hoc tantùm liquet eſſe in eâ ſtimulantem vim & incandeſcentem; eâ ſpiritum vitalem ſtatim attingi, & veluti obrui, ipſamque tandem motu aucto calore ſubigi, ita ut ſibi eſſe remedium videatur; perinde quodammodo in ejus agendi ratione ſe res habet ac in crapulâ, opprimitur ſtatim ejus vi ventriculus; deinde excitatur febrilis motus, qui omnia ſanguini admixta ſubigit, veluti coquit & eliminat; at in ipſo differt à Febri intermittente Febris hæc, quòd per ſe ipſam curetur, nec niſi novo in victu errore concitata reſurgat.

Relinquuntur ergo Febris ſemina poſt paroxyſmos, ideòque cum ſtatis temporibus in eam erumpant neceſſe eſt, vel ut augeatur eorum vis & ut ipſa quaſi fermentum ſe undequaque diffundat; vel colligatur oportet, anteà per corpus ſparſa, & quemdam in locum confluat; ſed ſi aucta vel collecta vires ſuas exerat, quomodò fieri poteſt ut dum eas acquirit, intenſioreſque

fi unt, iners omninò ſit aut eſſe videatur; perinde ſcilicet ſe habet ejus incandeſcentia & vis atque in pulvere pyrio, qui per ſe iners eſt; & qui, ſi admoveatur igni, explodi ſolet.

Cùm ergo per dies intercalares veluti mortua ſileant Febris ſemina, cauſâ aliquâ indigent quâ exſuſcitetur eorum vis; at quænam ſit ea cauſa, non facilè ſtatui poteſt; multa equidem Febri concitandæ apta videntur; ſed non poſſunt certo ſubjici typo; neceſſe eſt ergo ut per ſe ipſam ſtato tempore erumpat febrilis cauſa; citiùs tantummodò aut tardiùs ſe exerere poterit ſi quædam occurrant quæ ipſi poſſint vires addere.

Sed quod profectò mirum eſt, ita frænari poteſt ut in corpore latens febrim non concitet & alios affectus inferat; poſt certa adhibita remedia v. g. repreſſi paroxyſmi poſſunt non exurgere, & ægrum fieri poteſt totum corpus; ſunt nimirùm ægri in quibus Febri ita compreſſæ ſuccedit gravitas corporis, ventris intumeſcentia, appetitus dejectus, quod verò non expectandum videretur, ſi redeat Febris; aliquandò his omnibus levatur æger, abſumitur cauſa

redintegratis paroxyſmis, ita ut ejus remedium videatur Febris.

Aliàs, quod magis mirabile, ſublatis quibuſcumque ſymptomatis remanet febrilis fomes innoxius; incedit ejus vis tacitè, aut potiùs latet veluti ignis cineri ſuppoſitus; tunc ſæpè, ſi quod incidat erratum in victu; ſi frigore aut aëre humido attingatur corpus, aut quâdam aliâ ratione partium perturbentur functiones, tunc, inquam, quæ ſiluit v. g. per menſem unum aut diutiùs Febris reſurget ſævitque veluti ipſo initio.

Nec quidem dici poteſt eam ex illis cauſis ortum trahere; his enim nil ineſt quod ad Febrim intermittentem potiùs quàm ad alios morbos plus conferat; priſtinam tantùmmodò exſuſcitari labem probatur, ex eo quòd non quæcumque tunc reſurgat Febris; imò è contrà ſi tertiana aut quartana primùm ſe prodiderit, eumdem typum præcisè refert quæ iterum exoritur; remanet ergo eadem cauſa, nec ipſius ullatenus immutatur natura.

Obſervatur & hæc conſtantia ſive immutabilitas in ipſis reduplicationibus; nam ſi contingant in tertiana, hæc in ter-

tianam duplicem faceſſit; ſi verò in quartana, exoritur quartana duplex; eumdem nimirùm ſervant ordinem paroxyſmi, ſibique tertiâ aut quartâ quâque die reſpondent; vel in ipſis anticipationibus ſe prodit ordo quidam non raró; ſingulis enim diebus aliquandò & æquali temporis ſpatio ſtatam antecedunt horam paroxyſmi; in receſſu denique ab ordine hoc non recedunt Febres; in duplici tertianâ v. g. deſinit una, alterâ remanente cum omnibus ſuis dotibus; idem obſervatur in duplici quartanâ, imò & in eadem triplicatâ.

Non tamen ita ſemper ſibi conſtare Febrium naturam exiſtimandum eſt, ut tertiana in quartanam non mutetur, aut quartana, quod tamen rarius eſt, in tertianam non faceſſat, aut quotidianæ ſpeciem præ ſe non ferat; inde autem efficitur ejuſdem fermè cauſæ ſobolem eſſe utramque Febrem, aut ſaltem alteram alteri eſſe aliquatenùs affinem; tertiana autem magis abnormis eſſe ſolet; ita ſæpè mutatur ut nil de primario typo retineat, & vix dignoſci poſſit; patebit illud ex certis Febribus, quæ ex aliis compoſitæ variè omninò incedunt; ſed liquet id im-

primis ex Febribus tertianis quæ in hecticarum ſpeciem diu excurrunt, diverſiſque adſcitis ſymptomatibus faciem omninò diverſam induere ſolent.

Cùm faceſſit aut evaneſcit hæc conſtans Febris cauſa, aliquandò equidem veluti uno ictu tollitur, nec dignoſci poteſt quomodò eam attingant cauſæ eam tollentes; eam aliquandò abigunt ſubitæ mentis & corporis perturbationes, terror v. g. aliquandò Febrim quartanam curavit; idem præſtitit ira, calor intenſus, motus, ſumma partium internarum perturbatio; at quod minùs mirum, eamdem jam ſopitam cauſam & latentem concitare poſſunt; ſolus rei inſolitæ aſpectus eam ſæpius revocavit, conſpecto v. g. glire nonnunquàm ſummâ vi reſurgere viſa eſt.

Multò magis ſubdita eſt febrilis cauſa variis remediis; imò quod iterum mirum, ſibi aliquandò adverſis; quæcumque autem ea ſint, ipſis curatur Febris eâdem prorsùs ratione quâ antidotis fugantur venena. Tacitè tamen abſque ullâ perturbatione ſe aliquandò veluti ſponte proripit febrile venenum; quod verò propiùs ad rem, de quâ agitur, ſpectat, ita

ſublatâ

ſublata Febri, remanent nonnunquam ejus quædam veſtigia; ſunt enim affectus qui eodem tempore quo paroxyſmus ſe exerere ſolebat, prodeant; vel adeſt tunc capitis aut corporis gravitas vel dolor aliquis, aut quidam quaſi ingratæ rei ſenſus totum corpus afficit. Imò, ſi quibuſdam credendum, eodem tempore ſive versùs eandem horam, cùm poſt diuturnum diſceſſum iterùm exoritur, prodire ſolet.

CAPUT X.

An in aliis affectibus, aut in variarum partium actione inſit aliquid quo duci poſſimus ad detegendam periodorum febrilium cauſam.

SED ut ad quæſtionem propoſitam redeamus, an in iis omnibus eluceſcit aliquid quo explicari poſſit, ut alternis moveatur & quieſcat febrilis cauſa? Fatendum profectò ex tam accuratâ phœnomenon hiſtoriâ, leges quibus hæc cauſa ſubjecta eſt magis adhuc incertas videri & intricatas; videndum ergo eſt num ex

ex aliis affectibus aliquid deduci poſſit, quod tam obſcuræ rei lucem aliquam affundat; multa in iis occurrunt quæ ad Febrem intermittentem referri poſſunt; vel in iis ipſis quæ diſſimilia ſunt quædam ſe produnt, in quibus alternorum motuum cauſas perſpicere aut ſuſpicari licet.

Ad periodorum rationem aſſequendam, voluerunt quidam ita partes comparatas eſſe in animantium corporibus ut certis poſſent ſubjici legibus; poteſt v. g. quivis certum tempus evacuationibus alvinis præfigere; poteſt & appetitus ciborum ita regi ut certis horis exſuſcitetur; poteſt denique ſomnus certis circumſcribi temporibus; aſſuetudine ſcilicet eâdem horâ expergiſcimur; ſed quid inde licet concludere? Dici profectò nequit in Febre intermittenti aſſueſcere partes quieti & alterno motui; eæ enim vel ipſo initio, quam inire debent, ineunt viam.

Sunt motus quidam naturales & præternaturales, qui magis ad Febris intermittentis accedunt motus: menſtrua v. g. ſtato tempore ſolent erumpere; idem contingit non rarò in hæmorrhoïdum fluxui obnoxiis; in utroque autem caſu non alia vi-

detur incuſari poſſe cauſa, niſi ſanguinis per certum tempus aucta copia quæ dein per uteri collicias, & per hiantia hæmorrhoïdalium vaſorum ora ſibi viam aperit; ſimilem cauſam incuſare licet in bilis, ſalivæ, tranſpirabilis materiæ, ſudoriſque effluxu, qui aliquandò certas ſervat periodos; idem dici poteſt de urinâ, quæ quandòque certis temporibus copioſiùs profluit.

Non abſimilis eſt ratio tumorum quorumdam, ex quibus periodicè effluere ſolet ſanguis; hi ſedulò in examen vocati exhibuerunt venas ſummâ dilatatione in ampliſſimos canales mutatas; in has è minimis arteriis immiſſus ſanguis in molem aſſurgebat; & ſtatis temporibus ſibi objecta infringebat repagula; aliud exemplum aliquoties vidi in variis tumoribus per medium ſectis; ex eis periodica oriebatur hæmorrhagia ob collectum in quodam cavo ſanguinem.

Alii ſunt affectus periodici, qui ex eâdem cauſâ deduci nequeunt; tales ſunt hemicraniæ; dolores aliquandò acutiſſimi & veluti per quemdam circuitum, & alternis inſurgentes & evaneſcentes; occur-

runt & multi alii machinæ humanæ motus, qui inſtar maris æſtus incedunt; ipſæ Febres continuæ remittunt & exacerbantur; nocte imprimis ingraveſcere ſolent, & matutinis horis aliquatenùs concidunt.

Sed quâ ex cauſâ veroſimiliùs hæc deduci poſſunt quàm ex materiâ quâdam cujus augetur aut imminuitur quantitas, vel quæ acrior mitiorvè fieri ſolet? Nonne proſtat v. g. hujus rei argumentum in Febribus continuis imperfecta criſi judicatis? Expulſa eſt materiæ morbificæ magna copia; ideòque conceditur quies per aliquod tempus; quæ autem relicta, colligitur iterùm, vireſque recipit, & indè in Febrim relapſus.

Simile quid proſtare videtur in podagrâ & in epilepſiâ; in podagrâ quidem dubium non eſt quin ſit materia quædam ipſam efficiens; hæc autem per corpus circuit diù tacitè & innocuè; colligitur tandem in certis partibus ipſi excipiendæ aptioribus: cùm autem collecta eſt & movetur, ſtatim exoritur inſultus.

Quod verò epilepſiam ſpectat, videtur ſaltem aliquandò ex collectâ etiam mate-

riâ ortum trahere, cùm v. g. ex quodam loco affecto, contuſo, aut vulnerato inſurgit, nonne in eo fit collectio quædam quâ tandem ſtimulantur nervi; nonne id multò magis evidens eſt cùm in miaſmate retroacto ejus latet cauſa? nam ſi fonticutis apertis expellatur miaſma ejuſmodi, ſolvitur morbus, ita ſcilicet impeditur ejus miaſmatis collectio.

Hæc ad Febrim intermittentem partim ſaltem referri poſſunt; probatur id multis quæ & in iis morbis eadem eſſe videntur; & primò quidem podagræ cauſa latere poteſt per certum temporis ſpatium; exſuſcitatur ea nonnunquam fermè ſubitò, ſive ſponte, ſive animi pathematibus, ſive erratis in victu; Febrem aliquandò infert Febri intermittenti non abſimilem; in varias partes detrudi poteſt, in iiſque varias concitare turbas; ſubigitur tandem dolore & tractu temporis; præterea collectâ materiâ evaneſcente, aut immutatâ remanet fomes, ex quo vere ſæpiùs & versùs autumnum prodire ſolet.

Quædam denique inſunt, licet adeò diverſi ſint morbi, epilepſiæ & Febri intermittenti communia; invaſio in epilepſiâ

eſt ſubita, & inexpectata; nervos irritat & in conſenſum trahit; periodica eſt aliquandò, pathematis & erratis in victu excitatur, ſubigitur cauſa vel expellitur motibus internis & externis; ſupereſt tamen fomes ex quo ſimiles erumpant inſultus.

Videtur & ab invaſione Febris intermittentis aliquid non planè alienum præ ſe ferre hyſterici affectus invaſio; turgente utero v. g. excitatus ſtatim aliquandò ſubitò inſurgit, uti & epilepſia à quâ non multum diſtat; ſtomachum ſubvertit, frigus infert, aliaſque ciet turbas; irritantur ſcilicet nervi donec evacuatio ſuccedat menſtrua, & tollatur ſanguinis collectio,

Si igitur conjecturæ tot & tantis tamen argumentis innixæ indulgere liceret, ſtatui poſſe videretur: 1°. Dari in Febribus intermittentibus quamdam materiam in corpore genitam vel aliundè advectam, quæ per univerſas, ut diximus, diffundatur partes. 2°. Eam tamen præcipuè hepati eſſe infeſtam, in eo eam colligi, in illudque vires ſuas exerere. 3°. Poſtquàm ad certum gradum devenit, & certa vis ei eſt

addita, ipſam veluti admoto ſtimulo viſceris illius textum nervoſque vellicare, ſanguinis curſum retardare, acrimoniam pravaſque dotes illi conciliare. 4°. Eam veluti facto impetu in nervos agere totumque commovere corpus, & tandem ex loco primùm affecto & ex omnibus aliis partibus Febre inſequenti excuti & difflari. 5°. Denique remanere fomitem qui ſenſim iterùm auctus eaſdem concitet turbas.

CAPUT XI.

De varia cauſæ febrilis actione.

UT ut hæc ſe habeant, patet ſaltem quænam poſſit in Febribus occurrere varietas, aut quam variam faciem præ ſe ferre poſſint; venenum enim febrile diverſas omninò poteſt induere formas; ita diſcrepare videntur aliquandò, quas inducit Febres, ut alienæ eas eſſe proſapiæ quibuſdam viſum ſit; non tamen inter eas tantum ineſt diſcrimen; quæ ex eodem fonte procedunt, abſimili poſſunt viâ progredi, aut variis ſtipari ſymptomatis.

Febres vernales v. g. & autumnales non ejuſdem eſſe naturæ quibuſdam viſæ ſunt, idque multis argumentis probari poſſe contendunt; & primò quidem, inquiunt, vernales ſalutares ſunt; nullâ fermè medelâ indigent; ſeptimo, ut plurimùm deſinunt circuitu; gravioribus non ſtipantur ſymptomatis; non ita urgent nauſea, vomitus, & calor; urinæ non ita ſuffunduntur rubore, nec lateritiæ ſunt; ſudores cùm ſint minùs profuſi, non ita exhauriuntur ægrorum vires; verno denique tempore abſunt quartanæ, nec in eas abeunt tertianæ; autumnales denique vernalibus fugantur, & vernales autumnalibus.

Sed invalida ſunt omninò ejuſmodi argumenta; quod ſtatim probat eandem eſſe earum Febrium naturam, eſt ipſarum in certis epidemiis non diverſa facies; ſi in ver incidat v. g. epidemica & intermittens Febris, ea quidem accedente æſtate miteſcit aut evaneſcit; ſed iterùm ſe eadem prodit ſæpiſſimè accedente autumno, iiſdem ſcilicet ſtipata ſymptomatis, eundemque omninò induens morem.

Si verò epidemica non ſit, non magis

ab autumnali abſimilis eſt, eadem omninò ſunt prævia & ſubſequentia earum ſymptomata ; idem eſt ipſarum typus; hoc tantum modò intercedit diſcriminis, quod in tempus iis ſolvendis aptiſſimum incidant; eo veluti renovantur corpora, viget tranſpiratio, ideòque ipſæ autumnales quæ ad ver uſque excurrerunt ſe proripere ſolent.

Reliquum eſt igitur ut quædam tantummodò intercedat differentia inter veneni febrilis effectus ; præcipua autem eſt illa quæ tertianas v. g. à quartanis dividit; ſunt reverà ejuſdem naturæ, licèt adeò videantur diverſæ ; nam aliæ in alias commutantur, cùm tertianæ in quartanas & quartanæ in tertianas abire ſoleant ; prætereà adſunt eadem in utriſque ſymptomata; frigus ſcilicet, calor, & ſudor ſibi eodem ſuccedunt modo; ſi quod in cauſis occurrat diſcrimen, id in vi intenſiori aut remiſſiori poſitum eſt; quî autem fiat ut tertiâ vel quartâ quâque die erumpat venenum, id profectò ſtatui nequit.

Sunt tamen quædam quibus juxtà multos à ſe invicem diſcrepant tertianæ & quartanæ Febres; imò, ſi quibuſdam credatur, ab ipſo initio prævideri poteſt cujus

generis futuræ ſint; adeſt v. g. in tertianis horror & rigor, in quartanis verò ſimplex ſæpiſſimè refrigeratio aut horror; cùm verò incidit rigor, non eſt pungens inſtar acûs, ſed gravior aut veluti oſſa eſſent contuſa; longiùs interim excurrit frigus ut plurimùm, in ſenioribus præcipuè, quibus ut diximus, ſanè infeſtum.

Non minùs à ſe ipſo differt pulſus, ſi obſervatis habenda ſit fides; nam in tertianæ acceſſione tarditas non multùm quidem à naturali abeſt, in quartanâ verò multò magis; eſt ſcilicet, veluti in decrepitâ ætate, tardus, rarus & durus; in multis verò greſſu incedit tremulo & obſcuro, & valdè inæquali; non raro poſt celeres parvaſque vibrationes inſurgunt validiores, & inter eas longum excurrit intervallum; videtur denique, teſte Galeno, ut jam diximus, arteria oſſi alligata, ita ut indè ſe efferre nequeat.

Calor frigori ſuccedens non æquè intenſus in quartanâ, nec mordax eſt aut lancinans; ſudor hunc inſequens quibusdam parcior obſervatus, aliis magis profuſus; varia ſimiliter in variis eſt urinarum facies, crudiores juxtà Galenum ini-

tio, procedente verò morbo intenſiori tinctæ colore profluunt; craſſior deindè dejicitur hypoſtaſis, alba quidem non verò rubra aut lateritia; quidam intereà alia omninò obſervarunt; ipſo ineunte paroxyſmo ſaturatæ illis occurrerunt urinæ, eæque dein cum laudabili ſedimento; tenuiores tamen diebus à Febre vacuis; quod verò majoris momenti, antè morbi ſolutionem turbidæ & nigræ viſæ ſunt.

Hæc quidem, quin obſervata ſint nullum ſupereſt dubium; ſed non ideò perpetua eſſe exiſtimandum; quod mihi frequentius occurrit diſcrimen non ita latè patet; appetitus quidem, ut plurimùm, in quartanariis vigere aut ſaltem non ita dejectus mihi viſus eſt; frigus experiuntur per longius temporis ſpatium; ſed rigori & membrorum concuſſioni minùs obnoxii ſunt; pulſum habent magis depreſſum & inæqualem; non ita incaleſcunt; breviores ſunt paroxyſmi; ſudores diutiùs protrahuntur, minùs tamen profuſi erumpunt, & noctibus per tempus intercalare non rarò profluunt; urinæ denique colore minùs ſaturato rubent, & cùm longior ſit intermiſſio, tenuiores

in eâ ſæpiùs occurrunt; intereà eſt ubi lateritiæ ſint, idque non raró obſervatum.

Majus intercedit diſcrimen in earum Febrium decurſu, & ipſarum ſolutione & curatione; quartanæ nimirùm longiores ſunt, ad annum imò & diutiùs aliquandò excurrunt; cùm autem longiùs proceſſerunt, difficiliùs curantur; hæmorrhoidum fluxui eas ſæpiùs ceſſiſſe certum eſt; ſed de his ſatis ſuperquè dictum; prætermittemus & alia, quæ ut illis Febribus peculiaria commemorarunt Veteres, ut licèt vera ſint, experientiæ quotidianæ non ſunt ſatis conſentanea; ea autem noſſe imprimis intereſt, quæ ut plurimùm occurrunt; quæ rariùs ſe produnt, artis non ſunt.

CAPUT XII.

De iis Febribus quæ ab intermittentibus alienæ earum ſpeciem præ ſe ferunt.

FEBRES intermittentes, quarum decurſum & naturam definire conati ſumus, facilè in genere per ſe patent; ſed negotium faceſſunt aliquandò quædam Febres, quæ de earum genere eſſe viden-

tur, cùm tamen omninò ab iis abſint & ipſarum tantummodò falſam ſpeciem præ ſe ferant: non paucæ profectò, ſed multiplices ſunt, & à variis procedunt cauſis ejuſmodi Febres; eas ergo ab iis quæ veræ ſunt intermittentes ſecernere operæ pretium eſt.

In certis catarrhis v. g. ſilet Febris per diem, & nocte accedente excandeſcit, prævià etiam refrigeratione; poſt varias pleuritides, cùm de die benè habuerint ægri, exurgunt versùs noctem paroxyſmi, unde abſceſſum aut alias morbi reliquias ſuſpicari licet; in Febribus ipſis quibus obnoxiæ ſunt, quæ parturierunt fœminæ, nonnunquam aliquid quod intermittat obſervatur; poſt ipſas Febres continuas, matutinæ horæ lucidæ ſæpè videntur, nox verò modò levem modò aliquantò graviorem adducit paroxyſmum, eumque frigoris, ut plurimùm, expertem; pedetentìm tamen ſe ſubripiunt abſque ullo ſæpiſſimè febrifugorum auxilio; ipſis denique affectibus hyſtericis ineſt aliquandò paroxyſmorum febrilium ſpecies; de nocte non rarò exurgit pulſus, veramque Febrim adeſſe quis inexpertus crederet;

ſed brevi deſinit aut miteſcit hic arteriarum motus, nec paroxyſmorum febrilium tempora percurrunt ejuſmodi excandeſcentiæ.

Aliæ inſuper ſunt Febres quæ genuinæ aut veræ ſunt, quotidianæ ideò à Medicis dictæ, quia ſingulis diebus recurſus aut paroxyſmos habent conſpicuos; pomeridianis horis aut versùs noctem imprimis exurgunt; antecedit ſæpè frigus leve aut levioris quidam horroris ſenſus; aliquandò verò omninò abſunt, calor nec intenſus nec mordax eſt, ſed humidus, tenuis & inæqualiter diffuſus; pulſus parvus eſt aut ſaltem parùm elatus, plùs tamen vel minùs variis in caſibus; paroxyſmi aliàs longiores aliàs breviores, iiſque deſinentibus non diffluit ſudor, nec ut plurimùm in veram abeunt apurexiam; remanet febriculæ quoddam veſtigium; urinæ lateritiæ non ſunt, ſed initio tenues ut & ſæpè per morbi decurſum; fiunt tamen aliquandò craſſæ & turbulentæ procedente morbo.

Eas Febres quæ non ita frequentes ſunt, ut dein dicemus, obſervare eſt in iis qui partium quâdam laborant obſtructione, in

abdomine imprimis; occurrunt in iis v.g. in quibus non ritè ſe habent hepatis munia & ventriculi, tum in iis qui vigiliis, animi pathematis, laboribus mentis aut corporis confecti ſunt; non minùs ſe produnt ejuſmodi Febres in iis qui crapulæ nimiùm indulſerunt, qui voluptatum illecebris irretiti exſucci fiunt; occurrunt deniquè eædem in mulieribus, quæ uteri aut ovariorum obſtructione laborant, ut & in iis quæ menſtruis deficientibus multa ab iis patiuntur; nec ætas quidem prima ſeu juvenilis earum Febrium expers eſt, iis imprimis conflictantur puellæ versùs annum duodecimum aut versùs illud tempus quo efluxui muliebri ſternitur via.

Hæ autem Febres licèt aliquem intermittentium typum referant, ab iis tamen omninò diverſæ ſunt; nequaquam ſcilicet referri poſſunt ad duplices tertianas aut quartanas triplices; in iſtis, uti diximus, ſibi accuratè reſpondent alterni paroxyſmi; in quotidianis verò non ita ſe res habet; non eſt prætereà in illis certa aut notabilis apurexia; nec urinarum in genere lateritius color; abſunt & alia quæ memoravimus ut veræ intermittenti pro-

pria; quando denique earum cura febrifugis tentatur ſpecificis, aut ea nil omninò proficiunt, aut omnia in pejus ruere ſolent; concitatur ſcilicet iis nonnunquam hecticus, acriſve calor, qui fortè naturæ ſolius, aut leviorum remediorum operâ averti potuiſſet.

Ut autem quotidianæ Febres aliquam Febrium intermittentium præbeant ſpeciem, ita quæ intermittunt, quotidianas nonnunquam referunt; in his v. g. qui diù tertianâ vexati ſunt, aut perversâ curati methodo, remanet quidam fomes ex quo aliquandò ſerotinis horis paroxyſmi inſtar exurgit febrilis motus; at tunc plerumque proſtant obſtructiones quæ varias abdominis partes occupant; ideò Febris hæc, quæ ex relicto ſimul intermittentium ſemine prodit, ad quotidianas propiùs accedit; exacerbatur, ut plurimùm, ſi febrifugis imprimis calidioribus impugnetur; nec iis locus eſſe poteſt, niſi cùm affectarum partium functiones reſtitutæ ſunt.

His poſitis, quæ experientiâ certâ innixa ſunt, ſuperfluum omninò videtur de iis omnibus agere, quæ quotidianæ Febri à Vete-

veteribus tribuuntur; de eâ nil reperire eſt in genuinis Hippocratis ſcriptis; at multus eſt Celſus in ejus Febris enarrando decurſu, eamque ut certo typo, modò ſubditam, modò ut abnormem deſcripſit; accuratior eo Galenus quædam ſelegit peculiaria quæ longo uſu obſervavit; eam ad partium obſtructiones aliquot innixus exemplis retulit: vereor tamen ne in quibuſdam experientiæ limites exceſſerit; non occurrit enim ita ſæpè ac ex variorum Scriptorum libris credi poſſet.

Non obſervavit Febrim hanc Mercurialis per quadraginta annorum luculentam praxim; ſapientiſſimè monet Riverius ex ſexcentis ægris acceſſiones quotidiè patientibus, vix unum quotidianâ laborare Febri; intereà quædam commemorat huic Febri propria; ea ſcilicet juxtà eum præcordia diſtendit, ad dies quadraginta, imò ad duos tresve menſes protrahi poteſt; variis denique ſtipatur ſymptomatis, & in alios morbos ut cachexiam, hydropem, lethargum degener commutatur.

CAPUT XIII.

De affectibus quos mentiuntur Febres intermittentes à ſua natura degeneres.

SEd ſi quædam ſint Febres quæ Febrim intermittentem mentiantur, ita & ipſa alios mentiri ſolet affectus; eſt ubi in quâdam parte latere aut colligi poſſit ejus vis, ita ut hæc pars ſola aut maximè videatur ægra; deindè verò peculiaria ſibi adſciſcere poteſt ſymptomata, in quibus tota morbi vis poſita videatur; alios denique poteſt æmulari morbos, qui ſuo more incedant, nihilque præ ſe ferant quod intermittentium Febrium indolem aut ſpeciem referat.

Et primò quidem quæ ſimpliciora ſunt in exemplum adducam: ſæviunt aliquandò pulſu vix immutatò dolores acerrimi, ſtatis revertentes temporibus; ſæpiùs v. g. obſervavi cruciatum ejuſmodi, ſuprà orbitam exortum abſque ullo alio ſymptomate; ſed eſt ubi in ejus doloris inſultu ſit veluti palpitatio circà partem affectam; occurrit & mihi in quodam ægro ophtalmiæ ſpecies, quæ certâ horâ prodire ſole-

bat; licèt autem ejuſmodi inflammatio, parvo temporis ſpatio non ſoleat evaneſcere, brevi in naturalem ſtatum reſtituebatur oculus.

Proſtant exempla hemicraniæ terribilis periodicè recurrentis, quæ Febris intermittentis ſoboles eſt, aut potiùs ipſa Febris in hemicraniam commutata; at exurgit interdùm univerſi capitis dolor, qui ejuſdem proſapiæ eſt; hominem vidi qui eo ita excruciabatur, ut fermè maniaco ſimilis eſſet; ſtatim quidem incerti moris viſus eſt hic affectus; ſed propiùs re inſpectâ, ſe prodiit illius latens ingenium; nam inſurgebat ſemper versùs meridiem; excurrebat dein ſummo cum impetu; at poſt aliquot horas remittebat.

Sed ut in orbitâ, in oculis ipſis atque externâ capitis ſuperficie defigitur Febris cauſa; ita ſingulas quaſcumque corporis partes poteſt aggredi; hoc ita verum eſt, ut nonnullis partes quædam viſæ ſint Febri laborare, reliquis benè ſe habentibus. In his frigoris ſenſus vel caloris, in illis motus convulſivus vel tremor periodicè recurrens obſervatus.

Quod verò non minùs mirum eſt, ſæ-

viunt ſæpè dolores ex cauſâ febrili ortì abſque manifeſtâ Febri, etiam cùm partes internas obſident; à me obſervatum aliquandò memini acerrimum ſtomachi dolorem, eumque periodicum & febrifugis ſublatum, abſque eo quòd ullam in pulſum intuliſſet mutationem, nulla interceſſerat incandeſcentia, & integra omninò videbantur aliarum partium munia.

Ut plurimùm tamen res ita non ſolet procedere; viget enim Febris, cùm per varias partes defertur febrile venenum; id autem in quibuſdam modò defixum hæret, modò plurimas aggreditur; quin imò eſt ubi eas ſucceſſivè peragret; erat v. g. quidam qui per paroxyſmum dolores acerrimos in cruribus & tibiis expertus eſt; aſcenderunt ii versùs abdomen, deinde verò ad caput, unde veræ ſuborta apoplexiæ ſpecies; ſed alii iique inſoliti & ſummum inducentes diſcrimen occurrunt in Febri ipſam larvantes affectus; ab ea autem ita alieni ſunt ut ipſa naturam mutâſſe videatur, nec facilè aliquandò dignoſci poſſit.

Pendere poteſt mutatio hæc variis ex cauſis latentibus; quæcumque autem eæ

ſint, veneni febrilis tunc acrior aut magis deleteria eſt vis, ipſaque è fomite ſuo in varias partes convertitur; patet hæc converſio ex natura veneni hujus erraticâ, cùm in variis locis latere aut defigi poſſit; liquet vis acrior ex parotidibus quibus obnoxii ſunt varii ægri Febre intermittenti laborantes; confirmantur hæc omnia obſtructionibus quæ ex materiâ febrili circumeunte ortum trahunt & Febri ſubactâ ſupereſſe ſolent.

Cùm verò his de cauſis febriles inſultus inſolita, eaque periculoſa ſibi adſciſcunt ſymptomata, non ſtatim quidem cùm Febri exurgere ſolent, ſed tertio vel quinto ad ſummum paroxyſmo ſe produnt; tunc autem vel frigus febrile abigi nequit, in eoque moriuntur ægri; vel leviter incaleſcit corpus, & dein in frigus relabuntur imprimis extremæ partes; variè autem tunc impetuntur viſcerum functiones, hæ plus, aliæ minùs, vel denique fit *anaiſteſia* ſingularis, aut huic contrarius inducitur affectus, jactatio ſcilicet aut anxietas perpetua, & tunc ſummum impendet periculum.

Quod imprimis annotandum, pulſus

in univerſum parvus ſit & celer, ita ut vix ſe prodat: in univerſum, inquam, nam quidam ſunt caſus, in quibus majori vi incedit; cùm v. g. impetitur caput, & in lethargum aut comatoſum affectum incidunt ægri, validiùs pulſant arteriæ; non minùs earum inſurgunt vires in rheumatico dolore; nec profectò mira eſt varietas hæc, cùm variè vim ſuam exerat febrile venenum; ſtimulat v. g. aliquandò partes veluti admoto cauſtico, eas nimirùm abradit & ſanguinem mucumque elicit; alias ſpaſmodicis urget motibus, ſeu convulſiones ciet, imò & hæc frequentiſſima eſt ejus agendi ratio.

Sub hac tam alienâ facie variè decurrere poteſt larvata Febris, & à paroxyſmorum more recedere; eſt ubi continuo greſſu ferantur ea quæ tam inopinatò ſe exeruerunt ſymptomata; aliàs imò & ſæpiùs per aliquot dies excurrunt; in quibuſdam ægris ſeriùs, in aliis citiùs concidere ſolent; tunc autem non facilè dignoſcitur Febris ingenium; non ſuccedit enim ſymptomatum certa remiſſio vel intermiſſio; juris ſui non fiunt oppreſſæ partes, nec reſtituuntur earum functiones.

Sed non raro ingenium moremque ſuum ſervat converſum in certas partes febrile venenum; nam paroxyſmorum more inſurgere ſolet & remittere; indè autem patet etiam abſque intenſo febrili motu & abſque calore inſigni ſubigi aliquatenùs vel difflari venenum hoc; aliquatenùs, inquam, nam remanent veſtigia eorum affectuum, qui in varias partes delati ſunt, iique ſequenti paroxyſmo ut plurimùm graviores fiunt; quod verò magis inſolens eſt, poſt veram plurium dierum intermiſſionem aliquandò recrudeſcunt.

Non tamen credendum tantam & æquè ſemper infeſtam eſſe vim veneni febrilis aberrantis & in partes quaſdam dejecti; cùm febrifugorum operâ v. g. fugati ſunt paroxyſmi, fit aliquandò ut venenum hoc aut ejus reliquiæ in partes externas detrudantur; tunc ſæviunt in iis dolores, nec niſi iterum accenſo febrili æſtu tolluntur; ſæpiùs autem & eâdem de cauſâ afficiuntur internæ partes, tumet nimirùm abdomen, læduntur certorum viſcerum functiones; quò autem omnia in naturalem reducantur ſtatum, opus eſt ſimiliter in cer-

tis ægris ut iterum inſurgat Febris; ſaltem ita iis non raro medetur natura; indè verò patet quàm proficuus eſſe poſſit motus & calor ad ſubigendam veneni febrilis cauſam.

CAPUT XIV.

De Febre intermittenti malignâ.

HIs præmiſſis patet aditus in Febrium malignarum intermittentium hiſtoriam; & quidem ita hæ incedunt ut ſæpè in caput recidat omnis fermè earum vis; ſoporoſi fiunt ægri; impetitur mens; inducitur lethargus, imò nonnunquàm vera ſuccedit apoplexiæ ſpecies & paralyſis; quod verò magis infrequens eſt, catalepſiæ quid ſimile obſervatum traditur; non mirum ergo ſi adſint convulſivi motus, tendinum ſubſultus, tremores, viſûs, auditûs, aliorumque ſenſuum defectus, aut denique vitalis ſpiritûs omnimoda proſtratio.

Hæc omnia adeò inexpectata, variè oriuntur, decurrunt & recedunt, leve ha-

bent aliquandò initium & aliquandò grave; eſt ubi ſtatim tanta ſit eorum vis ut idiopathica videantur, id eſt, à Febre intermittenti omninò aliena; ſed ſuum tandem prodire ſolent ingenium, in eo quòd poſt certum tempus leventur ut plurimùm, & paroxyſmorum more incedant; remanent intereà graviores aut leviores reliquiæ in variis ægris; alii ſtupidi & veluti attoniti; alii rerum omnium immemores ſunt; quod verò minùs obvium eſt; cùm periculi omnis ſequenti paroxyſmo videantur nonnulli immunes, tertio inſurgente in priſtinum relabuntur ſtatum; imò cùm vera per aliquot dies ſucceſſerit intermiſſio, non ſemper omnis abjiciendus metus, fit relapſus, ut diximus, & univerſa malorum cohors iterùm aliquoties irruit; hæc autem vel ſponte naturæ vel remediis poſſunt ſuperari. Diarrhæa & urinarum copioſus effluxus omnia quandòque ſuſtulit; ut plurimùm tamen nonniſi certis impugnata remediis ſolent evaneſcere.

Ut in caput, ita in reſpirationis organa convertitur febrile venenum; rariùs tamen eas partes obſidere ſolet, nec qui-

dem quâ de cauſâ ſatis perſpicuum eſt; cùm autem in illas inſurgit, non eâdem omninò ratione vim ſuam exerit; & primò quidem ſpaſmos concitat, qui & in alias ſimul deferuntur partes; ex iis autem ſive ex veneni hujus ſtimulante & cauſticâ actione exoriuntur dolores varii; alii diaphragmatis aggrediuntur regionem, in eâque defixi acerrimè ſæviunt; alii lateribus inhærent, & ita miſeros excruciant ægros, ut ſitum mutare nequeant.

Non mirum ergo ſi indè inſignes ſequantur reſpirationis anguſtiæ; inſtat tuſſis, vexat anhelatio, exoritur orthopnæa; hinc veluti catarrhi ſuffocativi aut aſthmatis ſpecies, oppreſſio ſcilicet & repletio pulmonis ut à craſſiori muco; at aliam faciem nec minùs formidandam induit aliquandò morbus; mutari ſcilicet videtur in ſævam pleuritidem aut peripneumoniam; adeſt ſputum ſanguinis, dolor pectoris fixus & lancinans, pulſus depreſſus ſolummodò cum his non conſentit ſymptomatis.

Cùm cujusque paroxyſmi initio multa patiatur ſtomachus, non mirum videri debet, ſi in eum acriùs deſæviat febrile vene-

num; aliàs eam partem vexat angor intolerabilis; aliàs inſurgit morſus aut dolor atrox; veram adeſſe crederes inflammationem aut eroſionem; hinc autem nauſeæ, vomendi enormes conatus iique inanes; animi deliquium, ſudor fronte aut vultu diffluens, oculorum caligatio, pulſus exilis, frigiditas, mortem inſtantem oſtentare videntur; nec quidem eam effugient ægri, ſi diutiùs aut graviùs iis torqueantur, aut ſi ſæpiùs aut pluribus paroxyſmis ea experiantur.

Inter has anguſtias urget ſæpè immanis vomitus, rejicitur bilioſum magma, vitellinum, porraceum, fœtidum, imò aliquoties cruenta & nigra magno impetu ſurſum feruntur; dejiciuntur eadem per ſeceſſum in quibuſdam ægris, licèt in ſola epigaſtrii regione deſæviat dolor; intereà non in ſtomacho ſolo aut in alvo ſe prodit tanta morbi vis; adeſt linguæ ſcabrities, & urinarum paucitas ſpaſmis inducta; deferuntur & ii in partes externas, in eisque varios cient motus; occurrunt ergo in Febre intermittenti quæcumque choleram morbum comitantur ſymptomata; ſed hoc intercedit diſcrimen, quòd

in Febribus deſinente paroxyſmo deſinant; in cholerico autem affectu non tales dare ſoleant inducias.

At ut in ſtomachum, ita in alvum vim ſuam exerit aliquandò febrile venenum; ita atroces inſurgunt dolores, ut veluti cauſtico corrodi videantur inteſtinales fibrillæ; quæ dejiciuntur, copioſa omninò & varia ſunt, vel ſeroſa ſcilicet, vel bilioſa & variegata; ſed in quibuſdam ægris tanta eſt ſtimuli urgentis acrimonia, ut mucoſæ & ſubcruentæ ſint fæces veluti in dyſenteriâ; modò ſanguineoatræ ſunt, modò verò loturam carnis referunt; ex his autem magna virium ſequitur proſtratio; ſingultuoſi, frigidi, & ſemimortui jacent ægri: emergere eos poſſe vix niſi expertus crederet; quod tamen omninò mirum, deſinente paroxyſmo miteſcunt, imò evaneſcunt ſæpè terribilia hæc ſymptomata; in variis inteſtinorum morbis expulſâ eorum cauſâ, ſuperſtes eſt irritatio, at difflatum febrile venenum, ſecum omnia auferre videtur.

In externas partes ſicut in internas irruere poteſt hujus miaſmatis impetus; effloreſcunt nonnunquàm in totâ corporis ſuper-

ficie varii generis papulæ, quæ febrifugis adhibitis evaneſcere ſolent; intenſo aliàs rubore ſuffunditur cutis; in certis partibus magis, in aliis minùs; at ſæpiùs veluti ſudoris Anglici ſpecies erumpit; hic quidem ex fronte & pectore affatim emanare in multis incipit; ubique calidus eſt; & quò magis profuſus, eò magis intenditur Febris; poſt certum tamen temporis ſpatium, aliàs citiùs, aliàs ſeriùs frigidus fit; deprimitur pulſus & veluti formicans in nonnullis incedit; in his intereà fit præcordiorum anguſtia & compreſſio, in aliis flammeus aut cauſtici ſtomachum urentis ſenſus, in omnibus verò irrequieta jactatio & urinarum ſuppreſſio; ipſa corporis facies impendens oſtentat diſcrimen, lividus enim aut cæruleus carni inducitur color.

Ipſo Febris înitio, algenti nimirùm corpore & varia rigoris aut horroris concuſſione exagitato, inſurgere ſolent dolores per varias partes; indè autem patet quòd in ſimilem affectum abire poſſit omnis febrilis veneni impetus: in his ipſis ſudoribus de quibus modò actum eſt, tantus aliquandò exurgit crurum aut tibia-

rum cruciatus, ut ferro exſcindi videantur; ſed inſurgit nonnunquàm dolor rheumaticus univerſalis, aliàs quamdam præcipuè partem obſidens, aliàs verò hàc & illàc vagans aut errabundus; præcipuum hoc videtur ſymptoma, nonnulla tamen eaque varia ſecum adducit; deliquium infert animi in quibuſdam ægris, in aliis ſpaſmodicis ſtipatur motibus, non raro verò inflammatorius videtur, in varias tamen partes nihilominùs verſatilis.

Sed ſi partibus quibuſcumque infeſtum eſſe poſſit febrile venenum, in iisque defigi, idem in motûs quo vigent & vivunt, principium ſolummodò inſurgere poteſt, id eſt, principium vitale aggredi, totamque perturbare partium œconomiam; id v. g. accidit in iis qui ſyncope terribili aut *anaiſteſiâ* per totum paroxyſmorum tempus laborant; facies tunc cadaveroſa, oculi clauſi, ſpiratio ſublimis, vera denique mortis imago.

Eſt interea ubi non tam vitæ motûſque principium quàm caloris nativi fomes impeti videatur; aliquandò frigori incipienti nullus ſuccedit calor, aliàs poſtquàm ſe exerere incepit, reſtinguitur ſen-

ſim; ſuperficies corporis externa veluti marmorea, vultus plumbeus, extrema livida, & ut paucis omnia comprehendam, occurrunt quæcumque lypiriam Febrim comitantur; adſunt inſuper nonnulla quæ perpetua non ſunt, urget v. g. ſitis intenſa, mens hebeſcit, urinæ parcè fluunt &c.

Multa ab iis omnibus diverſa poſſunt in proteiformi Febrium intermittentium decurſu occurrere; ſed hìc ea tantùm commemorare quæ nobis experientiâ innotuerunt, viſum eſt; iis confirmantur, quæ tanto labore è naturæ latebris à Mortono eruta ſunt, eoque duce à doctiſſimo Torti obſervata & accuratiùs deſcripta; ſed anteceſſerat eos celebris admodùm Medicus, qui non minùs acutè intermittentium Febrium metamorphoſim quamdam ſive abnormem vim perſpexerat; eſt ſcilicet is Salius Diverſus, qui eas tantâ diligentiâ obſervavit, ut ejus verba hìc referre non pigeat.

„ In quarumdam, *inquit*, Febrium in-
„ termittentium principio, dum leve ali-
„ quod frigus vel horror adeſſet, tanta ca-
„ loris eveniebat retroceſſio, ut prægelida

„ eſſet caro, facies conſimillima morituro, „ pulſuſque adeò minimus ut nullus eſſet; „ hic accenſo calore magis apparebat, ſed „ parvus, inæqualis, frequens & imbecil- „ lis; ſitis inexhauſta erat, anxietas ſum- „ ma, timor maximus, inquietudo ingens; „ ſenſus caloris urens, dum ad tactum „ nullus, vel parvus eſſet; animi defectus, „ ſudores frigidi, cordis palpitatio & tre- „ mor. Hæc omnia declinante Febri de- „ ſinebant, incipiente declinatione pulſus „ elevabatur, redibat calor; has Febres, id „ eſt, earum paroxyſmos vidi ad horas ſex- „ decim aut octodecim protrahi, hìc pe- „ culiare obſervavi, quòd nox acceſſionem „ præcedens, ultrà quàm credi poteſt, eſſet „ inquieta, licèt non febrirent ægri.

Similium Febrium deleteriam vim obſervavit deindè Valeſius, eaſque *malignarum* nomine inſignivit; ſed Ludovicus Mercatus ipſarum hiſtoriam omnibus numeris abſolutam tradidit, diagnoſim imprimis & prognoſim accuratè inſtituit, & proteiforme earumdem ita effinxit ingenium, varioſque caſus, ut pateat nullam eſſe formam quam non poſſint induere; experientiâ aſſiduâ, non opinione aliorum edoctus,

edoctus, nil fermè ex omnibus ſymptomatis prætermiſit, quæ & Medicis illudere ſolent & ægrorum moliri perniciem.

CAPUT XV.

De commutatione Febrium intermittentium in alias ſive remittentes, ſive continuas.

EJUSMODI ſunt ſæpè affectus quos mentitur Febris intermittens, ſed quod non minùs ab ejus ingenio videtur alienum, ipſa Febrium aliarum formam poteſt induere, & ſub eâ quaſi ſuperinjectâ larvâ delitéſcere; ut autem ſub alienâ hâc ſpecie dignoſci poſſit, ejus varias facies varioſque inceſſus attingemus.

Et primò quidem juxtà pleroſque, aliis Febribus comitem ſe adjungere poteſt intermittens Febris; quotidianæ v. g. conjuncta viſa eſt fermè omnibus, ſed rarò admodùm occurrit quotidiana, eamque ab aliis diſtinguere admodùm difficile eſt; quomodò ergo eam cum tertianâ ſimplici

aut duplici adeſſe ſtatui poteſt? nonne occultari ipſam oportet, ſociis earum ſymptomatis? Theoriæ omninò nimiùm tribuerunt Veteres, tum multi qui antè Harvæum vixere; pituitæ enim bilis commixtionem aut pugnam commenti ſunt; & pro ut altera aliam ſuperare videbatur, varii generis exurgere Febrim aſſeruerunt.

Non ita incertum an cum quibuſdam aliis conjuncta incedat aliquandò Febris intermittens, cum pleuritide v. g. commixta in quibuſdam ægris remittit alternè & inſurgit; cum variolis ipſis ipſam nonnunquàm pari greſſu excurrere obſervavi, ſed non ita patet ejus toties memorata cum continuis Febribus conjunctio; non ſolùm explorantem fugit, & difficilè dignoſci poteſt, ut jure dixit Galenus, ſed quod ipſe nec alii ſuſpicati ſunt, abeſſe omninò poteſt, etiam cùm adeſſe videtur, imò ipſam à naturæ inſtitutis eſſe alienam ſtatui poſſe crediderim, idque graviſſimis innixus argumentis.

Quòd præcipuum mihi videtur ex obſervatione ſimul & ratione petitur; & primò quidem in continuam abire poſſe Fe-

brim intermittentem negari nequit; cùm autem alieno à ſua natura greſſu incedit, per varium excurrit tempus; modò per ſex aut octo dies, modò ad undecimum, aut decimum quartum, imò ad vigeſimum progreditur; atqui tamen mutatâ formâ, non mutatur ingenium Febris ejuſmodi; paroxyſmos enim habet plus minùſve conſpicuos, & ſtatis redeuntes horis. Deinde verò ſæpiſſimè in veram intermittentem deſinere ſolet, in tertianam nimirùm, aut duplicem tertianam, ut plurimùm; unde, ut patet, non nova inducitur Febris, ſed prior quæ continua erat, vel unam amittit ſuî partem, vel in duas intermiſſione diſtinctas dividitur.

Nec minùs intereà cum ratione, quàm cum experientiâ conſentit mutatio hæc; cùm enim febrilis veneni intenditur vis, neceſſe eſt ut diutiùs excurrant paroxyſmi; imò ita protrahi poſſunt ut unus alterum attingat; tunc autem veram præ ſe ferunt continuæ ſpeciem; ſed cùm inſurgat eorum vis ſtatis horis, & quædam inducant ſymptomata periodicè recurrentia, intermittentium morem ſimul retinent; prætereà occurrunt iidem quotidie bre-

viores vel longiores aut etiam longiſſimi, alii in alios veluti uno tractu abeuntes; diſtinguntur tamen, vel quo erumpunt impetu, vel prævià remiſſione aut refrigeratione.

Sed ne ad incerta divertere videamur, ab ulteriori hâc de re diſquiſitione temperabimus; noſſe ſatis eſt intermittentem Febrim continuarum ſpeciem induere; eam plus minùſve ad eas accedere, plures aut pauciores paroxyſmos in idem tempus incidere, ipſos magis vel minùs poſſe remittere, quæ ipſos antecedunt, aut quæ ſubſequuntur, longè eſſe diverſa; in quibuſdam nimirùm ſe prodit frigus; in aliis verò, ne illius quidem occurrit veſtigium; ſimilis eſt ſudorum ratio, nam vel diffluunt aut vix erumpunt, vel paroxyſmos nullatenùs excipiunt.

Hinc autem ſtatim intelligere eſt, quid ſint Febres remittentes, ſubintrantes & duplices tertianæ continuæ; remittentes illæ ſunt in quibus poſtquàm certâ vi decurrit paroxyſmus, miteſcit idem donec ſtatâ horâ aut circiter inſurgat alius; ſubintrantes verò dicuntur eæ in quibus primus paroxyſmus nondùm deſinit, cùm incipit al-

ter, ita ut primus in ſubſequentem videatur ſubingredi.

Indè patet ſubintrantes ex remittentium eſſe genere, nec niſi gradu alias ab aliis differre; aut quod verius eſt, nonniſi nomine diverſæ ſunt, cùm reipſa eædem ſint; quod verò duplices ſpectat tertianas continuas, eæ ſunt, quæ continuo quidem progrediuntur greſſu, ſed inſuper quotidiè ſtatis exacerbantur temporibus; hinc ergo iterùm videre eſt, eas ad remittentes & ſubintrantes pertinere.

Ab iiſdem non aliena eſt ſemi-tertiana veteribus tantoperè formidata; juxtà Hippocratem horrifica eſt, continua, acuta, & unâ die leviùs, alterâ verò graviùs inſurgens; juxtà Celſum ex quadraginta octo horis, ſex & triginta occupat, nec ex toto in remiſſione deſinit; frequentes intereà habet acceſſiones, ut aliud morbi genus videri poſſit; at Galenus de eâ accuratiùs prodidit, quòd continua ſit, ſed tertiâ quâque die cùm horrore exacerbetur; duplex, inquit, in eâ occurrit Febris, tertiana nimirùm & quotidiana continua, totuſque ejus decurſus eſt horarum quadraginta octo; in quibuſdam equidem à

ſe diſſentire videtur Scriptor hic; at eò recidunt fermè omnia, quæ ſparſim de Febri hâc tradidit.

Ex his, aut potiùs ex latenti Febris illius naturâ, multæ ſunt ortæ lites apud inſequentium ſæculorum Scriptores; alii antiquorum mentem aſſequi conati ſunt; multi quædam addiderunt, vel ex opinione, vel ex obſervationibus deſumpta; quidam nimirùm binos eâdem die exurgere paroxyſmos crediderunt; hos obſervavit Riverius, imò quadruplicis tertianæ cum continuâ quotidianâ incedentis meminit; alii ſubeſſe continuam ex viſceris alicujus inflammatione ortam ſuſpicati ſunt, & indè horrores ſe mutuò excipientes deduxerunt; omnes verò tertianam ſimul cum continuâ decurrere conſentiunt, utrique tamen vim inæqualem aut intempeſtivos tribuerunt rigores.

Nos verò de his litibus parùm ſolliciti, non quid præcisè ſenſerint Scriptores, ſed quid ab eorum mente non ita abludens obſervetur, inquiremus. Febrim igitur hæmitritæam duplicem eſſe tertianam continuam ſtatuemus; at ea eſt ejuſmodi ut paroxyſmus unus frigus habeat præ-

vium, alter verò nequaquàm; incidunt inſuper in eam horrores vagi & incerti, plus minùſve certis temporibus ſe exerentes; indè autem patet hæmitritæam eſſe mali moris Febrim, ad lypirias aut epialas accedentem.

Nec quidem eam ab iis abludere crediderunt veteres, tum ii qui eos ſunt ſubſecuti; lethalis dicitur Hippocrati, & juxtà eumdem, vomitum, horrorem, cardialgiam ſecum adducit; Galeno autem authore periculoſa omninò eſt; pulſus in ea tardus & rarus, calor recedit ab extremis ad ventrem & thoracem, veternoſos ſopores, deliria & vigilias inducit; Febris ſyncopalis nomine donatur à Rondeletio; ut peſtilens deſcribitur à Schenkio; cum peſte incedere fertur à Spigelio; ſuborta imprimis graſſantibus Febribus malignis Foreſto viſa eſt; eâ de cauſâ haud dubiè ex malignâ ortum trahere eos quibus ſtipatur rigores, à Vallæo creditum eſt.

Non mirum ergo videri debet, ſi hæmitritæi deſcriptiones à medicis traditæ tantoperè diſcrepantes videantur; non cadunt omnia quæ jam recenſuimus in eamdem Febrim; plura in hâc, pauciora

aut diverſa in aliâ occurrunt; modò rigor, modò refrigeratio aut horror ſolet præludere; eſt ubi rigor & calor ſe alternatim excipiant, & multiplices inſurgant exacerbationes, ſeu paroxyſmi; ea denique pejoris notæ ſymptomata, quæ in intermittentes incidunt, & quæ, ut diximus, tam varia ſunt, in ſemitertiana etiam periculosè ſe produnt; undè in utriſque malignum quid latere æquè certum eſt.

Ejuſdem fermè generis eſſe *Tritaïophias* ſtatui poteſt; *tertianarias* hoc nomine indicare voluit Galenus, ſed quæ magis eſſent remittentes & benigniores; ſunt tamen hæ ſæpiùs periculoſæ, idque imprimis, cùm inordinatas habent exacerbationes; ſed non minùs intentant periculi aliæ Febres quæ, ut plurimùm, ſimilis proſapiæ ſunt, Febres nimirùm ardentes ſeu *cauſi* veteribus dictæ; occurrunt in iis, ut obſervavit Galenus, omnia tertianæ indicia; eo ſolo differunt quòd neque cum rigore invadant, neque ad integram deveniant apurexiam; hoc ita certum eſt ut in tertianas ſeu veras intermittentes deſinant, à quibus tamen, ſi nomen ſpectes, tantoperè videntur recedere.

CAPUT XVI.

Confirmantur, quæ jam dicta ſunt, variis obſervationibus.

HINC patet ut per ſe ipſas larvari poſſint Febres intermittentes cùm continuæ fiunt aut remittunt; ſed ut meliùs ſub tam alienâ facie dignoſcantur, earumque natura perſpici accuratiùs poſſit, hiſtoriam eorum quæ in certis mihi occurrerunt epidemiis, ſummâ cum diligentiâ tradere conabor.

Per æſtatem torridam & per inſequentem autumnum graſſabantur Febres ſtatim continuæ, at per dies tantummodò quinque aut ſex; deinde verò intermittentium more curſum abſolvebant; at ſequenti anno cùm tertianarum duplicium aut ſimplicium ritu incœpiſſent, in continuas quindecim aut viginti dierum abire ſolebant; per hujus autem temporis decurſum variè inſurgebant paroxyſmi; aliàs ſtatis horis, aliquandò nocturnis, nonnunquàm matutinis, non raró pomeri-

dianis; erat ubi dum una dies nonniſi leviorem haberet paroxyſmum, altera vehementiorem ſecum deveheret; non infrequens etiam erat ut eâdem die vel diebus alternis tres exacerbationes paterentur ægri.

Nuſquàm fermè in his Febribus exacerbationes præcedebat frigus; aderat tamen earum initio in nonnullis ægris refrigerationis ſenſus; ſed in iis non æquè ſæviebat febrilis vis, ac in aliis, in quibus nullo frigore prævio notabatur paroxyſmus; cùm autem deſinebant ejuſmodi Febres, ſæpè in intermittentes mutabantur, aut abnormi incedebant greſſu; erant qui de die ſatis benè habere videbantur, nocte verò ingruente, febrilis exoriebatur motus; varia in multis occurrebant ſymptomata, quæ recenſere omninò ſuperfluum judicamus.

Biennio poſt aliæ graſſabantur Febres, quæ more triplicium tertianarum ſolebant incedere; in his frigore prævio inſurgebant exacerbationes; undè certum peti poterat intermittentium ſignum.

Sed in ejuſmodi epidemiis non eumdem typum ſequebantur Febres; earumque

ſymptomata; multas vidi continuarum more procedentes, abſque ullo frigoris ſenſu; ad undecimum, decimum-quartum, vigeſimumque excurrebant diem; in iis nonniſi versùs finem, citiùs tamen aliquandò aliquid quod remittentem Febrim ſignificaret, occurrebat; in quibuſdam dein certis temporibus mitior videbatur febrilis motus, & lucida erant intervalla; tantæ autem & tanto impetu exurgebant exacerbationes, ut ſummum ægris impenderet periculum.

Verno autem inſequentis anni tempore, non eam omninò faciem referebant Febres; pleræque initia habebant leviora; per ſex dein vel decem dies continuo greſſu decurrebant; in iis nil intermittentis aut remittentis typi conſpici poterat; graves erant paroxyſmi, nullo frigore præcedente conſpicui, niſi fortè in quibuſdam qui levem aliquandò refrigerationem cum tuſſiculâ experiebantur; quod nobis ejus Febris detegebat ingenium; ipſius tantùm initio prodire ſolebat, ea nimirùm intermittentium curſum, licèt à normâ devium ſolitâ æmulari videbatur; eamdem præ ſe ferebant

ſpeciem, cùm continuæ eſſe deſinerent; nam tertianarum duplicium more tandem incedebant.

Aliam in his continuis Febribus faciem obſervavi, in variis ægris plures eâdem die remiſſiones & exacerbationes ſe excipiebant; caloris & frigoris ſenſus alternus in plures excurrebat dies; tandem ejuſmodi Febris, ut aliæ, de quibus egimus, in veram remittentem aut intermittentem abire ſolebat; ſed erat ubi febrilis impetus abſque hâc alternâ caloris & frigoris viciſſitudine procederet; per tres quatuorve dies aut plures intenſiſſimus erat, ſubſequenti verò tempore aderat remiſſio, per unum diem aut per longius temporis ſpatium; deinde verò recrudeſcebat omnis morbi vis per dies tres aut quatuor continuos; ſæpiùs autem ſe excipiebant veluti alternis, remiſſio hæc & vehementia, quæ nullum certum ſervabant typum.

Hinc patet in his epidemiis omnia in genere reduci poſſe, 1°. ad febres quæ ſtatim intermittentes videntur: 2°. ad eas quæ in remittentes mutantur; 3°. ad continuas ita incipientes, licèt à verâ intermit-

tentium cauſâ ortum traherent: 4°. ad alias quæ ex verè intermittentibus in continuas abeunt: 5°. ad earum decurſum qui in quinque vel ſex dies, imò & plures protrahi poteſt: 6°. ad multas ejuſdem naturæ, quæ ad quindecim aut viginti dies excurrunt: 7°. ad remiſſiones longiores aut breviores, plus minùſve conſpicuas & aliquandò ad ſenſum nullas: 8°. ad frigus quod modò exacerbationes antecedit, modò ab iis abeſt: 9°. ad variam inſultuum & remiſſionum viciſſitudinem.

CAPUT XVII.

Quàm variæ & periculoſæ ejuſmodi Febres, probatur aliis obſervationibus.

AT inter epidemias maximè memorandas unam referam, quæ ex ſtagno latiſſimo, & putridâ materiâ referto ortum ducebat; ſæviebant primis temporibus Febres quales modò deſcripſimus; ſed vagata eſt alia è genere continuarum remittentium, quæ in paroxyſmis caput impetere ſolebat; incidebat, ut pluri-

mùm, pectoris ſumma oppreſſio, delirium, convulſio; ſæpè veram apoplexiam mentiebatur Febris hæc; ſæpiùs lethargi ſpeciem induebat; aliquandò immoti ægri, ſinè ſenſuum ullo uſu aut ullâ vi, ſummâ ſcilicet eorum inertiâ jacebant; non raró paroxyſmus cum horrendo capitis dolore & artuum cruciatu non ferendo incedebat; remittente autem eo omnia miteſcebant, & aliquandò in tuto verſari videbantur ægri.

Prodibat aliàs quadamtenùs diverſa morbi facies; excandeſcebat Febris cum dolore lateris lancinante; pectus, ut in peripneumoniâ gravatum & anhelum premebatur; erat ubi continuus, horrenduſque vexaret vomitus; infeſtabant anginoſi dolores, inteſtinorumque cruciatus, aliaque id genus ſymptomata, quæ per totum paroxyſmi decurſum immaniter ſæviebant; præter ſpaſmos & motus convulſivos ſuperveniebant in multis animi deliquia; in plurimis verò tanta virium imbecillitas, ut jamjam morituri viderentur; quidam inſtar mortuorum proſtrati jacebant; in eâ autem proſtratione ſummam frigiditatem & veluti marmoream obſervavi.

Intereà varia erat in his omnibus pulſûs vis; aliquandò tantus erat ſymptomatum impetus, ut iis veluti obvolutus paroxyſmus oculos fermè explorantium effugeret, pulſus ſcilicet contractus, omninò debilis & quaſi animam agentis videbatur; aliàs verò, idque in genere, ſumma erat Febris; pulſus validus iſque frequentiſſimus; in nonnullis tamen non æquè elatus, aut tantâ vi digitos feriens; ſed ſatis conſpicuus & manifeſtus, ut intenſam adeſſe Febrim ex eo ſolo pateret.

Anno ſequenti graſſata eſt Febris ejuſdem generis; duplex erat tertiana & continua ſubintrans; in eâ vel primo frigoris inſultu ſymptomata inſurgebant apoplectica, & lethargica; eò uſque procedebat eorum vis, ut per totum ſævirent paroxyſmi decurſum; eo autem evaneſcente ægri ex miſerrimo ſtatu veluti reviviſcentes, ſenſuum mentiſque compotes fiebant; nil mali perpeſſos jurâſſes; tanta ſcilicet erat remiſſio Febris & ſymptomatum intermiſſio, ut primo aſpectu ægrotare non viderentur, ſi juniores eſſent; at in ætate provectis, niſi ars opem ferret, in pejus ruebant omnia, & impenden-

tem mortem effugere ægri non poterant.

Alia ejuſmodi aut ſaltem non multùm abſimilis triennio poſt mihi occurrit epidemia; hæc per æſtatem & per autumnum graſſata eſt; innumeroſque ægros letho dedit; ſed ut meliùs innoteſcant ejus Febris ſymptomata, caſus quoſdam deſcribam ſanè peculiares; ex his iterùm dijudicari poterit, quàm varii eſſe poſſint veneni febrilis effectus; patebit imprimis quantum periculi ex iis impendeat, etiam cùm in certam ſalutis ſpem adducti videntur ægri, aut cùm nil periclitari ex morbi vi credi poſſet.

Febre remittenti laborabat puella; hæc verò tertio inſultu ſenſuum uſu caruit; ita interim oppreſſus eſt pulmo, & tantus exortus eſt ſtertor, ut intra octo horas fato functa fuerit. Felicior non fuit æger quidam in quem deindè incidi. Duplici tertianâ Febri correptus fuerat; ſed is tertio paroxyſmo in mentis alienationem delapſus, quæ per triduum excurrit, non videbatur per diem valida Febris, tamen ingraveſcente per noctem morbo ſublatus eſt.

Incidit alter in Febrim remittentem continuam;

continuam ; is die quinto in lethargum ſive coma conjectus eſt , & accedente pectoris oppreſſione fato functus eſt. Aliâ ratione , ſeu alio greſſu proceſſit Febris ejuſmodi in quadam muliere ; ea nimirùm ſtatim verâ intermittenti laborabat ; ſed quarto aut quinto paroxyſmo mente mota eſt ; perſtitit hoc in ſtatu abſque Febre ad ſenſum validâ per ſex dies , & tandem ad ſe rediit ; ſed Febre iterùm ingraveſcente , primo paroxyſmo ſublata eſt.

Commiſſa fuit meæ curæ Monialis Febre laborans remittenti ; aderat quotidiè horror & rigor ; tandem quinto die in lethargum incidit ægra per viginti quatuor horas excurrentem ; ſenſim tamen ad ſe rediit , & mente conſtans fuit per unius diei ſpatium , at recurrente horrore paroxyſmoque , pectore quaſi ſuffocato obiit. Non minùs inexpectatum fuit aliorum fatum , qui poſt leniores Febris inſultus , frigidi evaſerunt , animi deliquiis , exolutiſque viribus , aut iis oppreſſis , è vitâ deceſſerunt.

Ex iis patet mentis arcem imprimis in his impeti Febribus , tùm ſummam earum vim in pulmonem ſæpiùs recidere ; non

minùs præcordia his urgentur, cùm cor ipſum multa pati ſoleat; ut denique uno verbo rem conficiam, ſpiritus vitalis, veluti veneno quodam inficitur aut ſuffocatur; hinc deducenda ſunt in quæ incidunt ægri periculoſa ſymptomata; urgebant ea tanto impetu, imprimis in ſenibus, ut niſi initio ſumma adhiberetur diligentia, de iis omninò actum eſſet; faciliùs evadebant juniores; neglectis tamen remediis, aut morbi acerbitate artem ſuperante, magna ſuccubuit eorum cohors.

Hoc profectò admirari licet in ejuſmodi Febribus, ex tàm levi aliquandò initio tantum intrà paucos dies exoriri periculum; ſed non minùs arduum videtur detegere quomodò cauſa ita cerebrum perturbans, & pulmonem opprimens, poſſit per ſe ipſam inducias dare; ita nimirùm ſæpè progreditur, ut poſt triduum, quatriduumque deſinat, & per unum diem aut ampliùs benè ſe habere videantur ægri; non eo more procedunt alii morbi, ſenſim affectæ liberantur partes; & poſtquam functionibus ſuis redditæ ſunt, aut redditæ videntur, per unum duoſvè dies, non impendere ſolet vitæ diſcrimen ex

ſubito reſurgente morbi inſultu; ſaltem id ita in genere non ſe habet, ut in malignis remittentibus.

Indè verò deduci poteſt *canon*, qui levis non eſt in acutis morbis momenti; liquet nimirùm non ſemper inflammationes aut fixum partium ſolidarum vitium, in ſummâ functionum perturbatione incuſari poſſe; mente excedunt, furibundi ſunt, peripneumonici videntur ægri multi, alii doloribus acerrimis conflictantur, ſubvertitur in nonnullis ſtomachi & inteſtinorum actio; non urgentiùs videretur periculum in ſummâ inflammatione, aut in vulnere, vel in irritatione ſpiritum vitalem attingente aut ſuffocante; brevi tamen temporis ſpatio liberari poſſunt partes, quæ tot & tantis premuntur anguſtiis; ſequitur ergo, terribilia ſymptomata ex ſtimulo vagante, modò ſe proripiente, modò verò redeunte oriri poſſe; & aliquandò plùs timoris, quàm periculi invehere.

CAPUT XVIII.

Ut dignoſci poſſint Febres intermittentes ſub aliâ ſpecie latentes aut larvatæ.

EN diverſam Febrium intermittentium faciem, & accuratam ſymptomatum, quibus larvari ſolent, hiſtoriam; reliquum ut ſigna tradantur, quibus earum Febrium natura detegi poſſit; ita urgent, ut plurimùm, ut niſi noverimus quid morbi tam inſolentis prodat genium, ægri in ſummum adducantur diſcrimen.

Et primò quidem ex earum Febrium initiis, earum indolem noſſe licèt; ſi enim intermittentes, aut ſolummodò remittentes fuerint, & dein inſolitis incedant ſymptomatis, tunc profectò in larvæ ſuſpicionem devenire licet; ſed jam non ſuſpicio, at certum erit de iis judicium, ſi inſurgant exacerbationes præmiſſo frigore; ſi verò adfuerit quævis refrigeratio, ad alia recurrendum eſt ſigna, tunc enim continuæ tantummodò paroxyſmis exacerbatæ præbet ſpeciem hæc Febris;

atqui ita decurrunt multæ, quæ nil ad remittentes pertinent.

Si tamen in Febribus quæ nullo incipiunt prævio frigoris ſenſu, ſubitus fuerit paroxyſmorum exortus, ſi iis veluti ictu percutiantur ægri, cùm ſe benè habere videntur; ſi pandiculationes, & dolores capitis, loco frigoris præceſſerint, tunc, inquam, intermittentium Febrium indicatur ſub alienâ ſpecie ingenium.

Eadem Febrium ſe prodit indoles ex remiſſione notabili reſpectu paroxyſmorum; tanta eſt aliquandò eorum acerbitas, ut periculum ex iis impendeat, dum in remiſſione omnia videntur tuta eſſe, intervallum lucidum eſt; tunc autem nullus ſupereſt dubitandi locus, quin lateat Febris remittens, ſub veræ continuæ ſpecie.

Non minùs eſt manifeſtum Febris ingenium, ſi poſt exacerbationem emanat ſudor; ſi paroxyſmi eâdem circiter horâ redeant; ſi exactè ſibi ſingulis aut alternis diebus reſpondeant; ſi adſint ſymptomata vehementiora quæ per periodos exurgant & deſinant uti deliria, furores, lethargus, dolores capitis acerbiſſimi, vi-

rium defectus, inteſtinorum tormina, &c.

Denique, ut modò diximus, ex urinarum colore poteſt de Febre intermittenti latente non minùs certa inſtitui diagnoſis; in eâ enim Febre ſæpiſſimè lateritiæ ſunt, quod fermè infallibile ſignum eſt; ſed ejuſmodi non ſunt niſi in remiſſione; undè ſemper ad eam ſummâ curâ attendendum.

Exemplis quibuſdam patebit, quàm certa ſint hæc ſigna, & quomodò inter tot diverſa ſymptomata quibus involvitur Febris, indagari & dignoſci poſſit; & primò quidem mulierem vidi veluti attonitam, affectibus hyſtericis, doloribuſque per univerſum corpus excruciatam, & in mortis limine verſantem; cùm in hac virium proſtratione quidam ſubitò inſurgerent paroxyſmi, non dubitavi quin adeſſet Febris ex intermittentium genere; ideò ſtatim ad febrifuga confugi, iiſque exhibitis citò convaluit ægra.

Aliam vidi ſanguinis ſputo laborantem; dolore lateris punctorio excruciatam; exacerbationibus variis in ſummum diſcrimen adductam; cùm verò audiſſem à frigore incœpiſſe morbum, & præceſſiſſe

aliquot paroxyſmos in ſudorem deſinentes, ſtatim de febrifugo exhibendo cogitavi, & brevi omnia cum Febri evanuere, quæ tantùm metum incutiebant, ſymptomata.

Laborabat quidam pleuritide acerrimâ, in quâ inſolitas & periodicas obſervavi exacerbationes; eæ non ſenſim, ſed quaſi ex improviſo ſubito veluti impetu inſurgebant; præterea ſanguis copiosè expuebatur in paroxyſmis, quod omninò inſolens eſt; his ita ſe habentibus, omnia intermittentium Febrium latenti cauſæ tribuenda cenſui, & febrifugo eſſe impugnanda; ejus autem operâ brevi temporis ſpatio reſtitutus eſt æger, qui in ſummo verſabatur periculo.

Vir venationi aſſuetus in Febrem ſummâ cum vi decurrentem incidit; ſucceſſit brevi delirium atrox, calor urens, exagitatio incoërcibilis; ſed cùm per periodos graviùs inſurgerent ſymptomata, & modò exacerbarentur, modò miteſcerent, ſtatim ſuſpicio de larvatâ Febre mihi injecta eſt; ſine morâ igitur ad febrifuga confugi, iiſque devictus eſt terribilis morbus, qui aliis omnibus videbatur exaſperari.

Monialis denique virgo Febre laborabat continuâ eaque remittenti; ſed adeò brevis erat remiſſio, ut vix poſſet animadverti; intereà ſummum inſtabat periculum; ea erat paroxyſmorum vis, ut ægra animam agere videretur; tanto permotus diſcrimine, cùm lucidius licèt omninò brevius obſervaſſem intervallum, febrifugi non levem ingeſſi copiam, nec quidem id ſine fructu, omnia enim mitiora evaſerant.

Alia poſſem ejuſmodi referre exempla, ſed hæc propoſito ſufficiunt; non prætermittendum tamen me ſolâ epidemiâ graſſante ductum ſtatim apud multos ægros in harum Febrium ſuſpicionem deveniſſe; at iis temporibus, quibus non vagantur ejuſmodi morbi, exacerbationum periodici recurſus, dein verò dies unus mitior & alter periculi plenus, remiſſio ſatis lucida, licèt brevis, & ſymptomatum ſumma & de repente ſe exerens vis; hæc, inquam, ut plurimùm, mihi Febris ingenium prodiderunt; quod verò urinas ſpectat, eæ multis in caſibus ejuſmodi à colore naturali minimè diſcedunt.

CAPUT XIX.

Quid ex præcipuis Febrium ſymptomatis ſequatur, aut metuendum ſit.

SED à larvatis Febribus ad veras intermittentes redeamus, earumque inquiramus effectus, & periculoſas reliquias; eæ quidem quas recenſebimus perpetuæ non ſunt, imò verò talis præeſt œconomiæ animalis vis, ut earum Febrium inſultus plerumque ſuperet, & omne avertat diſcrimen; ſed hîc non quæ ſemper impendeant, ſed quæ aliquandò inſint aut ineſſe poſſint in Febrium intermittentium decurſu pericula oſtendere eſt animus.

Vidimus quidem quid ſtatim efficeret frigus, at ex eo quid impendeat non minùs patet; dubium ſanè non eſt quin ex conſtrictione quam inducit, ex ſanguinis in pulmone & in hepate ſtagnatione prædiſponantur partes ad varias obſtructiones, & inordinatos motus; ideò v. g. hepar toties afficitur; ex eo conſtricto non exit bilis per colatoria; fiunt lividi ægri; digeſtionis labefactatur officina; alia viſcera

non abſimili læduntur ratione, nec ſuo munere fungi poſſunt.

Sed cordi poteſt inferri vis ſumma; ventriculi longè fieri poſſunt ampliores, ut & venæ cavæ; hinc palpitationes & ſanguineæ concretiones, quibus obnoxii ſunt qui Febrem intenſiorem diuturnamque paſſi fuerunt; non minùs adverſa eſſe poteſt ſanguinis in pulmone ſtagnantis moles; ex eâ aliquandò prodiit ſanguinis ſputum, vel aſthmatis ſpecies; nec profectò hæc frequenter occurrunt; at ſufficit ut occurrere poſſint.

Aliud aliquandò, ut innuimus, impendet periculum ex frigoris vi, eo deprimitur vitalis ſpiritus, nec is aliquandò poteſt reſurgere; ita nimirùm aliquandò obruitur, ut in frigore animam ponant ægri, neque id profectò mirum, cùm pulſus aut evaneſcat aut parvus ſit & frequens, cùm perturbetur reſpirationis inceſſus, cùm ſtagnent denique liquida in cerebro, ut in aliis partibus; indè autem patet periclitari ægros, ſi longior ſit refrigeratio; vidi multos in tantum adductos diſcrimen, ut niſi ars occurriſſet, è medio ſublati eſſent; id equidem in adultiori ætate infrequens eſt

periculum; ſed in ſenectute non rarò impendere ſolet.

Non tantum ineſt calori febrili periculum; cùm quis è frigore emerſit, ei in tuto res eſſe ſolent; at num inuritur partibus labes, quæ ſenſim augetur & tandem inexpectata erumpit? aſcendit calor in Febre intermittenti, in tertianâ v. g. ad gradum 39um circiter, altiùs verò progreditur in Febribus compoſitis; ſi autem in quodam benè valente eveniat, ut quotidie, aut alternis diebus per ſex aut octo horas eò incandeſcat calore, qui ne ſummo quidem labore, motu, aut cœli æſtu in corporibus excitari poſſit, an id tutum erit, licèt per reliquum diei & noctis corpus ad ſolitam redeat temperiem.

De eo judicium ferri poteſt, ex iis quæ ſummum calorem ſequi ſolent; quanta rarefactio in partium molliorum textu? quanta diſtractio in tenerrimis ſtaminibus? quænam mutatio in liquidis, in quâ tantùm poteſt naturalis calor? mirum profectò, cùm hominibus & animalibus per ſummum æſtum incedentibus tantopere noceat calor, ut eis toties mortem intulerit; mirum, inquam, ægros non in

majus, quàm ſolet, adduci diſcrimen in ſummo Febris intermittentis ardore.

Ut ut tamen periculum effugiant, cùm calore torrentur febrili, lædantur eo neceſſe eſt partium functiones earumque organa; & quidem in nonnullis ægris quanta jactatio in paroxyſmi æſtu; vidi aliquandò qui circa regionem cardiacam tantam experirentur anxietatem, ut ei ferendæ omninò viderentur impares; non minùs anxii ſunt ægri, ob pulmones nimiùm æſtuantes; caput ipſum ardere videtur, nec profectò dubium quin tenerrimam cerebri medullam attingat hujus ardoris vis.

Quanta autem his partibus aliiſque hac deflagratione veluti exuſtis poteſt inuri labes? graviſſimum profectò inſtanſque videretur periculum, ſi ſoli crederemus theoriæ; at naturæ vires experientiâ uſuque cognitæ nos ab hoc metu ad ſpem in Febribus ipſis quibus torrentur ægri plerùmque revocant; ut certus nihilominùs haberi debet canon, partes multa neceſſariò pati à ſummo paroxyſmorum æſtu, eoque ſæpiùs recurrente ad plurimos morbos viam ſterni poſſe.

Huc accedit vaſorum actio quæ calori reſpondet, ea tanta eſt per paroxyſmorum decurſum, ut dupla ſit pulſus frequentia, & multò major cordis impetus; hinc verò patet in genere quid patiantur ipſa vaſa, tum majora, tum quæ tenerrimam in pulpam abeunt; læduntur neceſſariò partium textus, earum colatoria & functiones; ex intenſiori ſanguinis motu pendet dolor capitis acerrimus, ſpiratio frequentior & difficilior; quòd verò periculoſius eſt, fit congeſtio quædam in venâ portâ, & in hepate; fieri enim nequit, ut liquida per hujus partis ambages, eâ celeritate progrediantur quâ ex arteriis in venas impelluntur.

Sudores licèt profuſi, non idem minantur periculum; ſed his licèt ſublevetur corpus evaneſcente paroxyſmo, non tollitur Febris cauſa; quin imò hoc levamine exhauriuntur ægri; ſic v. g. qui propter errores in victu aut poſt crapulam alternis diebus ſudoribus diffluat per tres aut quatuor horas; an id ſalubre tandem eſſe poteſt; num potiùs cùm per id tempus experientiâ teſte quinque aut ſex exhalare poſſint liquidorum libræ, indè quoddam

impendet diſcrimen? id ſaltem dubium eſſe nequit in profuſo, diuturnoque & repetito febrili ſudore.

Non aquea ſimpliciter, quod & ipſum malum eſſet, per cutis colatoria amandantur; ſucci ipſi craſſiores, partibuſque nutriendis & reparandis dicati elabuntur; undè neceſſariò debiliora fiunt vitæ organa; in ejuſmodi cutaneos effluxus ita proni fiunt aliquandò ægri, ut nullâ de causâ iis diffluant per noctem imprimis; abactâ Febri ſæpè remanet hæc in ſudores propenſio, vixque coerceri poteſt; at quod majoris eſt momenti, ſuperſtes eſt tunc morbi fomes, aut alicujus partis vitium.

His profectò effluviis relinqui in vaſis craſſiora certum eſt & indè multa impendere poſſunt; huic tamen theoriæ non nimiùm eſt indulgendum; ſolvuntur ſimul craſſiores ſanguinis partes; id præſtat motus & caloris vis; non minùs ad hanc diſſolutionem confert bilis acrior & alkaleſcens, quæ in ſanguinem reafuſa per omnes diffunditur vaſorum ambages; aliis humoribus ſimilis conciliatur acrimonia, ut patet puſtulis circa os prodeuntibus: hinc ægri qui diutiùs Febri laborarunt, exangues luridique videntur.

Quàm immutentur humores patet ex ipſis urinis; dum viget fębrilis motus, flammeæ ſunt, ut innuimus, at evaneſcente paroxyſmo ſpiſſiores, ſpumoſæ, rubræ admodùm, colorem ſibi adſciſcunt lateritium; eminet imprimis color hic in ſedimento quod copioſum eſſe ſolet; hoc autem nil continet niſi terram rubore tinctam, ut ſæpiùs expertus ſum per filtrum depurato lotio; hoc autem colatorio idem fit, ac in renibus per tempus quo circuitus intenditur vis; nam filtro tranſcolatur flammei caloris liquidum, dum remanet craſſior terreſtriſque ſubſtantia quæ tranſire nequit.

Ejuſmodi verò urinæ ita Febribus intermittentibus propriæ ſunt, ut nuſquam fermè abeſſe ſoleant, ſi genuinæ ſint eæ Febres; imò earum evanuiſſe fomitem nequaquam ſtatui poteſt, ſi colorem lateritium retineat lotium, aut rubedine quadam tinctum ſit; fallit hoc aut fallere poteſt tantummodò, cùm adeſt morbus quidam hepaticus; ſi quandò autem adſit materia alba copioſa ad fundum vaſis dejecta, id in bonis numerari debet, & tanquam criſeos alicujus ſignum; hoc autem me raRò admodùm obſervaſſe fateor.

Deeſt ſolummodò ſignum hoc in quibuſdam Febribus intermittentibus; quæ ejuſmodi carent urinis lateritiis Febres, eæ ſunt imprimis aut vernales, aut quæ in continuas & remittentes abeunt; eſt tamen ubi in ipſis colorem lateritium retineat lotium, & in remiſſionibus prodeat; exit ſcilicet materia craſſior & rubra, cùm ita per Febrem conceditur quies partibus, ut laxentur colatoria earumque viæ pateant; undè liquet initio morbi, ſi urgentior ſit, à naturali colore non poſſe urinas recedere, at eaſdem, ſi miteſcant ſymptomata, rubrâ & lateritiâ tincturâ infici.

CAPUT XX.

De variis affectibus qui Febres intermittentes comitantur.

VIDIMUS jam quid ex quolibet Febrium intermittentium ſymptomate ipſis propriè & perpetuò timendum ſit; videndum jam ſupereſt quinam ſint effectus qui ad nullum ex ipſis ſymptomatis, ſed ad omnia ſimul ſumpta aut potiùs ad ipſam

ipſam Febrim in genere referri poſſint; non ſunt equidem perpetui ii effectus, abeſſe enim aut adeſſe poſſunt; ſed quid mali ex iis redundet in quorumdam præcipuè organorum functiones inquirendum ſupereſt.

Quod maximè in Febre intermittenti familiare eſt, urgent ægros capitis dolores modò leviores modò acerrimi; ſtatim quidem videtur eorum vim ex ſanguinis in cerebrum impetu eſſe repetendam; ſed non ſemper ea eſt incuſanda cauſa; eſt aliquandò ſumma circuitûs vis, abſque ejuſmodi capitis affectu; venenum febrile, ut jam innuimus, mentis arcem ſolet aggredi; convulſiones ciet, lethargum imò & maniam infert; eâdem autem cauſâ cerebri membranas ſtimulat; ſæviſſimus tamen indè exortus cruciatus in ipſâ Febris vi prodire ſolet, & ſimul cum eâ decedere.

Aliorum ægrorum querelas audire eſt de ventriculi affectibus; nauſeat ſcilicet, ſubvertitur, à cibis abhorret, ineſt ei gravitatis, ardoris, conſtrictionis ſenſus; ſimul in quibuſdam exurgunt dolores varii generis; quod verò non minùs

frequenter occurrit, nec minùs negotii faceſſit, eſt diſtenſio ſeu intumeſcentia; ea vel in ipſis Febribus quæ non diù excurrerunt aliquandò obſervatur; iis verò deſinentibus, in multis ſuperſtes eſt; ſe prodit tamen imprimis in iis quæ diuturnæ fuerunt, ſive remediis perperàm impugnatæ.

At frequentior eſt alvi intumeſcentia, quæ quidem varia eſſe ſolet; modò enim mollior eſt, modò inſtar pergameni exſiccati videntur integumenta; aliàs verò & ut plurimùm abdomen elatum quidem, ſed diſtentum & quaſi conglomeratum occurrit; eſt ubi tanta ſit ejus renitentia atque durities, ut marmoris inſtar eſſe videatur, nec tamen, quòd omninò mirum, in eo quidquam aliud reperire eſt præter aerem vi ſuâ elaſticâ inteſtina expandentem.

Procedunt hæc omnia, ut plurimùm, ex læſis hepatis functionibus; tollitur nimirùm aut imminuitur bilis ſecretio, acrius fit recrementum hoc, & veram refert amurcam; ſi verò gravior ſit Febris, queruntur aliquandò ægri de gravitatis ſenſu, de anxietate indè ortâ, de doloribus in

hypochondrio dextro ſævientibus; levem quidam patiuntur hepatitidis ſpeciem: indè autem patet quare flavus aut lividus inducatur vultûs color, & quàm facilè ſit ut Febri intermittenti ſuccedat icterus, qui in certis epidemiis ſæpiùs occurrit.

Sunt & multa alia quæ ex eodem ſcaturiunt fonte; quid mirum v. g. ſi viſceris ita ad vitam neceſſarii tam gravi læſione lædantur cæteræ partes circumpoſitæ? Si irritatione & ſpaſmorum vi intumeſcat inteſtinalis tubus? Si denique ipſæ partes externæ tumidæ fiant? Non longè etiam ab initio Febris aliquandò eum tumorem obſervavi in certis epidemiis poſt ſeptimum aut octavum diem; ſeriùs tamen accidit, ut plurimùm, & pendet, ut hydrops, à viſcerum vitio.

Aliorum inſuper malorum cauſa & fons hepar eſt in intermittentium decurſu; colligitur ſcilicet in hujus viſceris textu, & ſtagnat ſanguis; progredi nequit, qui in venam portam appellit; eo igitur turgeant oportet cæteræ abdominis partes, cùm in iis ſimul moram patiatur, & continuò in eas affluat; turgebit ideò imprimis lien, qui toties in molem excreſcit; turgidi erunt

ventriculi & inteſtinorum parietes; intumeſcet ſimiliter affluentibus liquidis meſenterium, in quo tot & tanta diſſeminantur vaſa; indè autem obſtructiones, diarrhææ putridæ, dyſenteriæ, periculoſi ſanguinis effluxus; ſolent hæc omnia occurrere in Febrium diuturnitate & in certis epidemiis.

Indè patet flatuum vim in Febribus non ſolam eſſe cauſam, quæ alvum in tumorem attollat; augetur ſcilicet, ut modò diximus, viſcerum moles; colliguntur, & concreſcunt varii humores in certis locis; his fluidis tum intrà vaſa concluſis, tum deviis, intumeſcit variarum partium textus; patebit id ex corporum, de quâ mox agemus, ſectione; non mirùm ergo videri debet, ſi exploranti occurrat abdomen inæquale, & ſi videatur quaſi tumoribus conſitum; ſi durum denique reperiatur, aut à naturali recedens mollitie; fieri enim nequit, quin irritatione Febris concilietur rigiditas.

Magis mirum eſt profectò ejuſmodi aut flatuoſo prodeunte tumore, Febrim in multis remittere, imò deſinere aut naturam mutare; videtur febrile venenum

cùm in alvum vim ſuam exerit, reliquum corpus deſerere, aut potiùs aliâ ratione illud vexare; eodem ſe res habet modo in partium infernarum, de quo modo agemus, tumore; cùm ſcilicet exurgit ejusmodi tumor, decedit Febris, aut ſpes eſt fore ut brevi decedat; non tamen id perpetuum eſt; ſunt nonnunquam quos urgeat Febris, cùm abdomen & infernæ partes, tum aliæ intumeſcunt; novus exoritur tunc morbus, Febribus ex queis originem trahit, additus.

Sunt hæc profectò graviſſima in Febre intermittenti, ſed his non ita nos deterreri oportet, ut illicò exiſtimemus vitæ impendere diſcrimen; pueri v. g. qui ſunt iis maximè obnoxii, eò aliquandò videntur eſſe redacti, ut nil præter mortem expectare fas ſit; ii tamen veluti reviviſcentes emergunt non rarò, idque nonnunquam ſolius naturæ beneficio; in adultis ſimiliter, cùm partium omnium abdominalium læduntur functiones, & vix trahi poſſe videntur vitæ reliquiæ; in adultis, inquam, ita Febrium vi per plurimos menſes imò per annum confectis, omnia nonnunquam in meliùs abeunt;

multos remedia ritè adhibita, multos ipſa cœli mutatio & ipſa adventans æſtas ita reſtituit, ut eos ægrotaſſe non crederes.

Id verò non aliundè deduci poteſt, quàm ex duplici cauſâ; & primò quidem in tam miſero rerum ſtatu omnia ex ſolo febrili veneno pendere poſſunt; poteſt id & ſæpè ſolet hærere in univerſis corporis latibulis; ita verò latens vim ſuam in viſcera exerit, ea ſtimulat, liquida in ipſis morari cogit, & omnia præſtat, quæ obſtructionibus periculoſis ſolemus tribuere; atqui tamen turgent ſolummodò vaſa & adhuc pervia ſunt; patet id ex eo quod levi aliquandò remediorum auxilio tollantur quæ tantum incutiebant timorem; ipſa Febris intempeſtivè ſuppreſſa & iterùm reſurgens abdomen nonnunquam penitùs reſtituit, licet turgidum & diſtentum; aliud denique non minoris momenti ſuſpicari poſſumus, illudque experientiâ confirmatur; obſtructiones nimirùm quæ à Febre intermittenti ortæ, peculiares ſunt, nec adeò periculoſæ, atque illæ quæ ex aliis cauſis ortum trahunt; indè fit ut remediis & ſpei ſæpè locus ſit, cùm de ægris actum eſſe videtur.

CAPUT XXI.

De affectibus qui poſt curatas Febres ſuperſunt.

HÆC ſunt quæ in ipſo Febrium decurſu ſolent occurrere; at multa proſtant, nec ea parvi momenti, quæ eiſdem curatis, ſuperſunt; & primò quidem dolori capitis acerrimo obnoxii ſunt ægri; tantâ vi inſurgit aliquandò hic dolor, ut in eum videatur commutatus morbus; medium videtur diſcindi caput, nec ullus conceditur quieti locus; tunc autem penitùs exceſſiſſe febrile venenum credere non licet; fuit tamen ubi poſt tantos cruciatus evanuerit, vel ſponte naturæ, vel ſolâ diluentium operâ.

Aliàs fugata Febri, diffluit undique totum corpus; nocte imprimis urgent ſudores, & aliquandò tantâ vi erumpunt, ut his brevi exhauriantur vires; in tantâ autem illuvie, longè à vero aberraret, qui curatam eſſe Febrim crederet; converſum tum videtur febrile venenum in cu-

tis organa ; poteſt quidem quandoque ſudor in partium refundi debilitatem ; at tanto non exundat impetu, niſi adfuerit morboſa cauſa viſceribus infixa ; ex eo fomite prodeunt, ut plurimùm, copioſiores cutis effluxus, aut ex aliquo miaſmate in eam delato ; hinc fit, ut refrænari vix poſſint ; & ſi coerceantur incongruâ medendi ratione, res in pejus ruere ſolent, ut mihi multiplici conſtat obſervatione.

Ex iis omnibus quæ Febri fugatâ ſuperſunt aut ſupereſſe poſſunt, multò graviora ſunt, quæ in viſceribus hærent vitia ; & profectò, cùm tanta ſit aliquandò veneni febrilis vis, non mirum ſi ſuî relinquat, eaque diuturna veſtigia ; prodeunt autem ea imprimis in hepate, ex eoque originem ducunt multi affectus, quibus vix levari poſſunt ægri ; ſunt & aliæ partes, in quibus non leviores remanent morbi reliquiæ ; indureſcit pancreas ; in molem attollitur lien ; inteſtina vix functiones ſolitas recipiunt ; languet dejectus appetitus ; proſtrantur vires ; vultus colore livido aut flaveſcenti inficitur.

Patet indè quàm facile ſit, ut Febribus ſuccedat aqueus in variis partibus tumor ;

ſtatim atque remittit ipſarum vis, pedes in multis tibiæque œdemate laborant; fit autem hæc illuvies in textu cellulari, tum propter obſtructiones quæ ſuperſunt, tum propter veneni febrilis vim in partes infernas converſam; hinc poteſt haberi ut ſignum fatiſcentis Febris ejuſmodi tumor, aut potiùs ejus cauſæ è fomite ſuo depulſæ & deviæ; pueri autem minùs huic intumeſcentiæ ſunt obnoxii, incidit etiam potiùs in tenuioris ſortis homines; ſive quia minùs accurata fuit medendi ratio, ſeu quia nimio fracta labore, corpora in obſtructiones magis prona ſunt.

In verum hydropem aſcitem abit ſæpè hæc pedum tibiarumque intumeſcentia; non minùs frequens eſt leucophlegmatia univerſalis; ſed in certis epidemiis ſæpiùs ſe prodit; anno elapſo v. g. intumeſcebant pedes, tibiæ, brachia & manus; pulmones ipſi illuviei hujus expertes non erant; maxima aderat aliquandò ſpirandi difficultas; tuſſis acrior vexabat, & tunc imprimis, cùm omnes obſidebat partes leucophlegmatia; frequentiora autem hæc erant, ſi Febres fuiſſent abnormes, remittentes continuæ v. g. & dein intermittentes.

Non minùs gravia tamen hæc ſunt aliquandò in ſimplici Febre intermittente. Vir triginta annorum nuper Febre tertianâ laborabat; ea per plures menſes neglecta in Febrem abiit inordinatam; huic tandem ſucceſſit leucophlegmatia, quâ omnes intumuerunt partes, & quæ nullo potuit debellari remedio; quod mihi magis mirum viſum eſt, nil fermè in viſceribus, quod incuſari poſſet, repertum eſt; indè autem ſequitur ſolo febrili veneno per univerſas partes diffuſo, oriri poſſe univerſalem illuviem, quæ tandem mortem inferat.

CAPUT XXII.

De vario relapſu in Febres intermittentes.

LIQUET ex iis omnibus quæ in Febre patiuntur viſcera, quàm facile ſit ut febrile venenum diù in iis lateat & inexpectatò toties reſurgat Febris; ita in relapſum prona eſt, ſi quibuſdam credendum, ut circà diem & horam, quibus invadere ſolebat, adhibendæ ſint cautelæ;

obſervatum ſcilicet fuit à nonnullis poſt ejus ſolutionem, atque etiam poſt longam paroxyſmorum intermiſſionem, eodem tempore quo primùm prodire ſolebant eos reſurgere, imò impendet juxtà quoſdam Medicos periculum, ne ſi quid eâdem peccetur horâ quâ incipiebant acceſſiones, iterùm eæ exſuſcitentur; at ſanè mihi dubium eſt, nùm accurata fuerit obſervatio.

Quidquid autem ex iis ſit, certâ conſtat experientiâ, quòd ſi Febris radicitùs curata non fuerit, non niſi ad quindecim aut quatuordecim dies eam inducias concedere; non tamen id perpetuum eſt, ſed ut plurimùm tantummodò ita ſe habet; & primò quidem, eſt ubi longiùs interjiciatur ſpatium; ſilet v. g. non raro per hyemem Febris, & verno tempore ſe exerit; deſinit iterùm eadem per æſtatem, autumno nihilominùs reverſura, niſi ei remediorum occurratur operâ; aliquoties tamen inter hæc ſtadia exſuſcitatur variis de cauſis.

Sed ſicut variæ ſunt eæ cauſæ, ita varii eſſe poſſunt in Febrem relapſus; ſæpè cùm reſtitutionis illuxit ſpes, omnia in

priſtinum relabuntur ſtatum; reſurgunt ſcilicet paroxyſmi, variaque eſt eorum vis, & per varium excurrunt tempus; deſinunt deindè iterùmque exſuſcitantur, ſed eſt ubi magis abnormes ſint; nam remittentium vel continuarum ritu prodeunt identidem, & poſteà intermittentium ſequuntur morem; ita protrahuntur aliquandò per longum tempus, variiſque ægri conflictantur ſymptomatis ſibi inordinatè ſuccedentibus.

Hæc quovis tempore occurrere poſſunt, ac frequentiùs ſeſe in certis produnt epidemiis; alternas has facies alternumque quietis & motus febrilis reditum obſervavi, imprimis in iis Febribus quæ in paludoſis graſſabantur locis; cùm eæ per certum excurriſſent tempus vix curationem recipiebant; quâvis datâ occaſione ſolebant reſurgere; ſæpè cùm reſtituti viderentur ægri, id eſt, paroxyſmis liberati, fungebantur fato; alii vix ab autumno ad æſtatem uſque vitam trahebant; nec tunc quidem liberabantur omnes; meliùs tantùm habebant multi; reliquiis interim febrilibus, variiſque ſymptomatis confecti, in primum relabi ſolebant ſtatum.

In ejuſmodi autem relapſu, tum in aliorum temporum & locorum epidemiis, alia mihi occurrerunt; redibant quidem paroxyſmi ſtatis horis aut diebus, at perfecta non erat intermiſſio; vigebat intercalari tempore febrilis motus & calor internas depaſcens partes; videre eſt in ejuſmodi caſibus ægros vix ſe ſuſtinentes, luridos, flaveſcentes; adeſt ſcilicet veluti continua Febris, licet paroxyſmi conſuetum ſervent morem; undè duplex videtur morbi ſeu febrilis motûs cauſa, alia ſcilicet in viſcerum vitio poſita eſt; alia in miaſmate, quod Febris intermittentis fomes eſt.

Eſt ubi ad hecticas magis videantur accedere ejuſmodi Febres; evaneſcunt quidem paroxyſmi ſtatis temporibus incandeſcentes; at inſurgit pulſus nocturnis horis abſque frigore aut calore graviter urgenti; intermedia tempora à febrili motu nuſquàm ſunt immunia; hoc imprimis in iis obſervavi ægris, in quibus perverſâ methodo curatio tentata eſt; occurrunt etiam ejuſmodi reliquiæ in iis ægris, in quibus aut viſcerum vitio aut veneni morboſi vi, ſæpiùs recruduit Febris.

Non ultrà progrediemur in luſtrandâ variâ relapſuum ſpecie; ſed ſi tam diverſi generis eſſe poſſint, ea eſt, ſaltem juxtà quoſdam, Febre intermittenti laborantium conditio, ut cùm eos ſemel invaſit & perfectè per criſim & per remedia ſublata eſt, eâ per reliquum vitæ tempus non ita tentari ſoleant; pauci ſaltem admodùm ſunt, qui quartanâ ſæpiùs correpti fuerint; non tamen hoc ita dictum credo, ut nil poſteà metuendum ſit ex epidemiis, aut ex iis locis in quibus endemiæ ſunt ejuſmodi Febres; cùm enim febrili miaſmate circumfuſa ſint corpora, fieri nequit, ut ea non tandem attingat, quæ etiam huic excipiendæ minùs ſunt idonea; hoc tantùm innuere haud dubiè voluerunt quidam Medici, ejus veneni viribus minùs in genere patere ægros, qui eas experti ſunt.

Quidquid hac de re ſtatuendum videatur, ex modo dictis ſequitur, duo maximè ſpectanda in Febris intermittentis reliquiis; & primò quidem an ſolummodò remaneat fomes, qui Febrem ſolito more incedentem reducat; deindè verò an is in affectus quoſdam abierit, &

partium principum vitia quædam induxerit; metuendum ſanè, nec id immeritò, ne ex iis pendeant relapſus; tunc autem vix datur curationi locus, aut ſi abigi Febrem intermittentem contigerit, ſuperſunt ægritudines, quibus per totam vitam conflictantur ægri; remanent præſertim obſtructiones, viſcerum functionibus omninò adverſæ.

CAPUT XXIII.

De vitiis quæ in cadaveribus poſt Febres intermittentes reperiuntur.

PATENT eæ obſtructiones, eaque vitia, ex cadaverum ſectionibus; nec quidem hic agam de iis quæ reperiuntur in corporibus Febre remittenti compoſitâ defunctis; veneni febrilis vi obruitur vitalis ſpiritus; impetitur caput; labefactantur aliæ partes; ſpaſmis & irritatione omnia perturbantur, & indè mors, perindè ac in continuis Febribus.

Intermittentes autem ſimplices, aut quæ in hecticas ipſiſve ſimiles abierunt,

varia in certis corporibus relinquunt ſui veſtigia; in quibuſdam tamen partibus potiùs quàm in aliis ſævire ſolent; caput v. g. inſons reperitur, licet nonnunquam graviſſimis torqueatur doloribus.

At circuitus & reſpirationis organa, multa, ut diximus, patiuntur; ſanguine nigro turgent cordis atria & pulmonis vaſa; fit illuvies inter minimos ejus lobulos; effuſa ſe prodit aqua in thoracis cavo; eâ turget in quibuſdam pericardium; id imprimis obſervatum in iis qui in maritimis oris Febre intermittenti confecti occubuerunt.

Ventriculus cùm vomitu toties ſubvertatur, non mirum ſi, ut diximus, flatibus omninò diſtentus reperiatur; eò procedit aliquandò diſtenſio & irritatio, undè ortum duxit, ut dubitari nequeat, quin indè mors ſucceſſerit, ſpaſmo ſcilicet in ventriculi parietibus inſurgente multi ſublati ſunt; vidi homines, qui cùm Febre liberati viderentur, poſt cœnam repleto ſtomacho fato functi fuerint; in his mirè intumeſcebat pars hæc flatu diſtent a, vel aquâ turgens, aut ingeſtis obruta.

At hepati imprimis inuſta reperitur labes;

labes; albidum eſt, ut plurimùm & veluti exangue, & maceratum; nonnunquam mole auctum, induratum, glandulis flavis obſitum; aliàs verò ſanguine turgens, eoque nigerrimo; fuere in quibus poſt duplicem tertianam, abſceſſum reperi, in quibuſdam verò venam portam in tubum ampliſſimum abiiſſe obſervavi; multa alia à nonnullis memorantur de hujus viſceris vitiis; inſigniter tumefactum ſe obtulit; obſtructi omninò viſi ſunt meatus per hujus ſubſtantiam reptantes; bile turgens & obſtructa reperta eſt veſicula fellea.

Pancreas non minùs afficitur per Febrium intermittentium vim; in nonnullis cadaveribus quædam tantùm ejus partis puncta videntur obſtructa; in aliis univerſa ejus moles ſcirrhoſa aut inſigniter aucta ſe obtulit; fuere qui abſceſſus obſervarint in ejus textu; eâ autem de causâ, in eo quidam, ut diximus, Febrium intermittentium fomitem latere crediderunt; ſed mirum profectò non eſt in ejuſmodi partem incidere obſtructiones; cùm ſanguis per venas hepaticas curſum ſuum abſolvere nequeat.

Eâdem de causâ incuſatus fuit lien;

excreſcit nimirùm in ſummam aliquandò molem; imò brevi temporis ſpatio eam ita excreviſſe vidi; quod verò magis mirum, in quibuſdam ægris in naturalem rediit ſtatum, nullis niſi antifebrilibus adhibitis medicamentis; ſed aliud incurrit non raró vitium pars hæc; repletur nimirùm ſanguine atro, picis inſtar; abit dein in putrilaginem, ita ut in quibuſdam crepuerit. Erat mulier quartanâ laborans neglectâ; cùm verò ſolitis muniis vacaret ægra hæc, repentè concidit mortua; in diſſecto cadavere, lienis ſoluta compages reperta eſt, multaque ſanguinis copia per abdomen effuſa.

Indè patet quàm multa, ut diximus, recidant vitia in peritonæum & meſenterium, in iis memorantur reperti ſcirrhi & abſceſſus; ego verò luſtratis his partibus læſas præſertim obſervavi meſenterii glandulas; in pueris maximè eas obſtructas & in molem aſſurgentes vidi; in peritonæi verò duplicaturâ occurrerunt varii tumores qui illuviei anſam præbere ſolent, aut ejus ſunt effectus; concreſcunt ſcilicet liquida ſtagnantia, & in ſteatomata abeunt.

In inteſtinis nonnulla obſervantur, quæ Febri tribui poſſunt; ſæpè, ut diximus, valdè tumida ſunt; ex eo autem quòd intumeſcant variis in locis, ſequitur quòd in aliis conſtricta ſint; varias anguſtias imprimis in inteſtino colo reperi, atque eo plerumque loco, ubi renem ſcandit ſiniſtrum, & infrà eum demergi videtur, antequàm in inteſtinum rectum abeat; ex ejuſmodi autem anguſtiis multa ſequuntur quæ hîc prætermittenda ſunt, & quæ facilè prævideri poſſunt.

Alia aliquandò occurrunt poſt Febres intermittentes vitia; his autem aliiſque quæ jam memorata ſunt poſitis, judicari poteſt, an eæ Febres inter ſalubres naturæ motus numerari debeant; hoc quidem ita ſe habere multi variis argumentis, & Veterum authoritate nixi probare conati ſunt; ſed an certò liquet morbum per ſe ipſum ſalutarem eſſe poſſe, aut ſaltem an id ita in genere ſtatui poteſt, cùm tanta labes partibus variis inuratur in Febrium intermittentium decurſu?

Theoreticæ rationes inania ſunt plerumque figmenta; experientia ſola audienda eſt; ea quidem multis ſuaſiſſe videtur

quartanam multum ad longævivatem conferre; ſed hoc tantùm aſſeri poteſt, Febrem intermittentem quibuſdam morbis aliquandò mederi poſſe; ſunt v. g. corpora laxiora in quibus languent partium internarum motus; ſunt rheumatici dolores ſicut affectus nervei & convulſivi, qui aucto interno motu curari poſſint; eo nimirùm tolluntur ſtagnationes; additur vis partibus ſeu functionum vitalium organis; eliminantur per ſudores noxii ſucci; liquidis circumeuntibus nova inducitur craſis; totus denique immutatur corporis habitus.

Quidam ergo paroxyſmi febriles valetudinem poſſunt reſtituere aut firmare; at ſi graviores ſint, & ſi per certum tempus redeant, non ſolùm ſalubres non erunt, ſed noxam inferent, & eò quidem magis periculoſam, quò teneriores erunt corporis partes, aut quò magis certis morbis affectæ fuerint; ſint v. g. icterici aut in tuſſim proni vel in alium pulmonis affectum, nil boni ex Febribus expectari poterit; hoc ſaltem ut plurimùm verum eſt, nec aliter ſe habere poteſt, niſi fortè fuerint ſucci quidam noxii, qui hos inferant affectus, & Febris vi immutari poſſint.

LIBER SECUNDUS

DE

FEBRIUM

INTERMITTENTIUM,

ET

REMITTENTIUM CURATIONE.

CAPUT PRIMUM.

Quàm difficilis ſit Febrium intermittentium curatio, & in quo ea ſit poſita.

SUPEREST jam inſtituenda Febrium intermittentium cura; eam quidem tradere vix neceſſarium multis videbitur; nullus eſt qui ſe cu-

randis iis Febribus imparem profiteatur; indè autem orta fiducia quod pauci aut ferè nulli earum Febrium vi ſoleant ſuccumbere; eæ aliquandò ſponte ſe ſubducunt, aut facilè in multis curantur ægris, proſtant denique arcana in omnium manibus, eaque nonnunquàm Medicorum aſſenſu comprobata venditantur; quæ ergo tradi poſſunt præcepta, eorumque apparatus nil aliud præ ſe ferre videntur, niſi inanem doctrinæ oſtentationem.

Sed multa aliquandò ex Febri intermittenti impendent pericula; difficile eſt in multis ægris eas expugnare; noxia eſſe poteſt ipſa curandi ratio; præthereà quantæ exortæ ſunt lites de curandi methodo? Ut nulla eſt ridicula opinio quæ authorem non habuerit Philoſophum; ita nullum abſonum noxiumvè remedium eſt, quod Medici alicujus arcanum non fuerit.

Ipſa natura videtur nobis in morborum curatione illudere; ſic calidis aliquandò & frigidis æquè curantur Febres; profuerunt his acria, aliis demulcentia; quibuſdam vinum & ſpiritus vini; nonnullis aqua affatim hauſta feliciter ſucceſſit; venena ipſa curationibus variis inſignita

fuerunt; denique nil fermè eſt noxium aut innoxium, quod Febres intermittentes non curaverit; imò, cùm ratione duce eas incaſsùm aggreſſi fuerint Medici, evenit non raro, ut perverſâ methodo penitùs fugatæ fuerint.

Via igitur quæ ad Febrium intermittentium curationem ducit non ita expedita, ſed è contrà valdè lubrica; quò major videtur remediorum ſupellex, eò facilius eſt in eorum delectu aberrare; ut autem de iis inſtitui poſſit judicium, quædam præmittemus.

Et primò quidem, quæ ſibi non conſtant, vel quæ plerùmque non ſuccedunt, ut remedia haberi nequeunt; atqui talia ſunt multa quæ circumferuntur, & quæ ut antidota venditantur; longiùs autem ableganda, quæ periculi quid habent; ejuſmodi ſunt acria & calidiora, quæ ſemper fermè, etiam dum curant, noxia ſunt; ejuſdem denique ſint censûs oportet, quæ viribus adeò adverſis donantur; ex duobus enim omninò contrariis alterum noceat oportet, idque imprimis ſi valida ſit eorum in corpus actio.

Ex tot curationibus quæ his remediis

tribuuntur, nil deduci poſſe patebit, ſi earum veram inſpiciamus cauſam; ejuſmodi enim eſt febrilis veneni ingenium, ut ad Febris intermittentis curationem nil aliud requiri aliquandò videatur, niſi quædam inſignis ſubitaque mutatio; hinc metus aut terror ſubitò incuſſus Febrim aliquandò abegit: idem præſtitit calor ſummus, motus, acriorum uſus, &c. atqui hæc certa non ſunt remedia; ſi enim in uno ſuccedant, in innumeris fallent; imò ſi ſcopum non attingant, & veluti uno ictu Febrim non tollant, omnia in pejus ruent.

Ne ipſa quidem remedia Febri dicata tutò exhiberi poſſunt, niſi ſummâ cum cautelâ; ſunt quæ ipſi fugandæ idonea ſint, & quæ noxia eſſe poſſint; indè vix condonandus inter tot Medicos variarum gentium diſſenſus; confidunt & diffidunt certis remediis, idque aliquandò æquè immeritò; vix qui eiſdem utuntur, de methodo conſentiunt; ita miſerorum hominum vita eorum traditur diſputationibus.

In tanta ergo opinionum varietate magni intereſt veram indagare medendi me-

thodum; in duplici autem remediorum genere hæc poſita eſt, in remediis ſcilicet quæ generalia dicuntur, aut aliis morbis communia; deindè verò in iis quæ ſpecifica ſunt, aut Febri dicata; remediis generalibus, evacuantibus nempè, diluentibus, & aperientibus ſumma ineſt vis; eorum ùſu corpus ad naturalem ſtatum propiùs reducitur; circuitus enim fit facilior, partes meliùs ſuo funguntur officio, depravati alterantur aut ejiciuntur ſucci; remedia ergo ſpecifica, præmiſſis remediis generalibus, certiùs & tutiùs adhiberi poterunt; his ad curationem ſternitur via, illis curatio perficitur.

CAPUT II.

An quævis Febres quæ intermittunt, iiſdem curari debeant remediis? an ſibi relictæ, per ſe ipſas deſinant vel criſim quamdam moliantur? & an ipſo initio earum cura inſtituenda ſit?

SED ſtatim videndum num in omni Febre intermittenti eadem eſſe de-

beat curandi ratio; & primò quidem intermittentes vernales longè ab autumnalibus diſcrepant; earum quidem natura diverſa non eſt, ut jam innuimus; videtur ſolummodò in vernalibus mitius eſſe febrile venenum; hoc intereà perpetuum eſſe credendum non eſt; fuit ubi verno tempore graviores obſervaverim Febres.

In genere autem facilè fugari ſolent; poſtquam enim per breve tempus excurrerunt, ſpontè ſæpiſſimè abeunt; ſoli regimini addicti ægri iis liberantur; ſi quibuſdam remediis indigeant, aperientia, ſalia neutra, ut arcanum duplicatum ſufficiunt, ut plurimùm; indè patet quod ſi quædam ſint Febres quæ ſalubres dici poſſint, maximè iſtæ; iis ſcilicet aperiuntur quæ per hyemem obſtructa ſunt vaſa & ſpiracula; in motum aguntur ſtagnantes ſucci, motuque febrili immutantur, aut per excretoria ejiciuntur.

In alia etiam tempora aliquandò incidunt Febres, quæ magno curationis apparatu non indigent; vel ſcilicet corpora aggrediuntur benè ſe habentia, nec pravis ſuccis ſcatentia; vel quod ſæpè accidit, minimâ vi inſurgit febrile venenum;

poteſt ergo in iis debellandis non tantum curæ adhiberi; ſaltem pauca remedia ſufficiunt, ut diluentia, v. g. aperientia, leniter purgantia; ſi neceſſaria ſint ſpecifica, non ita neceſſe eſt, ut tantâ cautelâ ſuſcipiatur curatio; qualis videlicet morbus, talis debet eſſe curandi methodus.

Hîc verò incidit magni momenti quæſtio, an ſcilicet ſi ſibi relinquantur Febres, per ſe ipſas curari poſſint; ſunt qui ſeptimo circuitu eas deſinere poſſe credant, iiſvè veluti continuis præfixum eſſe tempus; ita equidem comparatum eſſe exiſtimo, ut ſi accurato regimini ſubjecti eſſent ægri, regimini, inquam, quale in morbis acutis præſcribi ſolet, brevi ſe proriperent Febres; quibuſdam id exemplis mihi perſuaſum eſt; ut tamen nullum ſupereſſet dubium, neceſſe foret, ut huic regimini abſque ullis aliis remediis certus addiceretur ægrorum numerus.

Sed quod minùs dubium eſt, ſi cum tali regimine adhibeantur levia remedia, generalia nempè, facili negotio ſæpiſſimè curari poterunt ejuſmodi Febres, id v. g. ita ſe habebit, ſi febrili motui non inſit ſumma vis; ſi non graſſetur epidemia gra-

vior; ſunt autem neceſſaria, quæ modò diximus, remedia, quia adeſt non raro nimia ſanguinis copia; quia pravis ſuccis ſcatent primæ viæ; quia denique ſummus adeſt aliquandò bilis proventus; removenda ſunt ſtatim omnia hæc impedimenta, ut ſpontè, & propriis viribus opus ſuum abſolvat natura.

Ea autem, ſi ita regatur, criſim quamdam moliri ſolet, & primò quidem tertius paroxyſmus videtur gravior, ſextus verò graviſſimus; ſeptimus, qui ut plurimùm ultimus eſt, mitiùs urget, ſed tunc vel lenis ſudor, vel diarrhæa ſuccedit, aut utrâque ſimul viâ ſe proripit morbi cauſâ, ſeriùs equidem aliquandò; nam eſt ubi aliquot dies poſt ſeptimum paroxyſmum incidant hi naturæ motus. Fatendum tamen quod in multis ægris non obſerventur ejus criſis veſtigia, ſed tunc præcipuè cùm remediorum farragine turbata ſunt omnia, aut cùm ſpecificâ eorum vi febrilia obruuntur ſymptomata.

Prodit alia quæſtio non minoris momenti de iis Febribus, in quibus tum ad generalia, tum ad propria deveniendum remedia; quæritur ſcilicet num incipiente

Febre, ſtatim ejus curam moliri neceſſe ſit, an verò ea Febris ſibi permittenda videatur per certum temporis ſpatium.

Non agitur hîc de iis ægris quibus ſalubres eſſe poſſunt Febres, ſi earum ope v. g. tolli poſſit quidam alius morbus, tunc quidem poſſunt per aliquot tempus naturæ permitti; at ſi in corpora non malè habentia incidant, num melius eſſet, ſi nequaquam in eâ incidiſſent; num perindè ſatius eſt ægros iis liberari, quàm veneno in omnes partes ſæviente excruciari; ſuadent ergo omnia, ut quam primùm fieri poterit, è corpore eliminetur.

Ego verò Febris vim ejuſque genus obſervare ſoleo, deindè verò cùm vidi eam naturæ vi non niſi difficilè ſuperari poſſe, ſtatim, præmiſſis tamen præmittendis, ad remedia ſpecifica mihi deveniendum exiſtimo; nec profectò per multorum annorum decurſum quidquam mali indè ortum vidi, imò & Febres graviores abſque ullo ſuî relicto veſtigio evanuerunt; in eo tantummodò verſatur rei cardo, ut ritè exhibeantur medicamenta, & iis ſternatur via per diætam diluentem, refrigerantem, & aperientem; fateor equidem

quòd ſi ſtatim ad antifebrilia, eaque calida deveniant Medici, fore ut multis noceant; ſed indè non ſequitur, ſibi per certum tempus permittendas eſſe Febres; ſolent eæ ſibi relictæ altiores agere radices, difficiliùsque curari.

CAPUT III.

De venæ ſectione.

QUOD primò occurrit remedium, eſt venæ ſectio; fatendum tamen eſt, eam per ſe ipſam Febribus intermittentibus non mederi; ideò tam ſæpè malè audiit & quaſi inutilis habita; imò, ſi quibuſdam credendum, ut noxia habenda eſt; in eam fortè opinionem fuerunt adducti hæmorrhagiis copioſiſſimis, quæ aliquandò vires his Febribus addere viſæ ſunt; non indè tamen ſequitur, ablegandam eſſe ſanguinis miſſionem, veluti nil boni in tali morbo præſtare poſſit.

Hac de re multa nobis natura & experientia obſervanda ſuppeditant; vidi ſæpiſſimè Febres duplices tertianas unicâ

venæ ſectione in tertianas ſimplices abire; media ergo Febris poteſt tolli miſſo ſanguine; ſed quod non minoris eſt momenti, obſervatione certâ & repetitâ mihi conſtat paroxyſmos omninò mitiores fieri, vel ſeriùs redire; præterea poſtquam miſſus eſt ſanguis, minùs urget calor, parcior eſt ſudor, dolor capitis eſt levior, functiones partium meliùs procedunt.

Sit igitur aliud certiſſimumque principium, ſi venæ ſectio Febrem non tollat, eam aliis remediis viam ſternere, & ideò præcipuè eſſe neceſſariam; ſtatuendum ſolummodò ſupereſt, num in quibuſvis Febribus requiratur, num in multis prætermitti poſſit, aut potiùs prætermittenda ſit, quinam denique ei ſint præfigendi limites.

Equidem in quocumque febrili motu, abſonum ſanè eſſet ad venæ ſectionem confugere; ſunt Febres in quibus ab eâ abſtinere licet & oportet; tales ſunt eæ quæ leviores ſunt, aut quæ viribus exhauſtis vel certis exanthlatis morbis ſuperveniunt; eò minùs tali indigent remedio, quòd multæ eæque aliquandò graviores abſque ſanguinis miſſione curatæ fuerint; non tamen his qui-

buſcumque exemplis nos à rationis & experientiæ præceptis dimoveri licet; tutius eſt non neceſſariam tentare venæ ſectionem, quàm ab eâ præter rationem temperare.

Noxium imprimis eſſet venæ ſectionem prætermittere, ſi turgeat ſanguis, ſi intenſior ſit febrilis motus, ſi calore urenti aut acutiſſimo capitis dolore vexentur ægri; metuendum ſanè eſſet ne gravior fieret Febris, & variarum partium læderentur functiones; non alii profectò cauſæ tribuenda ſæpiſſimè Febrium pertinacia quàm huic neglecto remedio; indè non rarò febrifugorum irrita, imò & noxia vis; his adverſari ſanguinis copiam, tum circuitûs impetum, & indè exortum calorem, certiſſimâ conſtat experientiâ.

Quouſque autem urgenda ſit ſanguinis miſſio, nequaquam definire licet; pendet id ex corporum naturâ & ex ſymptomatum vi; cùm ea nimirùm varia eſſe poſſit, modò plùs modò minùs, aliquandò verò multum ſanguinis detrahendum; at imprimis quò propiùs ad continuarum indolem accedunt Febres, eò ſæpiùs ad remedium hoc confugiendum; hoc verò experientiâ

experientiâ & ratione confirmatum præceptum quibuſdam exemplis illuſtrabitur.

In conſtitutione quæ hîc loci vigebat, Febres erant tertianæ duplices, imò multæ continuarum induebant ſpeciem; atqui in iis ægri nullum percipiebant levamen, niſi poſt tres aut quatuor venæ ſectiones; in multis ita durus erat pulſus, & ita acutus capitis dolor, ut quinquies vel ſexies venæ ſectionem repetere cogerentur Medici; ſi ei parcerent, ingens urenſque urgebat calor; atroces erant capitis dolores; in verè continuas abire ſolebant Febres; poſtquam verò ſatis laxata fuerat miſſo ſanguine corporis compages, remittebant brevì omnia ſymptomata, induciaſque concedebant ad alia exhibenda remedia.

In tertianâ Febri eâque nothâ & vehementiori, idem ſe mihi ſæpiùs obtulit; cùm parciùs adhibita eſſet venæ ſectio, graviora eſſe ſolebant ſymptomata; incaſsùm in aliis quibuſcumque remediis quærebatur levamen; cùm verò Febris pertinaciâ coacti Medici ad ſanguinis miſſionem, cui nimiùm pepercerant, redirent, ſtatim omnia leviora fiebant, calor ſcilicet miteſcebat, remiſſior erat paro-

xyſmorum vehementia; quæ verò fruſtrà adhibita fuerant alia remedia, ſuccedere ſolébant.

Intereà in ſimplici Febre intermittenti, imò in duplici tertianâ non continuâ, una aut altera ſufficiet venæ ſectio; nec ultrà imprimis progrediendum erit, ſi perfecta, aut quanta eſſe poteſt, fuerit inter paroxyſmos apurexia, aut ſi talia ſint febrilis motûs incommoda, ut ferri poſſe videantur, abſque eo quod graviora patiantur partium functiones.

At in iis Febribus, quæ per certum tempus evaneſcentes, iterùm reſurgunt, quis venæ ſectioni erit modus? an quoties ſe exerunt, ad eam recurrendum? abſonum ſanè eſſet ſanguinem mittere, ſi ſæpiùs miſſus fuerit; ſi poſtquam per aliquot dies evanuerit Febris, iterùm revertatur; ſi pluries ægros dimiſerit & corripuerit; ſi ejus diuturnitas cachexiam adduxerit; ſi jam ab æſtate vel autumno per mediam hyemem excurrerit; denique, ut paucis verbis tota hæc res comprehendatur, ferant vires oportet venæ ſectionem, nec niſi ſymptomatum vi ad eam adigi debemus.

Cauſæ non medetur, ut diximus, venæ ſectio, motum tantummodò frenare poteſt; quid autem proderit frenum, cùm languet vitalis vis; hæc ipſa quæ hîc impugnamus, non niſi imprudentiæ frenandæ inſervire poſſunt; non poteſt quis, niſi inſanus, Febres diù ſanguinem profundendo proſequi; eo prætermodum detracto ſublatus fertur Hiſpaniarum Princeps, idemque aliis contigiſſe certò ſcio; hæc tamen in genere non ita dicta eſſe velim, ut venæ ſectionem à quibuſvis Febribus inveteratis ablegandam eſſe cenſeam; ſi pulſus eam poſtulet aut permittat, ſi nimia ſit Febris incandeſcentia, ab ejuſmodi remedio abſtinere non licet.

CAPUT IV.

De evacuatione primarum viarum.

UT antè venæ ſectionem, ita poſt ipſam imperanda eſt tenuis diæta, vel ipſis diebus intercalaribus, morbi ſaltem initio hæc neceſſaria eſt, atque ut perfectæ curationis fundamentum haben-

da; ſimul verò diluendum corpus, quò ritè expurgari poſſit; non enim ſuccedent avacuantia medicamenta, ni potûs aquoſi copiâ laxatæ fuerint partes; requiritur imprimis prævia hæc laxitas in corporibus exercitatis, plethoricis, bilioſis, ſicco temperamento donatis; inducetur ea faciliùs, ſi clyſmata ſimul injiciantur, iiſque evocentur inteſtinorum fæces.

His peractis, de evacuatione primarum viarum, & totius tubi inteſtinalis cogitandum eſt; non equidem in iis reſidet Febris fomes; ſed ad eam exaſperandam multùm poſſunt pravi ſucci, putridi, vel bilioſi; iis inficitur ſanguis, inducitur acrimonia, excitatur calor & irritatio; exoritur ſaltem impedimentum, quod remediorum antifebrilium viribus officit; conſtat id certiſſimæ experientiæ teſtimonio, quandoquidem collecta in ſtomacho aut in inteſtinis cacochylia, difficiliùs inſtituitur Febrium intermittentium curatio; quæ facilè poſt evacuationem tollerentur, eâ omiſſâ aut neglectâ altiores agunt radices.

Sed undè incipiendum, an ab emeti-

cis, an verò à purgantibus? videbitur fortaſsè ab emeticis temperari poſſe, quia vomitu repetito excruciantur ægri paroxyſmorum initio; hùc accedit, quòd quæcumque hærent in ſtomachi latebris neceſſariò expelli poſſint naturæ ipſius conatu aut beneficio; ſed nos docuit experientia inutilem eſſe ejuſmodi conatum; Febris enim nihilominùs validè urget, & ſtatis temporibus reſurgit; ideò autem non prodeſt, imò nocet vomitus febrilis, quia in Febris invaſione omnia conſtricta ſunt; undè non poteſt ritè expurgari ventriculus; inſtat ſolummodò irritatio, quâ incaſsùm torquetur & ſubvertitur ejus motus.

Poſtulat igitur emeſim arte concitatam morbi curatio; demonſtratum eſt enim hepar imprimis laborare; colligitur in eo bilioſum magma; ſanguis in venæ portæ ductibus ſtagnat; & niſi huic ſtagnationi occurratur, erit ea cum bilioſis ſuccis veluti alius morbi fomes, qui facilè incandeſcet; non certiùs autem huic ſtagnationi & bilis congeſtioni occurrere poſſumus, quàm emetico medicamento; cùm enim eo concitatur vo-

mitus, hepar veluti in prælo eſt, alternis & repetitis premitur ſuccuſſionibus; pellitur ergo ſanguis ex ejus vaſculis; bilis in porum hepaticum & inteſtina adigitur, cum aliis ſuccis in ſtomacho hærentibus per os rejicitur.

Videtur imprimis neceſſarium medicamentum hoc in certis Febribus, aut earum certis conſtitutionibus epidemicis; ægri enim maximam bilis viridis, craſſioris, & olei ſpiſſiſſimi tenaciſque inſtar emittunt copiam; quod verò ſanè mirum aut ſaltem magni momenti eſt, tantus eſt bilioſi hujus magmatis fomes aut proventus, ut unâ vice vomere multis ſatis non ſit; poſt parvum enim temporis ſpatium, ea prodit bilis copia, ut iterùm concitato vomitu nil de eâ detractum videatur; quoties autem illius ſe prodit ea redundantia, toties in limine adſtat Febris; undè ali morbum eo recremento, alioqui ita neceſſario, variis probari poteſt argumentis.

Nec dubium profectò eſt, quin & in aliis partibus oriantur ſtagnationes: id ex frigoris febrilis vi, tum etiam ex inæquali & aucto dein circuitu ſequitur; idem pro-

bant obſtructiones, toties intermittenti Febri ſuccedentes; atqui ad promovendum liquidorum curſum, multùm confert emetici medicamenti vis & actio; ejus ſcilicet ſtimulo ſollicitantur nervi; iis autem vellicatis, & in motum actis, omnes vaſorum fibrillæ per univerſum corpus motibus exagitantur reciprocis; urgentur ergo liquida, quæ in extremis vaſis moram trahebant, aut quæ ad concretionem propendebant.

Confirmantur ea omnia experimentis innumeris, & primò quidem ita efficax eſt emeticum medicamentum in Febribus intermittentibus, ut eo ſæpè veluti uno ictu tollantur Febres; ſi verò ſuperſtites ſint, imminuitur earum vis; quod autem ſummi eſt momenti, aliis remediis tunc conceditur locus, remediis, inquam, quæ incaſsùm omninò adhiberentur, niſi præmiſſus eſſet vomitus, eoque univerſa corporis compages commota eſſet; in eo igitur imprimis poſita eſt emetici vis, ut febrifugis tutam certamque paret viam.

Hoc ita certum eſt, ut prætermiſſo emetico, rebelles omninò fiant Febres & diuturnæ; tunc verò, quod iterum vali-

diſſimum eſt argumentum, non alio remedio, quàm emeſim moventibus eas aggredi licet; innumera me docuerunt experimenta non niſi exanthlato vomitu, reſtitutionis ſpem aliquam eluceſcere; ita verò efficax mihi viſum hoc remedium, ut in conſtitutionibus graviſſimis eo præcaveri poſſe impendentes Febres crediderim; nec quidem me fefellit opinio hæc; multos in eas inclinantes concitato, vel etiam repetito vomitu ab iis immunes ſervavi.

Pueris & adultis æquè proficuam obſervavi emeſim; nec quidem in iis formidandus tartari ſtibiati uſus; docuit me experientia leniorem eſſe ejus energiam in teneriori, quàm in magis provectâ ætate; ſæpiſſimè tamen, ne terrorem incuteret hujus remedii uſus, kermes minerale adhibui, idque feliciter. Cùm trium annorum puella Febre tertianâ & certis temporibus quartanâ laboraret, me identidem remedium hoc exhibuiſſe memini; quoties autem vomitus fuit concitatus, toties per octo vel duodecim dies inducias obtinui; ita miſeram hanc ægram Febre excruciatam, & letho fermè proxi-

mam, ab autumno per hyemem ad æſtatem uſque deduxi; tunc autem naturæ viribus tempeſtatiſque beneficio reſtituta eſt.

Sed emeſis concitetur oportet hoc aliiſve medicamentis; nam ſi in vias infernas, ut aliquandò contingit, convertatur eorum vis, non æquè ſcopum attingent; id obſervavi in multis ægris, ſed imprimis in quadam conſtitutione, in quâ per alvum ferri ſolebant medicamenta; nam ex evacuatione inteſtinali, quantumvis copioſâ, non idem percipiebatur fructus, qui ex vomitu prodire ſolebat; tali autem in caſu ipecacuanham tartaro emetico anteferre mihi viſum fuit; eo certiùs ſubvertitur ventriculus & in eo contenta expelluntur.

Si aliorum authoritate hæc confirmare neceſſe eſſet, peti poſſent argumenta ex variis Medicorum Scriptis; neceſſarius eſt vomitus, inquit Celſus, omnibus qui antè Febres horrore & tremore vexantur; Galenus *ad Glauconem* plurimos ſolo vomitu perfectè curatos ſcribit; Paulus & Aetius ſimiliter emeſim laudant; ei magnam vim tribuerunt nonnulli poſterioris

ævi Scriptores; inter eos Riverius eam magnis laudibus extollit; juxtà ipſum magis certam præſtitit remedium hoc operam, quàm quodvis aliud medicamentum; profuit imprimis, ſi per tres dies quolibet manè exhiberetur; at hoc non niſi infirmo viſcerum robore, & cum ſummâ cautelâ tentare licet.

Sunt qui eadem inſiſtentes viâ ad aſarum, ut ad ſacram anchoram in diuturnis Febribus confugerint; nonnulli ſale vitrioli eas fugarunt, ut apud Jacotium legere eſt; quidam aquam benedictam Rulandi cum ſucceſſu non pœnitendo uſurparunt, alii denique validiora medicamenta, ut Mercurium vitæ & præcipitatum rubrum non reformidarunt; ſed ita comparatum eſt humanum ingenium, ut nil fermè ratum fixumque habere poſſit; opinionum incerto veluti fluctu actum, hàc & illàc in nova fertur commenta; indè repetendum hoc vitium, quòd Veterum veſtigiis non inſiſtant Medici, & quòd aliorum obſervationibus ad eadem non excitentur tentamina.

CAPUT V.

De purgantium uſu.

NON tamen hæc omnia ita dicta velim, ut ſine emeticis nullam poſſe curari Febrem credatur; abſque præmiſſo vomitu tolluntur multæ vel deſinunt; ſunt quæ leviores ſint, quàm ut tanto indigeant molimine; occurrunt prætereà impedimenta, quæ huic remedio adverſantur; ventriculus ſcilicet in multis ejus ferre nequit irritantem vim; nocet ea imprimis pulmonibus affectis; nocet & cachecticis, qui aliarum partium certis laborant vitiis; abſonum denique eſſet, ægros toties emeticis vexare, quoties reſurgit Febris, cùm in diuturnitatem abiit.

Cùm verò hoc invocare auxilium non licet, purgantia omittenda non ſunt; imò ſi emeſi ventriculus ſolummodò expurgatus fuerit, aut pauca, ut ſæpè fit, dejecerit alvus, ſollicitetur ea neceſſe eſt; ideò ſolent nonnulli carthartico - emetica in uſum vocare; ſatiùs tamen mihi videre-

tur primò lene aliquod purgans ingerere, poſteà verò, cùm incœpit demitti alvus, emeticum exhibere; ita enim obtinetur uterque deſideratus effectus; expurgatio autem quæ per vias infernas inſtituitur, tam neceſſaria eſt, ut eâ non præmiſſâ incaſsùm ſæpiſſimè tententur alia remedia; poteſt hic canon multis probari argumentis.

Statui primò poteſt in genere plethoram quamcumque in Febribus eſſe noxiam; neceſſe eſt ergo, ut quamprimùm fieri poterit è tubo expellantur inteſtinali, qui in ipſo hærent, pravi putridique ſucci; eò pluris facienda eſt hæc expurgatio, quòd laxiori alvo circumpoſitæ laxentur partes, ſanguis per vaſa faciliùs circumeat, ſecretionum & excretionum aperiantur viæ; bilis ergo quæ tantoperè ſpectanda in Febre intermittenti, per colatoria ſua faciliùs elabitur; urinæ ſimiliter, quarum proventus tanti eſt momenti, per renes copioſiùs amandantur.

Alia etiam nec minùs proficuâ donantur vi, quæ alvum expurgant; non ſolùm in inteſtina vim ſuam exerunt multa ex iis, ſed verè aperientia ſunt; hepar v. g. ſtimulant, & bilem ex eo educunt, cùm v. g.

in hujus viſceris textu hæret obſtructio, præſcribi ſolent laxantia, ut lapathi radix, tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum; quin imò ipſius ſennæ certa doſis aliquandò requiritur; hoc autem certis demonſtratum eſt experimentis.

Ut propiùs autem ad Febres intermittentes accedamus, certum eſt eas quibuſdam purgantibus, non mitioribus quidem aut lubricantibus, ſed iis quæ acriùs ſtimulant, fuiſſe devictas; ſcamonium, v. g. gratiola, pulvis Cornachini, pilulæ Quercetani de Sagapeno, tartareæ Bontii, multis etiam quartanariis auxilio fuerunt; calomelas Riverii cum jalappa idem præſtitit; ego verò pulverem novi inconditum, qui innumeros reſtituit ruſticos; componitur is ex ſcamonio, turbit, jalappâ, ſennâ, cremore tartari, cum rheo, cinnamomo, & zinzibere; idem præſtat quoddam ejuſdem proſapiæ remedium ab Helvetio excogitatum, & quod arcani inſtar venditatur; ejus autem vires gummi guttæ imprimis debentur.

At quæcumque ſint eorum remediorum vires, ea præſtat utpotè acriora non

experiri; noxia ſint omninò oportet iis qui teneriori partium donantur textu; prætereà ſufficiunt, quæ leniora ſunt, ad Febrium intermittentium curationem; non intereà unâ tantùm vice, ſed ſæpiùs ad ea recurrendum in variis ejuſmodi Febribus, ut earum curationi certa ſternatur via; id omninò neceſſarium v. g. cùm turget bilis; cùm putrida collecta eſt in inteſtinis cacochylia; cùm denique intenſior eſt febrilis motus.

Non minùs neceſſaria eſt alvi expurgatio aut laxitas in curationis decurſu; certum eſt enim quòd ſi leniter, & quaſi ſpontè ſuccedat evacuatio, & ſi bilioſa imprimis educantur, faciliùs tolli morbi fomitem; confirmatur id multis quæ obſervantur in variis ægris; ſunt v. g. quibus diù & abſque ullo fructu exhibita ſunt febrifuga; iis autem non ſuccedentibus & fortaſsè non innoxiis, ſi addantur laxantia, ſæpè evaneſcunt Febres: denique poſtquam eæ evanuerunt, ſi adſtrictior fiat alvus, ut plurimùm in limine proſtare ſolent; nec alio averti poſſunt auxilio, quàm leniori adhibito purgante cum febrifugis conjuncto.

Adverſatur id quidem receptæ apud multos opinioni; iis nimirùm perſuaſum eſt piaculum eſſe alvum movere in curandâ Febre; quin imò eam, cùm deſiit, ſtatim reſurgere aſſerunt, ſi exhibeatur purgans aliquod medicamentum; experientia in hujus rei teſtimonium à quibuſvis fermè adducitur, & ipſius Sydenhamii authoritate confirmatur; ſed quod eum alioſque in eam deduxit opinionem, nullo nititur fundamento.

Certum eſt quòd ſi quandò purgantia in Febrium curatione eis vires addere viſa ſint, id errato cuidam tribui poſſit; aut non præmiſſa ſunt quæ præmitti neceſſe erat, aut ipſa bilis expurgatio neglecta eſt; cùm verò turgere incœpit, evacuantia fortè calidiora, irritantia, aut imperfectè evacuantia adhibita ſunt; fieri etiam potuit ut cum febrifugis non conjungerentur, aut morbo impar eſſet eorum doſis; non mirum ergo ſi Febris increbreſcere viſa ſit; ſed Medici, non verò purgantium culpa incuſanda eſt.

Quòd verò ſpectat eas Fèbres quæ jam deſierunt, & quæ curatæ videntur, poteſt, ut diximus, diù latere febrile vene-

num; poteſt & colligi tacitè, & quaſi vires recipere: tunc autem ſi intempeſtivo aliquo purgante exagitetur corpus, non mirùm ſi Febris quæ ſiluerat, aut quaſi in limine præſto erat, inexpectatò erumpere poſſit: non ſe exeruiſſet profectò venenum febrile, ſi devictum eſſet; imò ſi purgantia cum cautione adhibita eſſent, veneni illius fomitem penitùs expuliſſent; potuiſſent tunc illa abſque ullo recidivæ metu in uſum vocari.

CAPUT VI.

De Aperientium uſu.

LICET tamen tantoperè neceſſaria ſint purgantia, non indè ſequitur, nullam eſſe Febrim, quæ abſque iis curari nequeat; at quid, ut plurimùm, eveniat ſemper ſpectandum, nec quibuſdam exemplis ab iis quæ frequentiùs occurrunt averti licet; atqui, ut diximus, in univerſum neceſſe eſt ad purgantia confugere in Febrium intermittentium curatione.

Sunt

Sunt caſus intereà, in quibus minùs quàm in aliis prætermitti poſſit alvi expurgatio; ſi Febres v. g. in diuturnitatem abierint; ſi alvus ſit tumida, aut nimiùm adſtricta; ſi bilis per cutim ſparſa; ſi urinæ ſint craſſiores aut rubræ; ſi denique adſit cachexia ex obſtructionibus orta; ſi, inquam, hæc ita ſe habeant, febrifuga ſpecifica dicta nullius ſunt momenti; curationem iis aſſequi non licet, niſi priùs pravorum ſuccorum effluxu ſublata fuerint impedimenta.

Ut tamen tollantur ii ſucci non ſola ſufficit alvi expurgatio; reſeranda ſunt variarum partium clauſtra, aperiendæ nimirùm ſecretionum & excretionum viæ; reſtituendus motus ſtagnantibus liquidis; iis fluiditas concilianda, bilis denique in ſuos ductus, & in inteſtinorum cavum revocanda; recurrendum eſt igitur ad diluentia, aperientia, refrigerantia, ſaponacea, iiſque, ut alvum leniter laxent, addendum aliquod purgans.

Mirum profectò quantùm poſſint ſucci herbarum depurati in obſtructa abdominis viſcera; patet id ex viribus herbarum virentium in animalium corpora; pur-

gantur & macilenta fiunt verno tempore; in circuitum aguntur eorum humores, & per alvum mutati ſecernuntur; eadem autem præſtare poteſt Medicus, ſi aperientibus & deobſtruentibus addatur purgans ſtimulus, levis tamen, & qui tantummodò alvum movere queat.

Maximè autem proficua obſervavi juſcula purgantia ad reſerandas hepatis vias; ea, ut plurimùm, ex lapatho ſilveſtri, cichorio, ſcolopendrio, aliiſque id genus, confici curavi; at ſemper addidi ſal quoddam alvum movens, ut ſal Glauberi, arcanum duplicatum, vel cryſtalli mineralis certam doſim; nihil erit in eorum juſculorum uſu quod deſiderari poſſit, niſi inſuperabilia adſint impedimenta; ſed nunquam ſcopum attingent talia juſcula, niſi alvum bis terve quâlibet die moveant.

Non ſolùm neceſſaria ſunt laxantia hæc & aperientia, in iis quæ in diuturnitatem abierunt, & quæ obſtructionibus foventur, Febribus; aliæ ſunt quæ incipiunt, aut non diù excurrerunt, in quibus in uſum vocanda ſunt eadem remedia; ſunt ſcilicet nonnullæ quæ magnâ

vi urgent; æſtu ſummo in iis torrentur viſcera; hepar imprimis impetitur; bilis intensè flava eſt aut viridis; omninò fœtida eſt alvi dejectio; urinæ rubræ ſunt aut lateritiæ; hæc autem omnia obſiſtunt febrifugis, & niſi ad ea quæ leniter vias aperiunt deflectatur curatio, vix frænari poterit febrile venenum.

Mihi autem in uſu non infelici fuit ejuſmodi ægros per hebdomadam, imò & diutiùs aperientibus, laxantibuſque addicere; aliis ſuccos cichorii, borraginis, & buglosſi cum ſale Glauberi aut cryſtallo minerali præſcripſi; aliis verò juſcula ex iiſdem herbis aliiſve, cum tartaro vitriolato; fuerunt denique nonnulli in quibus ſeri lactis vires ſummè proficuas expertus ſum; eſt in eo herbarum ſuccus, in animali officinâ paratus, & veluti decoctus; eſt & in eodem ſalium vegetabilium copia, quæ aliquandò alvum valdè expurgat.

Nuſquam fermè ſpem fefellit hæc methodus; ita certa mihi viſa eſt, ut quoties mihi in rebellem incidere Febrim contigit, toties ad ejuſmodi remedia, aut ipſis ſimilia devenerim; quin imò

tanti hæc facienda mihi videntur, ut ſi per ægros more impatientes liceret, non dubitarem poſt generalia remedia in aperientium uſu per aliquod tempus immorari; ita facilior febrifugis pararetur ingreſſus & effectus; imò & mihi dubium non eſt, quin ſæpiſſimè inutile foret ea in auxilium vocare.

Aliud eſt remedium cui non minùs confiderem, ſi per ægros liceret; expurgatâ nimirùm alvo, eos aqueæ diætæ per tres quatuorve dies addicerem; per id tempus ab omni alio potu ciboque his interdictum vellem; aqua ſola tunc affatim hauſta ad libras ſex vel octo quâlibet die omnem fermè tolleret Febrem; calidam quidem anteferendam puto, frigida tamen per æſtatem idem præſtitit: raròfallit methodus hæc; eâ Febres contumaces quibuſvis aliis remediis fruſtrà impugnatas ſuſtuli; ſi quandò ex iis aliquid remanſerit, facilè levibuſque deletur remediis; nonne mirùm eſt nos in Aſiâ & Americâ auxilia conquerere, cùm præſtantiora ubique præſto ſint?

CAPUT VII.

Quonam tempore exhibenda ſint modò dicta remedia.

Reliquum eſt ut expendamus, quonam tempore uſurpari debeant remedia hæc, & primò quidem tum in paroxyſmo, tum in intermiſſione mitti poteſt ſanguis; in paroxyſmo quidem ad Febris, ſymptomatumque ipſius urgentem vim infringendam; in intermiſſione verò, ad prophylaxim, ut ſcilicet proximi inſultus leviores ſint, & ut via aliis ſternatur remediis.

Hæc quidem vix præceptis indigent; ſed eò proceſſit certorum hominum audacia, ut in frigore febrili venam ſecare auſi fuerint; quod ſanè abſonum & periculoſum; cùm enim deprimitur pulſus aut fermè delitеſcit; cùm vix circuit ſanguis; cùm ſpiritus vitalis obrui videtur, quid ex ſanguinis miſſione ſperandum? an ſine periculo in ſenioribus tentari poterit, cùm aliquandò in rigoris horroriſque vi animam agere videantur?

Non magis opportunum eſt frigoris tempus ad alia evacuantia remedia; ea imprimis quæ certâ vi agunt, non innoxia ſunt; non poteſt ergo tunc tentari emeſis, licet vomitu & nauſeâ videatur indicari; non perindè hîc ſe res habet ac in eo vomitu qui humorum concitatur affluxu, vel acrimonia; nam irritatione à nervis inductâ, hepatiſque affectu ſubvertitur in frigore febrili ventriculus; contrahitur hic ut cæteræ partes; non obſequitur ergo remediis ut in apurexiâ; anxietates tantùm & dolores acerrimos inferre poſſunt, nec quidquam ex viſcerum colatoriis nimiùm conſtrictis poſſunt educere.

Fatendum tamen aliquandò ſucceſſiſſe emetica; vomitus, inquit Riverius, initio paroxyſmi concitatus, hunc mitiorem brevioremque facit; fuit inter recentiores Medicus Anglus, qui, per viginti annorum praxim, emeſim initio frigoris movit; ſi vetarent tremores nimii, calore incipiente idem ſolebat moliri; non abſimile quid tentaverat olim Aſclepiades; Celſus ſapientior, tepidam ſolummodò aquam ſubſalſam, ut vomere cogeret, exhibebat; nihilominùs ventriculi ſubverſio quæcum-

que, niſi per aquam calidam ſolam, formidanda eſt.

Sapientiùs Sydenhamius vomitum concitabat, ita ut, inquit, negotio ſuo defungi poſſet emeticum antè paroxyſmi adventum; tantum abeſt ut incipiente Febre tumultum in viſceribus proficere poſſe crederet, ut leviorem narcotici cujuſdam doſim, poſt exactum vomitum & immediatè antè inſultum commendaverit; utrumque tamen ſapienter prætermitti poteſt.

Purgantia non minùs temerè adhibuerunt Medici in frebili frigore, aut etiam, quod non innoxium, incipiente calore; non viderunt aut videre noluerunt conſtrictis frigore partibus, aut calore motuque exagitatis, non poſſe laxari alvum, & ſummas irritantibus excitari turbas; ſapientiùs illi ſe geſſerunt, qui antè paroxyſmi adventum talia exhibuerunt medicamenta; ſed non quatuor horas antè ipſum, ut quidam voluerunt, tentetur oportet alvi expurgatio; ſex imò octo horis antecedat oportet purgans medicamentum; ita profectò proficere poterit, ut variis conſtat exemplis: notarunt v. g.

quidam ab exhibito pulvere cornachini, certo antè acceſſionem tempore, ſublatam eſſe Febrim.

Ita abfuerunt à purgantibus in frigore febrili ſapientiores Medici, ut calida potiùs uſurparent; alii piperis grana tria, aut ſex, imò duodecim exhibuere; alii ad theriacam confugerunt, iiſque ſublatam Febrim memorant; nonnulli etiamnum calida & febrifuga ſimul præſcribunt in eundem ſcopum; nec ita quidem ſtatim videntur hæc rationi æquè adverſa, ac purgantium aut emeticorum in frigore febrili uſus; cùm algent horrentque omnes partes, calida potiùs proficere poſſe videntur, ſed non minùs ablegauda ſunt; febrilis motus iis, ut plurimùm, intendi ſolet; ſi vacillet tamen vitalis ſpiritus, & ſumma urgeat frigoris vis, ad cardiaca temperata devenire licet.

Non ſolùm expurgandum non eſt corpus, aut calidioribus urgendum medicamentis in febrili frigore; ſed è contra nil moliendum, ſola aqua calida ingerenda, aut exhibendum in eâ cardiacum aliquod temperatum; nec plùs quidem movendum in calore inſequenti; quæcumque

enim calida & evacuantia noxia erunt; acida aut aceſcentia potiùs febrili ardori ſunt accommodata; imò ſola aqua ſufficiet, & tunc imprimis, cùm undequaque diffluere incipient ſudores; ita per os reſtituetur liquidum, quod per cutem exhalant,& craſſiores diluentur humores; quò tamen meliùs admiſceatur ſanguini aquoſus potus, ſyrupum quemdam, ut ſyrupum violarum, imò ſyrupum corticum citri, aut vini rhenani aliquid, ut reficiatur corpus, addendum cenſeo; non aliter profectò promovendi ſunt ſudores paroxyſmum excipientes; ſi enim copioſiùs diffluant, noxii erunt; ingraveſcet Febris, & in continuam abire poterit.

Quod aperientia ſpectat, ea vix præceptis indigent; poſſunt quidem quovis tempore exhiberi quæ lenia ſunt; ptiſana v. g. ex gramine & nitro; aqua ſucco limonum imbuta & ſaccharo edulcorata, multùm conferent in ipſa Febris vi; non minùs conducent borraginis aut bugloſſi leve infuſum aliaque ejuſmodi; at quæ certâ donantur vi, & tollendis obſtructionibus dicata ſunt, ea nonniſi exacto paroxyſmo in uſum vocari debent; imò ex-

pectandum, donec emeſi aut laxantibus expurgata fuerit alvus; id ſaltem Febrium initio ſervandum præceptum; cùm verò eæ in diuturnitatem abierunt, aut in ipſas recidunt ægri, ut immutatur morbi facies, ita immutanda eſt remediorum exhibendorum methodus; de eâ autem alius erit agendi locus.

CAPUT VIII.

De varia Febrium curandarum methodo, & primò quidem de eâ quæ ſudorifera adversùs eas adhibet.

Quamvis multùm poſſint jam memorata remedia, ea tantummodò ad curationem viam ſternunt; ad alia igitur deveniendum, quæ ad Febrem intermittentem propiùs ſpectant; duplici autem methodo tentari poteſt hujus morbi curatio; prima methodus eſt, ut ſudoriferis temperatis frigori occurratur; quo autem certiùs de his remediis aut de eorum effectu judicium inſtitui poſſit, quædam præmittemus, quæ ex

obſervatis & experimentis deduci poſſunt.

Antequàm frigore corripiantur ægri, ſemi hora v. g. antè inſultum, omnia aliquandò abſque ullâ functionum perturbatione procedunt; nullatenùs videtur ægrum eſſe corpus veneno febrili infectum; nec quidquam ſenſu percipit quo de inſtanti moneatur Febri; incandeſcat ergo oportet venenum hoc, veluti admoto igne, ut paroxyſmum concitet; nonne autem averti poteſt hæc excandeſcentia, aut quod eòdem recidit, cùm tunc iners ſit tale venenum, nonne impediri poteſt, ne in frigus aut Febrim erumpat?

Non videtur profectò id rationi adverſum; imò veroſimile eſt, quòd ſi concitetur ſudor, antè frigoris invaſionem, id omninò poſſe averti; ſi autem ei occurratur, non fiet congeſtio ſive ſtagnatio in hepate, in auriculis cordis, aut in pulmone; præotereà partim ſaltem difflari poſſe videtur febrile venenum; ſit v. g. conſtricta cutis, colligantur in ejus vaſculis & colatoriis liquida craſſiora; ſi his ita ſe habentibus, copioſiſſimus erumpat ſudor, tolletur obſtructio ex poris cutaneis; atqui idem fieri poterit in viſcerum

textu, cùm imminet paroxyſmus febrilis; poterit ergo tolli aut ſaltem multùm imminui febrilis cauſa.

At in Medicinâ incerta omninò eſt ratio, quæ experientiâ non innixa eſt; imò & ipſa multa nos docet, quæ jam dictis non conſentire videntur; & primò quidem certum eſt, ut diximus, eos ſudores qui paroxyſmos excipiunt, nequaquàm febriles motus coercere; ſæviunt nihilominùs diutiùs quæ excurrunt Febres, imò aliquandò intenſiùs urgent; qui verò ſub craticulâ,ut paroxyſmum averterent,ſudores extorquere tentarunt, aut decocto calidiori Guaiaci aut ſaſſafras corporis vaſa impleverunt, ii, inquam, Febres indè exurgere graviores experti ſunt.

Ex iis tamen certa peti nequeunt argumenta adversùs quoſcumque ſudores; nam qui paroxyſmos excipiunt v. g. morboſi ſunt, aut vera morbi pars; quandoquidem vigente adhuc in viſceribus febrili æſtu concitantur; perindè ergo ſe res habet in intermittenti Febre ac in Febribus exanthematicis; ſudoribus ſæpè diffluunt ægri, nec iis levantur; in utroque ſcilicet caſu expurgantur aut effluunt liquidiora

quæ in corporis peripheriam per Febris motum rejiciuntur, intereà remanet in internis partibus morbi fomes.

Quod verò ſpectat ſudores nimio calore, aut remediorum calidiorum vi concitatos, ii Febrium curationi omninò adverſi ſunt; acrior eſt v. g. in Guaiaco ſtimulus; æſtum ſummum & veluti ignem in viſceribus accendit; ita noxia aliquandò eſt ejus ligni vis, ut ex eâ nonnunquam icterum viderim exortum; quod autem ita perturbat viſcerum functiones, etiamſi copiosè ſudores eliciat, remedium febrile eſſe nequit; ſit ergo canon, in Febrium curatione non eſſe excalefaciendum corpus ad certum gradum; intenditur neceſſariò earum vis, ſi intendatur æſtus in viſceribus.

Magis ergo proficui eſſe poſſunt ii ſudores, qui non adverſâ naturâ extorquentur, ſed opportunè placidèque diffluant oportet; ut autem ita cieantur, quædam obſervanda ſunt; primò, ne nimiùm intendatur calor; ſecundò, ut ſudoriferis miſceantur ſemper aperientia; tertiò, ut in certis hepatis aut aliorum viſcerum læſionibus, ſicuti in ſummâ cachexiâ non

exhibeantur ; quartò denique, ne turgente ſanguine , aut ſtomacho pravis ſuccis ſcatente , tentetur per ſudores curatio.

His obſervatis , & præmiſſis , quantùm fieri poterit , remediis generalibus , ſaluberrima erit & tutiſſima methodus , quâ ad Febrium intermittentium curationem præcipientur ſudorifera ; ea tamen in ipſarum Febrium initiis , potiuſquam poſt longum earum decurſum , proficua erunt.

CAPUT IX.

Quomodò exhibenda ſint ſudorifera adverſus Febres.

HIs præfixis in genere legibus, peculiaria tradere præcepta vix opus videretur ; ſed ne uſpiam errori relinquatur locus , tempus his remediis aptum definiemus ; dein verò quæ ſeligenda ſint, indicabimus ; methodum denique in iis exhibendis ſervandam trademus ; poſtquam autem his perfuncti erimus , quouſque hac curandi ratione inniti liceat oſtendemus.

Quod tempus ſpectat, concedenda quidem ægro quies, ut febrili motu exagitatum & ſudore profuſo debilitatum reficiatur corpus; ſed quam primùm fieri poterit, ad ſudoriferum devenire præſtat; experientiâ tamen ſæpiùs edoctus ſum ſatis eſſe ad præcavendum frigus, ſi tres quatuorve horas antè paroxyſmi adventum exhiberetur hoc medicamentum; ſeriùs autem ingeſtum planè inutile aut parùm efficax eſſet; non poſſent ſcilicet eo ſatis imbui humores, & iis ad cutaneos poros non ſterneretur via.

Quæ tutiùs aut certiùs ſcopum hunc attingere mihi viſa fuere, ſunt quædam penetranti lenique vi prædita medicamenta; inter ea primum locum tenent ſarſaparilla, bardana, dulcamara, veronica, quinque radices aperientes; dubium profectò non eſt quin alia idem præſtarent, ſed hîc tantummodò quæ expertus ſum tradere mens eſt; non equidem eas omnes herbas ſimul præſcribendas exiſtimo, unam aut alteram aliquandò ex iis adhibui ſummo cum emolumento, idque in multis ægris; unicum tantùm & memorabile referam exemplum.

Octogenarius ſenex duos expertus erat quartanæ paroxyſmos; tanta fuerat frigoris vis, ut certa impenderet mors, ſi tertio prioribus ſimili inſultu eſſet laceſſitus; his igitur calamitatibus perculſus, aliis omnibus ſudoriferum medicamentum antepoſui; exhibui ſcilicet ſarſæparillæ & bardanæ decoctum cum ſale ammoniaco; his autem frigus cum paroxyſmo ſublatum eſt, nec remanſit ullum Febris veſtigium; poſſet fortaſsè ſali ammoniaco tribui hæc curatio, ſed abſque eo res mihi aliàs æquè ſucceſſit.

Multùm intereà adminiſtrandi ratio ad ejus remedii vim conferre poteſt; & primò quidem non paucum, ſed affatim, hauriendum decoctum ſudoriferum; exhiberi ſcilicet debent quinque aut ſex libræ per diem intercalarem, eâ tamen lege, ut antè tempus Febri præfixum, lecto ſe componat æger; his ita præmiſſis faciliùs elicietur ſudor, ſi imprimis multùm ſuperbibatur decocti diapnoici; cùm autem madore perfundi incipit corpus, ab hoc remedio non eſt deſiſtendum, ſed leniter ejus promovendus effectus, donec plures horæ præterlapſæ ſint.

Licet

Licet tamen tuta videatur hæc ſudoriferorum adminiſtratio, ne nimiùs eâ excitaretur calor aliquandò veritus ſum; ad eum ergo avertendum ſtatim poſt Febris remiſſionem infuſum calidum borraginis & bugloſſi præſcribere ſatiùs mihi videtur; temperatior adhuc fiet ejus vis, ſi levis addatur nitri doſis.

Quod mihi eam ſudoris concitandi rationem comprobavit, eſt vulgare ideòque pluris faciendum medicamentum, ad quod experiundo deveni; cùm de lenioribus cogitarem ſudoriferis, calidæ aquæ vires tentare volui; ejus nempè magnam copiam aliquot antè paroxyſmum horis hauriendam præſcripſi; quod verò ſtatim non expectaſſem, veluti incantamento ſufflaminatum eſt frigus; hoc quidem non unâ vice, ſed ſæpiùs expertus ſum, nec ullum mihi dubium reliquerunt repetita multoties experimenta.

Quidquid autem de iis ſtatui poſſit, dubium non eſt, quin ea methodus quæ ſudoriferis Febrem abigit, ſit in variis ægris omninò neceſſaria; ad eam devenire oportet, ſi intensè urgeat frigus, ex eoque periculum immineat; non aliâ

ratione huic certò licet occurrere; an verò Febrim perfectè curet hæc methodus, ita ut aliis ad perficiendam curationem eamve firmandam opus non ſit, id profectò non auſim aſſerere; poteſt fortaſsè ſudoriferis impediri veneni febrilis effectus, dum intereà in corporis latebris hæret, tacitèque per omnes circumfertur partes; non poſſunt ergo in tuto eſſe qui Febre intermittenti liberati ſunt, niſi ſpecificis penitùs ſublatum fuerit hoc venenum; id ſaltem in genere verum eſt.

CAPUT X.

De Febrium curatione inſtituendâ ſpecificorum medicamentorum operâ; & primò quidem inquiritur quænam illa ſint, & num ut talia haberi debeant quædam emetica aut purgantia.

EST ergo alia ad Febres expugnandas tutior & certior methodus, ea ſcilicet quæ ipſas peculiaribus, propriis, aut ſpecificis remediis abigendas docet; ab omni ævo conquiſita ſunt ejuſmodi medica-

menta, eaque inventa eſſe, cùm tamen deeſſent, multis perſuaſum fuit; nihil verò non tentarunt Medici in eâ inquiſitione; egimus jam de emeticis & purgantibus; in iis certam poſuerunt ſpem quidam, nec ii quidem incelebres, imò hæc ipſa aut quædam ex iis ſelecta pro arcanis venditata ſunt.

Ea quidem, uti diximus, multùm ad Febrium intermittentium curationem conferre poſſunt, ſed ei potiùs viam ſternunt; equidem cum tale ſit earum Febrium ingenium, ut motu ſubito aut ſubita motuum naturalium mutatione tolli aliquandò poſſint, fieri profectò poteſt, ut emeticorum & purgantium operâ eliminentur; præˆtereà ita poteſt comparatum eſſe corpus, ut poſt ventriculi ſubverſionem, aut demiſſâ alvo perfectè reſtituantur partium functiones; quâdam denique veluti criſi, & quaſi uno ictu excerni poteſt febrile venenum; at caſu hæc ita ſuccedunt; Febri propria non ſunt ejuſmodi remedia, neque per ſe cauſæ febrili adverſa.

Hæc tamen licet in genere vera ſint, de omnibus dicta eſſe nolim; poteſt adversùs

Febrem peculiaris ineſſe vis in quibuſdam, quæ emeſim movent alvumque expurgant; non dubium eſt v. g. quin lateret febrifugi quid in Riverii antiquartio: ambigitur quidem de hujus remedii naturâ, ſed ſtatim certum videtur, aliquid duodecies ſublimatum in eo præſcribi; atqui nihil aliud hoc poteſt innuere præter mercurium dulcem ſive aquilam albam; non minùs certum videtur cum eo mixtum fuiſſe antimoniale aliquod medicamentum, cùm vomitum concitaverit aliquandò febrifugum hoc.

Hoc verò antimoniale medicamentum, nil niſi mercurius vitæ, aut tartarus ſtibiatus eſſe videtur; mercurius vitæ, ſi ad ignem exhalet, donec fumum emittere deſinat, miteſcit omninò, & vomitum vix ciere ſolet; mitior ſimiliter juxtà quoſdam fit tartarus ſtibiatus, ſi una ejus pars & mercurii dulcis duæ partes ſuprà porphyritem terantur, & calore ſolis exſiccentur; debet autem repeti trituratio & exſiccatio, donec ad perfectam albedinem devenerit pulvis; deinde verò digeratur oportet in ſpiritu vini ad eminentiam duorum digitorum ſuperaffuſi, & tandem igne arenæ exſiccetur.

Ex vegetabilibus depromptum aliud mihi innotuit purgans apud nos per multos annos non incelebre & non parvo emptum pretio; tithimali ſcilicet linariæ folio deraſa cuticula, leni igne exſiccatur & dein in pulverem redigitur; hic autem pulvis ad ℈ j exhibetur, eademque per aliquot inſequentes dies ingeritur doſis; quidam in tabellas illum concinnarunt, & lacti infuſum mitiorem evadere crediderunt.

Eſt aliud purgans mitiùs, quod fuit quorumdam arcanum, cremor ſcilicet tartari ad unciam unam pluries exhibitus; hoc ei peculiare ineſt, quòd ſimul refrigeret, alvum moveat, & putredini adverſetur; undè non contemnendum medicamentum eſſe cenſuerim in Febrium initio; idem dici poteſt de arcano duplicato Mynſichti, qui eo plures fugavit Febres, cum aliâ incaſsùm fuiſſent tentata; eodem ego remedio feliciter nonnunquàm uſus ſum; refrigerat, purgat, aperit, bilem peculiari modo corrigit, & tandem reſerandis hepatis clauſtris aptiſſimum eſt; undè inter febrifuga non infimum tenere locum ſtatui poteſt.

Ejuſdem cenſus eſt Riverii febrifugum

ex ſale abſynthii & ſpiritu ſulphuris confectum; exurgit indè ſal præcedenti non multùm diſſimile, ut ex Chemiâ patet, ſalium geneſim attendenti; ſed longè alias vires tribuerim magneſiæ albæ, quæ nonnullorum febrifugum eſt; hoc tamen habet incommodi, ut ubique eadem non proſtet; nihil eſt pleriſque in locis, niſi terra iners; ſive id ex præparatione, ſive quod potiùs crediderim, ex diversâ eorum ex quibus nitrum extrahitur naturâ & miſcelâ; quidquid ſit, præſtantior eſt magneſia Maſſilienſis; ad eam proximè accedit Leodienſis; utraque autem aquæ largiori quantitate diluta operari ſolet; nonnunquàm tamen cum cremore tartari mixta commodè & feliciter præſcribitur; novi Medicum qui eam vino albo ad ſupereminentiam quatuor aut quinque digitorum per noctem infundebat; manè autem decantatum vinum pro purgante exhibebat, eoque ipſe utebatur.

At licet egregia præſtent aliquandò ejuſmodi medicamenta, non tamen in pleriſque Febribus iis licet omninò confidere; fallunt ſæpiſſimè aut non niſi ad tempus Febrim tollunt; noſſe tamen ea magni

intereſt, ut cum melioris notæ febrifugis conjungantur, vel ut in eorum vicem ſubſtitui poſſint; ſunt certa temperamenta & certæ Febres abnormes, quibus ejuſmodi remedia aptiora ſint; ſuppellectile ergo oportet inſtructus ſit Medicus, quâ naturæ diverſis in caſibus poſſit opitulari.

CAPUT XI.

An in quibuſdam ſudoriferis, amaris, aperientibus, aliiſque remediis, ſit vera vis febrifuga.

DE ſudoriferis & de eorum adminiſtratione jam egimus; non poſſunt hæc pro veris haberi febrifugis, ſi ſudorem tantummodò moveant; inſit iis oportet alia quædam vis peculiaris, ut Febris antidota dici mereantur; atqui ne in theriacâ quidem eſt talis vis, licet ei tantùm tribuerint Veteres; quouſque autem tali remedio credi poſſit patet apud ipſum Galenum; obſervavit enim eo adhibito, ſimplicem quartanam in duplicem, imò & triplicem abire; idque Eudemo philoſopho contigiſſe memorat.

Quod in encomiis talium remediorum apud Medicos periculoſum eſt, laudata ſunt ab iis multa non innocua; in Bezoartico Joviali v. g. egregiam latere vim adversùs Febrem multi aſſeruerunt; at difficilis eſt omninò ejus medicamenti præparatio; ſi quid in eâ peccari contingat, noxium omninò eſſe poteſt; prætereà non tam inſignes, ac creditum eſt, ſunt ejus vires, ut mihi propriâ conſtat experientiâ; mallem profectò *Diaceltateſſon* Helmontii, quod nobile remedium eſt; non tamen illud ut certum febrifugum haberi velim.

Ad alia Febri magis propria devenerunt Medici; ſubolfecerunt vel ipſi antiquiores in amaris latere vim febrifugam; ideò gentianam, chamædrim, centaurium minùs, trifolium febrinum, experti ſunt, idque ſæpiſſimè non infeliciter; centaurium minùs imprimis laudarunt, ſed eo ſummum excitari æſtum, ipſumque Febri vires addere non raro obſervavi; negari tamen nequit, quin cortici peruviano additum multùm aliquandò profuerit; ſuſtulit enim Febres aliis non obſequentes remediis; quin imò, ſi decoctum ejus præmiſſis præmittendis cum laudano

liquido Sydenhamii exhibeatur multa fertur præſtitiſſe; idem proditum eſt de infuſo florum geniſtæ.

De aliis amaris nil eſt quod dicam; incerta aut quandoque non innoxia ſunt; hoc v. g. gentianæ non immeritò exprobrari poteſt, cùm ipſi acrior inſit amarities, & calorem intendere ſoleat; ſed quod non minùs à Febrium curatione alienum videtur, multi aſtringentia ut febrifuga habent; alii alumen vel ſolum vel cum nuce myriſtricâ, alii verò plantaginem & pentaphylum exhibuerunt; in alumine profectò adversùs Febres quædam latet vis; hoc enim aquâ ſolutum non feliciter uſurparunt quidam; eâdem vi pollere plantaginem aſſeruere multi, ejuſque ſuccum immediatè vel duas antè acceſſionem horas exhibuerunt; ego quidem juſculum quo erant incocta ejus herbæ folia, Febres contumaces abegiſſe novi; pentaphyllum intereà feliciùs ſuccedit, ut & deraſa ex radice pruni Sylveſtris pellicula; non tamen hæc uſurpanda cenſuerim remedia; cùm enim partes veneno febrili infectas conſtringant, id in iis altiùs infixum remanere poteſt.

Potiori jure laudata ſunt quædam penetranti vi prædita, aperientia ſcilicet, & ſaponacea; inter illa autem eminet bardana, quæ & ſimul ſudorifera eſt; ejus viribus dicitur quartana liberatus Henricus tertius Galliæ Rex; multaque alia ſimilia referuntur exempla; at non minùs eâdem vi pollet veronica, teſte Ceſalpino earum rerum æſtimatore æquiſſimo; ejuſdem denique cenſûs eſt raparum ſuccus, quem Crato plurimis extollit encomiis; nihilominùs iis remediis fidendum non eſſe, ut veris febrifugis, experientia docet quotidiana; ſi quoſdam curarunt, pleriſque inutilia fuerunt.

Plus ſpei ponendum cenſerem in ſalibus aperientibus, de quibus jam egimus, aut in ſale febrifugo quod *Sylvii* nomine circumfertur, & cui nimium tribuerunt Medici, ipſeque Author; purgantia quidem ſalia vim ſimul febrifugam habent, non tamen certam; ideò ſal ammoniacum longè ipſis anteferendum; inſignes ei inſunt vires etiam adversùs Febres maximè contumaces; undè aliquandò irritis aliis remediis, ad ſal illud confugere cogimur.

Ad vim denique aperientem & penetrantem referre licet ſalium Tachenianorum toties laudatos effectus; vires quidem plantarum ex quibus extrahuntur in iis ſuperſtites eſſe nequeunt; igne enim immutantur earum principia; partim autem alkaleſcentia ſunt, aut fermè concreta ejuſmodi ſalia; olei tamen craſſioris aliquid ſimul in iis ſupereſt; undè tollendis obſtructionibus ut quodammodo ſaponacea aptiſſima ſunt; homogenea interim ipſa eſſe non eſt exiſtimandum, ſal abſinthii v. g. ita paratum, tartari vitriolati multùm continet; ſi verò aut aquâ ſolutum, aut in ptiſanâ laxante exhibeatur, non parùm ad Febrem abigendam conducere poterit; imò eam ſervatis ſervandis tollere aptum erit.

Nec ſolùm ipſis ſalibus calcinatis, ſed etiam terris ineſt aliquid Febri fugandæ idoneum; nam teſtæ ovorum calcinatæ feliciter adversùs eam adhibitæ ſunt; probant id multa experimenta in Noſocomiis inſtituta; additum eſt eis aliquandò ſal abſinthii, eâque miſcelâ uſum novi Medicum idque cum ſucceſſu non pœnitendo; accedit aliquatenùs ad eas terras

ignem calcinationemve expertas Sal tartari, quo in variis ægris uſus eſt Riverius; id nimirùm aquâ ſimplici ſolvere ſolebat, ægriſque ita ſolutum exhibebat; ego quidem illud in uſum vocavi in quartanâ contumaci, eamque nonnunquam feliciter ſuſtuli; non tamen ejuſmodi remedium, utpotè acriori vi præditum, commendârim.

Remediis aliis ſibique aliquandò adverſis uſi ſunt Medici, aromatica ſcilicet antiſeptica, partium textum ſtimulantia, & narcotica, motum inhibentia, uſurparunt; quod verò ſtimulantia ſpectat, de duobus tantùmmodo agam, quorum vis non contemnenda viſa eſt; abſinthium laudarunt ipſi Veteres, eoque feliciter uſus videtur Medicus Italus ex recentioribus; chamæmelum non minùs efficax Zacuto Luſitano viſum eſt, atque ejuſdem flores commendavit deindè Mortonus; ſi tamen lateat in iis febrifuga vis, ut negari nequit, fatendum ſæpiùs eam fallere, eâque mordacem accendi calorem, qui Febrium curationi maximè adverſus eſt.

Quod ſpectat narcotica, fatendum in iis, ut inquit Riverius, aliquam ineſſe vim ad cohibendos Febrium paroxyſmos;

opio uſus eſt Trallianus, qui cum caſtoreo aliiſque illud exhibebat, ut certum remedium, duas antè inſultum horas; idem commendat Heurnius, ſed cum aliis mixtum; nec minùs, juxtà eum, efficax; novi denique Medicum, qui camphoram ſolam ipſi addere ſolitus erat, felicemque ejus miſcelæ effectum deprædicabat; non dubium profectò quin ſi cum croco uſurparetur opium, Febris cauſam perindè poſſet attingere; in utroque ſcilicet eſt vis febrifuga & ſomnum concilians, in croco verò eſt vis movens leniter & aperiens; hæc tamen remedia non niſi ſummâ cum cautelâ uſurpanda ſunt, & ut plurimùm fallunt.

Denique ut nil relinqueretur intentatum, quidam ad venena ipſa confugere auſi ſunt; arſenicum ipſum ab iis adhibitum, eoque ſunt plurimæ Febres devictæ, ſed ægri in phthiſim tandem delapſi mortui ſunt; non æquè deleteria eſt alia veneni ſpecies ex vegetalibus deſumpta, faba ſcilicet Sancti Ignatii; novi hominem qui eam ruſticis ſummo cum ſucceſſu exhiberet; eſt & remedium quo in urbe celeberrimâ utuntur innumeri non infe-

liciter; ejus autem vires ex eâ fabâ pendent, quam plerique tamen reformidant, aut tanquam venenoſam damnant Medici.

Externa medicamenta, inunctiones ſcilicet & epicarpia apud vulgus potiusquàm apud Medicos invaluerunt; inunctiones quidem & frictiones in ſpinâ dorſi imprimis inſtitutæ ſunt, ut frigus, quod in eâ parte ſævire ſolet, averteretur; dubium profectò non eſt, quin frictio & motus, tum vis medicamenti, quo illiniuntur ægri, poſſint quandoque proficere; nequaquam tamen hiſce remediis confidendum, uti nec obſiſtendum, ſi quis nimiùm credulus iis uti voluerit.

Quod verò ſpectat epicarpia, ſi quod ex iis percipiatur levamen, id non ex quâdam vi propriè febrifugâ pendere exiſtimandum; motui potiùs in toto corpore aut aliquâ parte uti per admotum ſtimulum excitato tribui debent quædam curationes quæ mirabiles viſæ ſunt; circumferuntur v. g. unguenta quibus parti cuidam illitis erumpunt per diverſas partes exanthemata, & varii cientur motus in intimo viſcerum textu; atqui idem aut ſimile quid in epicarpiorum uſu contin-

git; Ranunculus v. g. pratenſis, ſi manibus carpiſque admoveatur, ſequitur calor, dolor, eroſio cutis; hujus ſtimuli vi, effluviiſque in partes internas delatis poteſt fugari Febris, nec deindè reviviſcere.

Non ita tamen abigi eam exiſtimandum certis epithematis, quibus non ineſt hæc vis ſtimulans; licet non ignobilium Scriptorum encomiis talium remediorum celebrentur effectus, ii admodum dubii ſunt; ſi quid in iis verum ſit, pendet ſimiliter ex ſubtili incognitâque effluviorum vi in intima corporis per cæcas vias penetranti; ſed credant talium remediorum viribus, qui earum certa habuerint argumenta.

CAPUT XII.

De curatione per corticem peruvianum.

HIs remediis incertis aut parùm tutis, ſucceſſit cortex peruvianus; divinum hoc inventum majores noſtros latuit, nec noſtra id lubens recepit ætas; pauci

id probarunt Medici, multi verò in eo deleteriam vim ſuſpicati ſunt; ſed vicit tandem eorum pervicaciam aut metum conſtans felixque experientia.

Non ita tamen hoc dictum velim, ut omninò compoſitæ credantur lites & querelæ; ſunt gentes apud quas etiamnum malè audiat ſalubre hoc remedium; apud Belgas v. g. Batavos, & Germanos abhorret ab eo Medicorum vùlgus; atqui ea omnia quæ ipſi exprobrantur perverſæ in ejus uſu methodo omninò tribuenda ſunt; hoc Hiſpani, Galli, & Angli ab omni ſuſpicione vendicarunt; nec quidquam earum Gentium conſenſui objici poteſt.

Ita fidum & innocuum eſt remedium hoc, ut ex tot ægris quibus id præſcripſi nullum viderim, qui de hoc meritò queri poſſet; non tantùm inducias dare ſolet, aut ut dicitur Febrim ad certum tempus refrænare; ſed eam radicitùs, præmiſſis tamen præmittendis, tollere poteſt; quin imò ſtomacho eſt amiciſſimum, tranſpirationi promovendæ idoneum, ſanguinis fluori & colori intendendo aptiſſimum, in nervorum morbis proficuum, & adverſus primarum viarum putredinem antiſepticum præſtantiſſimum;

præſtantiſſimum; ut verò ejus uſus variis temperamentis, variiſque Febribus magis eſſet accommodatus, varia excogitatæ ſunt præparationes, quas noſſe apprimè convenit.

Et primò quidem, cùm in pulverem redigitur, varia proſtant obſervanda; dum triturationi enim ſubjicitur, ſtatim excuti ſolet externum integumentum, quod eſt epidermidis inſtar, & cui nil fermè niſi terreum inerſque ineſſe poteſt; deindè verò decidit intima pellicula cujus fragilis tenuiſque ſubſtantia; ſupereſt denique medius cortex durior & ponderoſior, qui ultimò fatiſcit in pulverem, & cui ſumma ineſt vis; quæ ergo tritu ſtatim ſecedunt abjicienda ſunt; cavendum tamen ne quæ ſuperſunt in tenuiſſimum alkool reducantur, tritu enim nimio fit vegetabilium diacriſis & ſumma virium jactura.

Pulvis hic multùm materiæ lignoſæ terreæ continet; neceſſe eſt ergo ut ſubſtantia hæc indigeſta & indigeſtibilis, ſtomacho, ſi tenerior fuerit ejus textus & acutiori ſenſu præditus, adverſa ſit; imò gravior ſaltem cuicumque aſſumenti ſem-

per erit, ſi copioſiùs ingeratur; hujus autem incommodi avertendi cauſâ adhibitum eſt decoctum; non dubium profectò eſt, quin aquâ bullienti extrahatur, quod gummoſæ & ſalinæ naturæ eſt; ſed prætereà reſina ſimul aut ſaltem magna ejus pars ſecedit, magna, inquam, non omnis; nam ſi ſæpiùs decoquatur materia ſuperſtes, elicietur aliquid febrifugam vim retinens.

Hujus medicamenti extractio quibuſdam juvari poteſt, ſalibus v. g. alkalinis aut vegetabilibus; his decocto turbido & ingratè flaveſcenti color inducitur coccineus, iſque ſaturatus; ſed cùm multùm decocti hujus cujuſcumque aſſumendum ſit, ad curandam Febrim, renuunt ægri, ipſeque repugnat ſæpè ventriculus; ideò cortices citri, cinnamomum, ſyrupi varii aliquandò addi ſolent. Hoc habet tamen commodi decoctum hoc, ut nuſquam aliquid in os regurgitet & medicamenti ſaporem referat.

Ne tantam intereà liquidi ingrati copiam ingerere cogerentur ægri, extractum corticis concinnarunt Medici; & primò quidem quod ex decocto elicitur uſur-

parunt; ſed longè præſtantius eſt quod ex aquâ ſimplici eâque frigidâ longo paratur attritu; hoc tantùm præcavendum ne empyreuma poſt evaporationem redoleat; quod ſanè incommodum effugiet qui eam balneo maris committet; continet autem extractum id & ſal & gummi & ipſam reſinam; ſi quid habet incommodi, hoc maximè, quod in magma viſcoſum, ſi aquâ diluitur, abeat, & in globulos aliquandò in ſtomacho compingatur; omnes inſuper corticis vires poſſidet, Febres enim perfectè curat; hoc unum ei exprobrari poteſt, quòd calorem nimium aliquandò concitet, non tantum tamen atque extractum igne confectum.

Quo verò meliùs elici poſſet vis febrifuga, ad aliud menſtruum magiſque proprium confugerunt Medici; vino ſcilicet generoſo infunditur cortex peruvianus per horas viginti quatuor, vel pulvis ejus in menſtrui illius cyatho dilutus exhibetur; ita in ipſo ſtomacho fit extrahendorum extractio; poſtquam autem peracta eſt ſive in primarum viarum receptaculis, ſive præmiſſâ extra eas infuſione, penetrantiſſimum, & quaſi ſaponaceum habe-

tur remedium; imò de vini aut ſpiritus ejus vi multùm decedit, admixtis febrifugi hujus amari gummoſis reſinoſiſque principiis.

Quod autem illius remedii ita præparati vires ſpectat, inficiari nequit quin multis omninò profuerit; quin imò experientiâ edoctus teſtari poſſum in hoc remedio ſummam eſſe energiam, ſed plura præſtat aliquandò infuſum vinoſum cui additus fuerit vini ſpiritus; undè non immeritò ſtatui poſſe videretur, latere imprimis in reſinâ kinækinæ vires: eâ enim meliùs educitur ſpirituoſiori menſtruo; quidquid autem eorum ſit, tale remedium quod calidius acriuſque eſt, non innoxium aliquandò eſſe poteſt.

Cùm intereà variis his quibuſcumque modis exhibitus cortex non ſatis adversùs certas Febres valere videretur, multa quæ ſuppetias ferrent excogitarunt Medici; alii aromata uti ſerpentariam virginianam cum eo miſcuerunt, ut debiliorem ejus vim tanquam fermento vel admoto ſtimulo excitarent; alii febrifuga & imprimis amara huic addiderunt, ut conjunctas vires ſimul in Febrim exererent; multi

aperientia ſimul uſurparunt, ut in intimos partium receſſus pateret via: non pauci denique eundem aliumve in ſcopum ſales penetranti vi præditos in auxilium vocarunt; quidam ſcilicet ſal abſinthii, nonnulli ſal ammoniacum, quod ipſum, ut diximus, adversùs Febrium intermittentium contumaciam plurimùm præſtat.

De his omnibus aliiſque multis agere mens non eſt; duo tamen ex iis aut tria commemorabo, quæ multùm prodeſſe poſſe certum eſt: & primò quidem centaurium minùs, ſi in certarum Febrium contumacia cortici peruviano addatur, efficaſſiſſimum eſſe poteſt medicamentum; ſed non minùs profuiſſe conſtat pulverem viperinum cum eo cortice ſimiliter exhibitum; iis enim commixtis Febre liberati ſunt innumeri ægri, alia omnia incaſsùm experti; utriuſque verò miſcelæ vires continet medicamentum magno emptum pretio; recipit hoc corticis peruviani ℥ii millepedum pulveratorum, centaurii minoris etiam pulverati aa ℥i; infunditur hæc miſcela in vini generoſi ℥viii. & ægro in lectum compoſito exhibetur; aliàs verò

pulveres cum melle in electuarii formam miſcentur.

At turgent, ut plurimum, primæ viæ pravis humoribus, qui Febrem alere poſſunt; ideò purgantia imprimis cortici addita ſunt; purgat is quidem multos, ſed quod ipſi peculiare eſt, aliorum purgantium vires intendit; undè levis eorum doſis huic febrifugo miſcenda; alii autem cum eo iridem Florentinam, alii verò ſimul agaricum uſurpant: erat hoc arcanum in quodam Noſocomio, idque ſatis certum; ipſe verò in innumeris ruſticis cum fructu id exhibitum novi; cavendum interim à calore qui hoc remedio concitatur, uti à vi irritante quæ agarico ineſt; abſtineant ab eo oportet quibus tenerior eſt viſcerum textus.

Uſurpantur interea à nonnullis & miſcentur cum cortice peruviano purgantia alia acriora, ut pulvis cornachini aut jalappa, nec ipſâ quidem experientiâ comprobari aliquandò hanc miſcelam negari poteſt; aptius tamen cum hoc febrifugo adhibetur arcanum duplicatum aut tartarus vitriolatus, eâ ſcilicet doſi quæ ad alvi laxitatem inducendam neceſſaria eſt; ego verò, quod

eòdem recidit, pulverem Stahlii temperantem cum extracto aquoſo vel cum ipſo corticis pulvere miſcere ſoleo.

Ut plurimùm tamen familiare eſt mihi decoctum febrifugum & purgans ita concinnatum: recipitur corticis craſsè triti ℥I vel ℥Iß. coquitur in aquæ ℔IIß ad ℔II adduntur ſub finem follicul. ſenn. ℥ß. foliorum borraginis & bugloſſi aa m. ß; colatura edulcoratur ſyrupi violarum ℥II. ſæpiùs tamen non ſennam, ſed ſal aliquod aperiens & purgans adhibere mihi mos eſt, ſal ebſamenſe v. g. vel ſal polychreſtum rupellenſe ad ʒIV. ita autem habetur remedium quod certò Febrem tollit, quod ex refrigerantibus & aperientibus conſtat, quod denique omnibus indicationibus reſpondet.

CAPUT XIII.

De corticis peruviani non innoxiis effectibus.

SED his omnibus cortici peruviano admixtis, infringi potiùſquam augeri ejus vires quibuſdam viſæ ſunt; eo ſolo

inquiunt, curati fuerunt & curantur innumeri; ſunt loca in quibus endemiæ ſint Febres; plerique tamen iis correpti, vix aliud quidpiam tentare ſolent niſi ſimplicem hujus corticis uſum; nec profectò, ſi famæ fides ſit, alio opus fuit auxilio primis hujus febrifugi detecti temporibus; tunc ſcilicet melioris notæ erat, nec aliis per fraudem admixtum; imò & hodiè juxta nonnullos, ſi accuratè ſelectum ſit, operam certam & levi quidem doſi præſtare ſolet, idque nullis aliis præmiſſis aut adjunctis.

Sed iis non ita licet confidere exemplis, ut perpetua eſſe credantur; noxium ſæpè eſſe poteſt hoc remedium ſi ita adhibeatur; amarum enim eſt, aſtringens, tonicum, & aromaticum; certis ideò in caſibus aut temperamentis exhibitum calorem accendit, ſiccitatem in univerſâ cute efficit, ſtomachum lædit, dolores in eo excitat, pulmonem ſimul attingit, & indè non rarò ſanguinis ſputum.

Sed & alias partes non minùs afficere poteſt remedium hoc; eſt ubi cùm Febrem ſuſtulit remaneant dolores in hypochondriis ſuperſtites; imò ipſum lienem

non rarò aggreditur; diximus jam ut in molem aſſurgat & in putrilaginem inclinet; hoc autem ut Febri, ita & cortici peruviano ſæpè tribuendum, ut certâ mihi conſtat experientia.

Id inſuper vitii habet febrifugum hoc, quod nequaquam ubique certum & infallibile ſit remedium; Febres multæ eo non curantur, licet revera intermittentes ſint; cùm verò ſuccedere viſum eſt, non rarò contigit, ut Febrem tantùm per certum tempus arceret: imò non pauci hoc remedio & Febre vagâ confecti vitam miſeram per autumnum & per hyemem trahunt; ideò cortex peruvianus, ut palliativum tantummodò auxilium habitus eſt, & etiamnum apud quoſdam habetur.

Sed quod gravius eſt, ſæpiſſimè eo exhibito remanent quæ de veneno latenti diximus; multos videre eſt qui poſt abactam Febrim facie luridâ, tumidâ, flaveſcente, alvo in molem elatâ, tibiis, aliiſque partibus leucophlegmatiâ turgentibus langueant; morbum tantummodò commutaſſe videntur, & adſcititium longè eſſe periculoſiorem; non pauci enim ſunt qui ex eo vix emergant, aut ſaltem non niſi longo temporis tractu.

Occurrunt alii qui anxietates patiantur iis temporibus quibus inſurgere ſolebat paroxyſmus; aliquandò verò ipſi in ſomnum gravem aut ſtuporem eodem tempore incidunt; nonnulli converſâ alias in partes morbi cauſâ, diarrhæâ aut dyſenteriâ tentantur; ſuppreſſâ denique Febri exſuſcitantur, quandoque paroxyſmorum loco ſpaſmi hàc & illàc vagantes, inſurgunt ſimul dolores, membra, alvum, pectus & caput ipſum variè excruciantes.

Prodit ex ipſâ Febrium curâ non minùs certum argumentum adversùs corticis peruviani vim; cùm nimirùm paroxyſmorum febrilium vicem veluti gerant hæc ſymptomata, Febris redintegratio, ut diximus, tunc ad ea fuganda neceſſaria aliquandò eſt; obſervatum fuit enim ea iterùm incandeſcente hæc omnia ſufflaminari, iiſque ſubactis eam deſinere; id cùm animadvertiſſent nonnulli, quoddam remedium non antifebrile ſed febrificum, ſi ita loqui liceat, quæſierunt; illudque in ſpiritu ſalis ammoniaci ſe reperiſſe aſſerunt.

Indè autem patet tolli aliquandò à cortice, quod veneni febrilis remedium ſit,

ideoque tunc noxium eſſe hoc febrifugum; meliùs ſe habuiſſent ægri, ſi vires Febri additæ eſſent, nec dubium ſaltem quin feliciùs res ſucceſſiſſet, ſi nil præter diluentia aut ipſam aquam eſſet exhibitum.

Ex illis autem id ſaltem deduci poſſe videtur, veneni febrilis potiùs effectum cohiberi à cortice peruviano, quàm ipſum deleri venenum; hoc etenim veluti integrum & intactum evaneſcentibus paroxiſmis remanere poteſt; idem probant ſymptomata, quæ eo exhibito ſæpè evaneſcunt; eo v. g. infringitur frigoris vis, tollitur horror & rigor, imò tremores inſolitos eodem profligatos eſſe obſervatum eſt.

Non mirum ergo ſi à quibuſdam ut verum Febris antidotum non habitum ſit remedium hoc; nam præter paroxyſmorum compreſſionem quæ ab aliis remediis aſtringentibus & amaris fieri poteſt, neceſſe eſt inſuper ut mutetur & expellatur febrile venenum; hoc autem fit vel motu naturæ vel paroxyſmorum vi, vel aliis auxiliis quibus non ineſt vera vis febrifuga; cùm tamen alias obtineat vires cortex peruvianus, ut diximus, poterit ſi eas

exerat, partium ſimul functiones reſtituere, & quæ heterogenea ſunt aut noxia ſanguini immixta expellere; hæc neceſſariò ex obſervationibus practicis ſequi negari nequit.

Sed ſi cortice peruviano poſſint averti paroxyſmi, poſſunt ejus imprudenti uſu in continuas aut duplices tertianas, vel quartanas mutari Febres intermittentes; ſi verò non talis fiat commutatio, incandeſcit febrilis calor, graviora fiunt alia omnia ſymptomata, eorumque cauſa altiores agit radices; ideòque difficiliùs remediis obſequitur; quod verò non niſi expertus crederet, ſummum indè atque urgens impendet aliquandò diſcrimen.

Memoratur apud Sydenhamium, Senatorem quemdam Militiæ Præfectum, & Pharmacopolam aſſumpto cortice peruviano, fato brevi functos eſſe; exhibitus ſcilicet fuerat antè paroxyſmum, undè vel intenſior fuerat Febris, vel quod veroſimilius oppreſſâ Febri, venenum febrile in partes vitales delatum earum functiones deleteriâ vi ſuſtulit; indè cita mors, quam forte non intuliſſent paroxyſmi etiam intenſiores.

Ex tot denique & tantis quæ de kinækinæ viribus obſervata ſunt, ſequitur non mirum eſſe, ſi curatis hoc remedio Febribus, ex eodem prognatas obſtructiones memoraverint tot Medici; poteſt quidem per ſe ut calidum & aſtringens liquidis per partium anfractus moram injicere; hoc eo faciliùs erit, ſi nimio æſtu incanduerint viſcera, aut ſi pravis turgeant ſuccis, qui Febrim augeant, vel ſtimulum ei addant.

Cùm toties morbi fomitem in internis partibus relinquat cortex peruvianus, non mirum profectò ſi in eas detruſum venenum vaſa obturare poſſit, variiſque in receſſibus congeſtos, aut concreſcentes retinere ſuccos; ita poſſunt ſingulis partibus vim inferre ejus veneni reliquiæ, ut non dubitarim quin mania illa quam obſervavit Sydenhamius poſt Febrem quartanam, ex reliquiis illis in caput adactis non pendeat; ſi autem maniam & tanta alia poſſint eæ inferre, facilis videbitur, imò aliquandò inevitabilis vaſculorum minimorum glandularumque obſtructio.

CAPUT XIV.

Quænam cautelæ adversùs noxios cortices peruviani effectus adhibendæ ſint.

EX his ſequitur non ejuſmodi eſſe remedium hoc, ut ſtatim in quacumque Febre exhiberi poſſit: immota & certa manent intereà, quæ de ejus diximus viribus; & primò quidem raró omninò occurrunt, qui ipſi exprobrantur lethales eventus; deindè veró eorum qui id uſurparunt imprudentiæ tribuenda ſunt omnia infauſta, quæ per vulgi aut quorumdam Medicorum ora adversùs hoc remedium circumferuntur; nam ſi ſervatis ſervandis id aſſumant ægri, hæc nuſquàm timenda ſunt; ideò tantùm de iis egimus, ne tam eximiæ panacææ uſus in abuſum verteretur; eidem autem propoſito inſiſtentes, cautelas in hoc uſu adhibendas trademus.

Et primò quidem naturam ſequi ducem in Febrium intermittentium curatione operæ pretium eſt; atqui eæ autumno

incipiente inſurgent, eoque procedente veluti fixiores evadunt, fixiſſimæ verò per hyemem, ſed cum calore æſtivo exſuſcitatur vaſorum & ſanguinis vis, evaneſcit ſponte febrile venenum; tunc ſcilicet rarefiunt partes & laxantur cutis ſpiracula; ut autem curentur Febres, eadem præſtare debent remedia; aut quod eòdem recidit, æſtiva temperies eſt corpori concilianda; calor ergo internus molliter fovendus, & tranſpiratio promovenda; ita conducit cutanea hæc evacuatio, ut ſi exhibito cortice, leni longoque madore perfundatur corpus, curatio certa ſit; è contra verò eam ſperare non licet, ſi adfuerit cutis ſiccitas.

Sed quod rei caput eſt, & omnia complectitur neceſſaria in corticis peruviani uſu, non poſſunt eo curari Febres, niſi vigeant aut reſtituantur partium internarum functiones; quoties inerit viſceribus labes, toties fermè incaſsùm adhibebitur remedium hoc; ſi fortè eo devicta per aliquod tempus deliteſcat Febris, brevi ſe iterùm prodit, qualis antea fuerat; è contra verò internis organis officio ſuo fungentibus, eadem facilè ſe proripiet;

nec verò tunc cortici quidquam fermè addere neceſſe erit; ſatis eſt ut eo ſolo ſanguis imbuatur, ita vigent haud dubiè omnium partium munia, cùm nullis aliis præmiſſis medicamentis, illius remedii ſolis viribus curantur ægri.

Impensè igitur enitendum ne in viſceribus ſtagnet ſanguis; ideòque imprimis, quam commendavimus venæ ſectio, adeò neceſſaria eſt; at non minùs in promovendâ bilis ſecretione inſiſtendum; eâ enim vigente faciliùs mali cauſam attingent remedia; mitiora enim erunt omnia ſymptomata, non tanta erit frigoris febrilis vis, non tantus in paroxyſmis æſtus, non adeò profuſi ſudores ægros exhaurient, non ita denique acres fient cæteri humores; eò autem minùs hæc erunt metuenda, ſi abſit cutis ſiccitas & tranſpirationis habeatur ratio.

At ſtomachi imprimis functionibus proſpiciendum; ſi enim malè ſe habeat, aut ſolummodò cibos averſetur, non licet tunc à cortice peruviano, quamvis huic parti dicato, febris ſperare curationem; imò ejuſmodi adhibito remedio vires novas acquiret morbus hic; inducitur enim ventriculo

ventriculo doloris & ardoris ſenſus, qui pulmonem ipſum attingere ſolet; ſi autem è contra appetitus vigeat in remedii hujus uſu, ſignum adeſt certiſſimum, fore ut brevi reſtituatur æger; pauci ſaltem admodùm occurrunt, aut ferè nulli qui cibos acriter appetentes, à Febri non liberentur.

Tertia pars ad cujus functiones reſpiciendum eſt inteſtinalis tubus; ſi enim non ſatis lubrica ſit hæc via, erit omninò difficilior, ut diximus, Febrium curatio; imò eas radicitùs tollere fruſtrà ut plurimùm tentabimus, niſi alvi ſervetur laxitas; cortici ergo peruviano ſemper addendum aliquod lene purgans, quo ea promoveri poſſit; lene, inquam, & periſtalticam vim ſolummodò exſuſcitans; nam ſi inteſtinorum tunicis admoveretur acrior ſtimulus, poſſent concitari turbæ, quæ febrilem æſtum accenderent; ſi verò nimia eſſet evacuatio, diffluere poſſet cum fœcibus alvinis febrifugi vis.

Occurrit intereà, ſive ob earum partium affectus, ſive aliis de cauſis, vitium, quod Febrium intermittentium curationi non minùs adverſatur; eſt ſcilicet ubi in his

Febribus acriori æſtu ferveant ægri; atqui ſi tunc exhibeatur cortex peruvianus, nuſquàm ſuccedet; imò ſi urgeatur ejus uſus, noxius omninò eſſe poterit; ex eo major orietur incandeſcentia, acerrimi fient humores, exacerbabitur paroxyſmorum vis; imò Febris in continuam abire poterit, aut ſi fortè ſufflaminetur, metuendum ſanè ne impendeant multa alia, de quibus jam egimus; nec profectò quidquàm aliud in interno partium ardore ex remedio aſtringenti & amaro expectare fas eſt; ſtimulus enim ſtimulo, & veluti ignis igni additur.

Ita frequenter Febrium curationi adverſatur hic ignis, ut quoties in earum præcipuè initiis ipſas cortice peruviano non attingi obſervavi, toties fermè ardorem in viſceribus ſuſpicatus ſim; hâc autem ſuſpicione longâque experientiâ ductus hujus corticis uſum intermittendum putavi; apoſemata ſola ex herbis refrigerantibus & aperientibus addito cryſtallo minerali præſcripſi: his nempè brevi miteſcunt omnia, & Febris deindè febrifugi viribus patens facilè oppugnatur; eſt hoc adversùs hujus morbi contumaciam arca-

num, quod raró admodùm me fefellit.

Hinc videre eſt quàm perverſâ methodo Febres curare aggrediantur, qui nullo diſcrimine kinamkinam ſtatim ingerunt, aut qui magnam ejus copiam brevi temporis ſpatio exhibent; poteſt quidem aliquandò eſſe innoxius, imò & ſcopum attingere; eo enim ad unciam unam intrà ſex aut octo horas præſcripto, ſublatæ ſunt Febres; ſed in univerſum tuta non eſt præceps hæc medendi ratio; inducitur ſtatim gravitatis & conſtrictionis ſenſus in ventriculo; ſitis intenſior urget; dolores inſurgunt in hypochondriis; excitatur calor urens; hæc denique omnia alium in morbum abeunt, in icterum v. g. in lienis intumeſcentiam, nec raró in Febrem continuam, quæ his omnibus aliquandò minùs eſt periculoſa.

Ex antè dictis non minùs patet quàm inconſultò exhibeatur idem remedium in febrilis frigoris invaſione; equidem cum ipſo etiam vino aut ſpiritu vini mixtum Febres aliquandò abegit; idem, ut diximus, additis jalappâ vel agarico præſtitit; ſed ne quis malè ſuadâ experientiâ in errorem deduci poſſit, in memoriam revo-

candum periculoſiſſimis medicamentis non rarò curatam eſſe Febrim; ſicut autem ſummæ dementiæ eſſet his infidis experimentis confidere, ita inſanum prorſùs eſſet ſimilibus induci argumentis ad corticem peruvianum in frigore febrili exhibendum.

Quid ſcilicet expectari tunc poteſt ab ejuſmodi remedio, dùm, ut diximus, conſtricta rigidaque ſunt omnia, dum ventriculus ipſam aquam calidam vix ferre poteſt, dum ſtagnat ſanguis in venâ portâ, in auriculis cordis, in ipſo pulmone; anxietates profectò exurgent inexplicabiles; intendetur frigoris vis; paroxyſmis addentur vires; pejora autem experti ſunt ii qui olea ſtillatitia vel alia calidiora, dum rigerent & horrerent partes omnes, adhibere auſi ſunt; nam indè gangrena & mors brevi aliquandò ſucceſſit.

Inconſultâ hâc medendi ratione, ſuffocatur neceſſariò ſalubris naturæ conatus; criſi quadam expelli febrile venenum jam innuimus; eam obſervaverat Galenus, ipſamque primis diebus ſuî præbere indicia aſſeruit; ea autem in urinis ſe produnt; non equidem in lateritio craſſoque

ſedimento, quod ſemper Febris vigentis ſignum eſt; ſed in albâ eaque craſſiore hypoſtaſi; non minùs tamen aliarum ſecretionum excretionumque operâ judicatur Febris intermittens; ſecedit ejus cauſa tum per alvum, tum per cutis ſpiracula; atqui his omnibus adverſa eſt turbulenta methodus; non recluduntur eâ ſuccis eliminandis dicatæ viæ, & acris excitatur calor, &c.

Abſque criſi equidem tolli Febres corticis peruviani operâ pleriſque perſuaſum eſt; nam veluti ictu eas aliquandò eliminat, nec tamen evacuationes per alvum, aut per urinarum, ſudorumque vias molitur; eas ſaltem ſibi non occurriſſe multi tradunt; ſed dubium omninò eſt an naturæ motus accuratè obſervaverint, cùm hoc remedio curatur Febris, non ſemper adeò conſpicua eſt criſis; ſi quandoque ſubitò & quaſi cum impetu fiat, ut plurimùm, leniter & ſenſim per vias quaſdam certo temporis ſpatio ſe ſubducit febrile venenum; hoc ſaltem certum eſt, quòd niſi evacuationes naturales, quæ jam erant compreſſæ aut turbatæ, non reſtituantur, nuſquam perfecta obtinebitur

curatio ; atqui reſtitutio hæc ſpecies criſeos eſt ; imò propria ejus indicia, ſi attentè explorentur, nuſquam, ut plurimùm, latere poterunt poſt certum tempus.

CAPUT XV.

De methodo obſervandâ in corticis peruviani uſu.

NOn aliis quidem præceptis opus eſſe videtur, ut kinækinæ inſtituatur uſus, ſed in eo veluti manu duci oportet; methodum itaque longâ experientiâ nixam, & ex iis, quæ jam diximus, deductam trademus.

Et primò quidem, præmiſſis præmittendis, venæ ſectione ſcilicet, ventriculi & alvi expurgatione, atque aperientium uſu, poteſt exhiberi cortex peruvianus ſolus à ʒ j. ad ʒ iß. ita autem ſunt diſtribuendæ ejus medicamenti doſes, ut per intermiſſionis tempus ʒ iv. aut v. aſſumantur, ſeu plùs ſeu minùs pro circumſtantiis quæ variæ omninò eſſe poſſunt ; ſic curatæ

ſunt & curantur innumeræ Febres, debito tamen ſervato regimine; ab eo quidem receſſerunt qui primis temporibus in uſum vocarunt remedium hoc; illo ſcilicet aſſumpto cibum ſtatim ingerendum putabant, at id à ratione & experientiâ æquè alienum eſt; juſculis tantùm nutriendus æger, donec Febris receſſerit, tunc ad pleniorem victum devenire licebit.

Intereà obſervandum an innocuè à ſtomacho recipiatur remedium hoc; an ciborum exſuſcitetur appetentia; an levis oriatur mador quo perfundatur totum corpus; an alvi adſit laxitas; an denique urinæ nativus reſtituatur color; his autem deficientibus, aut non ritè ſe habentibus, purgantia lenia, tùm aperientia, & refrigerantia in auxilium vocanda; addere ſcilicet oportet cortici pulverato arcani duplicati aut tartari vitriolati vel pulveris temperantis Stahlii ſufficientem doſim, ut laxetur alvus; ſeu potiùs ne ad ea aut ſimilia in curationis tandem decurſu devenire cogamur, hæc ipſo initio omittenda non ſunt.

Sed quoniam gravior ſæpè eſt ſtomacho, ut jam dictum eſt, pulveratus cortex, & quia

bilioſum, acerrimumque magma in primas vias poteſt per certum tempus affluere, alio modo remedium illud præſcribendum putavi; poſt exhibitum namque emeticum intercalari ſcilicet & ſequenti die apoſema jam memoratum uſurpare ſoleo; illius autem aſſumant ægri oportet cyathum unum ſive uncias quinque aut circiter ſecundâ quaque horâ; poſt tertiam tamen doſim trium horarum ſpatium interjiciendum eſt; ita porrò pergendum donec apoſematis ℔ii. ingeſtæ fuerint; non aptius profectò Febri impugnandæ & alvo ſimul laxandæ adhiberi poteſt remedium; id tamen parciori doſi pro variis caſibus exhiberi poteſt.

Non ſolùm alvum laxat, ſed non leviter aliquandò inteſtina expurgat decoctum hoc; nam ea eſt vis, ut diximus, in cortice peruviano, ut ſi leviſſimus ei addatur ſtimulus, veram purgantium energiam adipiſcatur; id quidem minùs mirum videri debet, cùm ipſe nullis aliis admixtis, non raró alvum moveat; primâ tamen vice id frequentius eſt, quàm in protracto illius uſu; tunc enim priſtinam vim purgantem amittit, imò aſtringens fit;

excipienda ſunt ſolummodò quædam corpora, quæ eo ſemper purgari ſolent.

Quod verò nemo niſi experientiâ edoctus expectare poſſet, eſt ubi cortex inſtar draſtici medicamenti, ſine dolore tamen acriori, inteſtinalem moliatur evacuationem; in certis conſtitutionibus vidi ægros vigeſies alvum deponentes; nil tamen aſſumpſerant ii, niſi apoſema jam memoratum cum ſalis Glauberi ʒ11. aut 111.; aliquandò hæc alvi dejectio indeſinens videbatur; primâ tamen die aut ſecundâ ſolummodò copioſa eſſe ſolebat; ita mihi placuit olim hæc purgandi ratio, ut in ſanis corporibus eam adhibere voluerim; ſed me fefellit eventus; in iis enim non = eandem vim exerit cortex, undè ea Febribus ſolis circumſcribitur. =

Cùm autem tantâ vi inteſtina ſollicitat cortex peruvianus, ab omni cathartico abſtinendum; indè enim fieret, ut in ſanguinem non deferretur febrifuga vis, & per vias delaberetur infernas; prætereà in viſceribus concitari poſſent turbæ; his autem fortaſsè acrior induceretur Febris; non oportet intereà deterreri, ſi quinquies aut ſexies moveatur alvus, idque primâ

aut ſecundâ die; hoc curationi nuſquam obfuiſſe obſervavi; imò ad eam multùm conferre poteſt; ejiciuntur enim pravorum humorum reliquiæ; ſed dein aut poſt aliquot dies ſubſiſtat oportet, aut arte compeſcenda eſt hæc diarrhææ ſpecies; decoctum ergò ſolum cum leviori nitri doſi exhibendum eſt, vel addenda quædam quibus ſtimuli purgantis temperetur vis.

At ſi decocto purganti leniter tantummodò laxetur alvus, eo nil vetat Febris curationem proſequi; ſuccedet ea meliùs quàm aliâ quacumque ratione; faciliùs ſibi in ſanguinem aditum faciet dilutum hoc remedium; ei nihil ineſt niſi quod febrili veneno poteſt occurrere; hoc habet ſolummodò incommodi, quòd magna liquidi ingrati copia haurienda ſit; undè repugnantibus ægris ad alia deveniendum, quæ idem præſtare poſſint; exhiberi nimirùm poterit pulveratus cortex; expurgata enim jam alvo ſtomachus hunc faciliùs feret, addendi tamen digeſtivi, aperientes & laxantes ſales, &c.

Non equidem eorum remediorum operâ ſtatim deſinet Febris in genere; imò ali-

quandò ſequens paroxyſmus gravior eſſe poterit; idque fortaſsè ob turbas à purgante medicamento excitatas; ut plurimùm tamen remittet ejus paroxyſmi vis, & nonnunquam penitùs ſe proripiet; tertius ſaltem fermè ſemper evaneſcet; tutò ergo & citò curari poterunt ejuſmodi methodo intermittentes Febres; undè graviter erraſſe cenſendum eſt eos qui cortici peruviano adverſam eſſe purgantium vim aſſerere non dubitarunt.

Quando autem deſiit Febris, non ſtatim à febrifugo deſiſtendum; firmanda eſt enim cura, & febrilis fomes penitùs reſtinguendus; ideò magis eſt neceſſarium quòd per curationis initia ſæpè ſtatis horis experiuntur ægri leves capitis affectus, oſcitationes, caloris imminutionem, ſomnolentiam, aut quemdam denique corporis non benè ſe omninò habentis ſenſum; hæc quidem ſunt veluti quædam tantummodò præteriti mali monita, ſed in veram Febrim priori ſimilem poſſunt erumpere; exhiberi ergo oportet corticem peruvianum, donec devicta ſit penitùs morbi cauſa; quamdiù autem protrahi debeat ejus remedii uſus, nequaquam definire

licet; pendet id ex multis quæ apud ægros ſingulos variè occurrunt.

Intereà tradi poſſunt quædam leges ad quas omnia reduci poſſint præcepta; oportet nimirùm ut per ſex vel octo dies poſt Febris diſceſſum certa adhibeatur corticis peruviani doſis, ut deindè ea ſenſim imminuatur per idem aut circiter temporis ſpatium; ut citiùs vel ſeriùs remedii illius intermittatur uſus, prout partium functiones meliùs aut deteriùs ſe habebunt; ut denique nuſquam ſecurus ſit Medicus, quoties aliquid deerit in bilis ſecretione, in alvi laxitate, in urinarum colore & copiâ.

En methodum quæ aliis anteferenda mihi multiſque Medicis viſa eſt; ſed ſunt aliæ corticis exhibendi rationes, de quibus nil detractum velim; quædam ſunt certis corporibus magis accommodatæ; hæ teneriori partium textu donatis, illæ robuſtioribus; aliæ citiùs Febrem tollunt, aliæ longiori indigent temporis ſpatio; ſunt autem innumeri caſus in quibus à viâ ſolitâ recedere cogimur; undè noſcendum imò experiendum ſæpiſſimè quod à variis Medicis eſt excogitatum; adhibuerunt illi ſpeci-

ficum remedium; methodus autem varia eſſe poteſt pro ægrorum Febriſque naturâ; propriiſque experimentis quemque duci æquum omninò eſt.

Non alia tamen eâ quam præſcripſimus potior eſt in tertianâ duplici curationis ratio; in eo tantùm à ſimplici intermittente differunt Febres duplicatæ, quòd major ſit earum vis, & quòd breviora ſint paroxyſmorum intervalla; ex his ergo duobus peti neceſſe eſt quod curationi addatur, aut quod à ſimplicium intermittentium curatione recedat.

Et primò quidem vis Febris intenſior, cùm pejora minetur, majorem poſtulat cautelam ſive apparatum in primis adhibendis remediis; ſtrictior ſcilicet imperanda diæta; magis diluendus ſanguis; temperandus calor; aperientium uſus commendandus; ſed imprimis evacuantibus ano & cato impenſiùs incumbendum, ut ſubtrahatur quodcumque febrili veneno vires poteſt addere; deindè verò, ſeriùs tamen, ad febrifugum deveniendum, niſi fortè res maximè urgeat.

Si quâ autem in Febre cortex pulveratus ſtatim exhibendus non ſit, maximè in

tertianâ duplici; apoſema jam præſcriptum in uſum vocare ſatius & tutius erit; nam copioſior tunc humorum acrium & putridorum proventus; undè patet remedii ſimul evacuantis & Febri fugandæ idonei neceſſitas; cùm verò paroxyſmi non ita multùm diſtent alii ab aliis, cyathum unum alterâ quâque horâ exhibere oportet: hîc tamen nil ſtatuere licet quod ſemper ſit obſervandum; ſufficiet canon iſte certiſſimus, breviori tempore eſſe præſtandum, quod in tertianâ ſimplici longiori ſolet præſtari intervallo.

Ita tollitur fermè ſemper tertiana duplex, & primò quidem ſolis adhibitis præparantibus remediis omnia miteſcunt; & aliquandò in ſimplicem tertianam faceſſit Febris: ſi verò id non ſic ſucceſſerit, eodem tamen modo ſe proripere incipiet adhibito febrifugo; ſeorſim nimirùm curari ſolent hæ Febres ut plurimùm; una ſtatim ex duabus tertianis evaneſcit, remanente tamen, uti anteà diximus, alterâ; cùm autem utraque evanuerit, tunc decoctum ſimplex aut pulvis exhiberi poterunt; cum certâ ſalis cujuſdam digeſtivi doſi, vel ſine eâ, prout res feret.

CAPUT XVI.

An quartana Febris peculiarem ſibi vendicet curationem.

SPECTANT hæc quamlibet intermittentem Febrem; videndum tamen num quid peculiare ſibi quartana vendicet; fuit autem hæc habita veluti Medicorum & ægrorum crux, antè inventum corticem peruvianum; imò ei vix obſequi etiamnùm à multis creditur; ſi eo, inquiunt, curata ſæpè videatur, ſæpè non niſi per certum tempus ſe proripit; ea non rarò hyemem tranſilit, ad ver aut æſtatem uſque & temporis beneficio potiùs quàm febrifugis devicta abſcedit.

Fatendum equidem ineſſe huic Febri aliquid peculiare; in eo ſcilicet præſertim ab aliis abludit, quod altiores videatur agere radices, niſi ſtatim ei occurratur; at ſi recens ſit, nullum eſt dubium, quin methodo jam traditæ obſequatur, imò auſim aſſerere, eam æque facilè ac aliam quamcumque curari poſſe; cum

tamen in Febrem magis contumacem degener abire poſſit, cautelæ quædam adhibendæ ſunt, quæ recidivam toties cortici peruviano & Medicis exprobratam præcaveant.

Statim quidem niſi leviora ſint Febris ſymptomata, ſtrictior eſt imperanda diæta, licèt eam duorum dierum induciæ poſtulare non videantur; at ſine venæ ſectione non ſuccedet; tam proficua eſt ſanguinis miſſio in quartanis ipſis, ut earum vim ſtatim fermè imminuat, & non niſi eâ adhibitâ multas curare potuerim; quod verò vomitum ſpectat, is non minoris eſt momenti; eo prætermiſſo remanebit, ut plurimùm, febrilis fomes; purgantia intereà non tantoperè urgenda ſunt, pravorum enim humorum proventus non tantus eſſe ſolet in ejuſmodi Febribus; expedit nihilominùs, ut alvi ſervetur laxitas.

His peractis dubium non eſt, quin abſcedat Febris, ſi eâ methodo, quam præſcripſimus, impugnetur; cùm tamen maximè contumax eſſe ſoleat, eſt exhibenda major febrifugi copia; quin etiam eundem in ſcopum, alia quæ vim habent penetrantem

penetrantem ei remedio immiſcere præſtat; aromatica quædam lenia cum ſale cichorii aut abſinthii, methodo Tachenianâ paratis, adhibenda ſunt; caſcarilla imprimis, cui ſumma adversùs quartanam vis, in auxilium vocanda eſt; conſentit hoc cum experientiâ quotidianâ & cum Antiquorum ipsâ methodo; calidiora nimirùm ſolebant præſcribere, non ubique equidem, ſed certis temporibus.

At in hoc Febris genere, ſi uſpiam eſt, certis remediis, de quibus jam egimus, locus, idque imprimis, ſiſtent viſcerum vires; cortex peruvianus v. g. cum pulvere viperino, cum millepedibus, aut cum centaurio minori, vel cum agarico exhiberi poteſt; ego verò in tenuioris ſortis hominibus, in robuſtioribus imprimis, & in illis in quibus nulla ſe prodiit partium internarum læſio, ſequenti remedio frequenter uſus ſum; pulveris ſcilicet cornachini grana XXV. agarici grana XV. ſalis ammoniaci ʒI. corticis peruviani ʒIV. in electuarii formam cum ſyrupo quodam redigi curavi, & illius dein quartam partem tertiâ quâque horâ exhibui.

Innumeras Febres hoc remedio ſuſtuli,

& nullis aliis præmiſſis, ſublatas novi, licet jam à duobus aut tribus vigerent menſibus; ſed per aliquot dies in ejus uſu perſiſtendum, imminutâ ſolummodò, ſi neceſſe fuerit, purgantium doſi; intereà ptiſana aperiens & leniter cardiaca præſcribatur; non prætermittatur autem levior nitri doſis, tum ad urinas ciendas, tum ad compeſcendum calorem internum, qui fortè remediis ſupradictis concitari poſſet.

Poſt devictam eorum operâ quartanam Febrim, à corticis uſu nequaquam deſiſtendum; imò ob impendentis recidivæ metum, diutiſſimè exhibendum febrifugum hoc; ego verò in certioris prophylaxeos ſcopum, illud cum tartaro martiali ſolubili exhibere conſuevi; certum eſt hoc ſale reſtitui partium tònum, ſed quod rei caput eſt, obſtructiones tollit, hepatis colatoria reſerat, & bilis promovet effluxum; alia quæ non minorem habent vim, in ſimilem uſum vocari poſſunt, uti ſales digeſtivi, v. g. plantarum ſucci ſaponacei, & amari, vel ſoli vel in juſculis adhibiti.

Acriora tamen hæc omnia vel calidiora,

de quibus modo egimus, licet certiſſima fermè adversùs quartanam Febrem remedia, cuicumque eâ laboranti exhiberi nequeunt; eorum non ferunt vim illi ægri, quos debiliores, & ſi ita loqui liceat, nimiùm irritabiles finxit natura: in his ergo ſtatim præparantia majori quàm in aliis curâ adminiſtranda ſunt, dein verò cortex peruvianus, ut in Febre tertiana ſimplici, eſt ingerendus, id eſt cum lenioribus mixtis purgantibus & aperientibus; ipſius denique febrifugi excalefaciens vis temperanda eſt; decoctum ſcilicet febrifugum cum borragine & bugloſſo, additâ terrâ foliatâ, aut nitro vel arcano duplicato, in uſum vocari debet.

In ſenioribus aliæ non minoris momenti requiruntur cautiones; periculoſiores nimirùm ſunt in iis Febres quartanæ, nam frigore ipſo obruitur aliquandò vitalis ſpiritus; ſi intenſior ergo fuerit horroris & rigoris vis, ſtatim ei occurrendum, & primò quidem infringi certò poſſet emeticis, & dein præcipiti corticis uſu; ſed in majorem cautelam adhibeatur ea methodus, quæ frigori febrili avertendo dicata eſt; ſufficiens deindè præſ-

cribatur corticis doſis, ut ſufflaminentur paroxyſmi; cùm verò in ſenectute minùs permeabiles fiant partes, vireſque earum effætæ ſint, acuendum illud remedium ſtimulo quodam aromatico & ſale penetrabili; hæc quidem magis erunt neceſſaria, ſi adſit hyemale tempus.

His omnibus de corticis in Febre quartanâ uſu, addendum quod mihi certò innotuit remedium adversùs ejus Febris contumaciam; aquæ ſcilicet thermales vi purganti donatæ curationem omninò abſolvunt, cùm incaſsùm alia omnia tentata ſunt remedia; inſigne hoc beneficium retulerunt multi ex aquis Borbonienſibus; ſed & alias idem præſtitiſſe certum eſt; cùm nonnulli poſt ultimum bellum Belgicum Febrium contumacium quartanarum tum etiam tertianarum traherent reliquias, non alio auxilio iis liberari & reſtitui potuerunt.

CAPUT XVII.

De impedimentis quæ in antecedentibus certarum partium affectibus, aut in variis temperamentis occurrunt.

AT hæc præcepta ſequi ubique non licet; ea eſt ſæpè corporum natura, partium conſtitutio, ipſius Febris ratio, ſymptomatum varietas, ut undique occurrant obices; ad eos igitur removendos aliâ incedendum viâ, aut potiùs ea, quam jam oſtendimus, inflectenda eſt, ut ad curationem devenire liceat; accommodandus eſt ſcilicet corticis uſus variis quæ objiciuntur impedimentis, ſive in quâdam parte ſeu per totum corporis tractum.

Ventriculus ipſe cortici peruviano ſæpè reluctatur; ejus nimirùm ſaporem, licet non ita ingratum, ferre nequit; ne verò ita offenderetur, huncce hauſtum concinnavit Fullerus. Adhibuit ille corticis pulverati drachmam unam, aquæ cardui benedicti uncias tres, aquæ epidemicæ ℥ii.

& ſyrupi caryophyllorum tantumdem; in his profectò ſimul mixtis nil adeò guſtui ingratum occurrit, metuendum ſolummodò ne calorem concitent; ad hunc ergo avertendum, nitrum admiſcendum eſt, & ptiſana refrigerans & aperiens eſt adhibenda.

Eodem vitio laborat corticis in vino generoſo infuſio; ut autem minùs ingrata ſit, quidam vino utuntur Hiſpanico, ſed poſtquam peracta fuit, bulliat jubent aliquantiſper; ita ſcilicet vinum hoc vim ipſi inſitam credunt exuere, tutòque poſſe præſcribi; ſi tamen cuidam vino ſit locus, maximè vino Rhenano, utpote magis aperienti & magis temperato; nihilominùs, ut ſæpiùs dixi, calidiora ſunt ſemper ejuſmodi remedia; plus poſſunt in Febres quæ jam ſunt effætæ, quàm in Febres validiores & recentes: extractum aqueum cum pulvere Stahlii mihi longè videtur antefe-rendum, poteſt ex iis concinnari bolus cum ſyrupo quodam grato & cardiaco.

At non in repugnantia ſolummodò, ſed in ipſius ventriculi læſis functionibus occurrit ſæpè impedimentum; ne ingeratur ſcilicet cortex peruvianus, vetat

aliquandò vomitus pertinax; Sydenhamio, ut obicem hunc tolleret, mos erat, juxtà Riverii methodum, ſuccum citri cum abſinthii ſale exhibere, & dein laudano liquido irritationis fomitem aggredi; alii audaciùs curationem Febris ſimul moliri tentantes, febrifugum ipſum cum opio vel theriacâ præſcribere ſolent; ego verò, ſi febrilis vis non multùm urgeat, eamque ægri tutò ferre poſſint, ventriculo ſtatim mederi ſatiùs exiſtimarim; eo reſtituto, facilius alius morbus.

Uti ventriculus, ita inteſtinalis tubus ſæpè curationi repagulum objicit; utroque autem in caſu eadem ratione ægris licet ſuccurrere; exhiberi nempè poteſt cortex peruvianus in enematibus; ita tamen uſurpatum pueris magis quàm adultis profuiſſe obſervatum eſt; ſed nihil aut parùm omninò proficeret niſi diù in inteſtino recto & colo retineatur; atqui facilè elabitur, idque præſertim ſi diarrhæa urgeat; recurrendum ergo ad narcotica, quæ ſimul cum corticis decocto infundantur; ſtatuendum ſolummodò supereſt, quænam eorum doſis exhibenda ſit.

Ego quidem theriacæ drachmam dimi-

diam, aut ſæpius ſyrupi diacodii ℥ſ. cum decocto in quo ebullierat corticis uncia una, adultis præſcribere conſuevi; horum beneficio duo ut plurimùm aſſecutus ſum; moram primò diutinam fecerunt enemata in tubo inteſtinali; paulatim deindè aut aliquandò brevi temporis ſpatio abſceſſit Febris, veluti ſi ore aſſumptum fuiſſet febrifugum; obſervari tamen velim quòd ſi eâdem die hoc repeti neceſſe ſit, imminuenda eſt narcoticorum doſis; cavendum nimirùm ne nimius inducatur ſtupor, quod inexpertis ſive imprudentibus contigiſſe memini.

Ut in ſtomacho, ita in pulmone occurrunt ſæpè impedimenta; nam cùm tenerior eſt ejus textus, ægrique ſanguinis ſputo aut tuſſi acriori obnoxii ſunt, nequaquam corticem peruvianum ferre poſſe videntur; ſed obſervandum huic affectui magis adverſam eſſe Febrem, quàm illius remedii vim; undè ab eo abſtinere non licet; cum eâ interim cautelâ exhiberi debet, ut lenientia ſimul præſcribantur; in hunc ergo ſcopum radicem althææ aut flores papaveris rhæados corticis decocto addere ſoleo. Cùm quædam fœmina in

tuſſim incidiſſet acerrimam, eamque indeſinentem, ad ejuſmodi lenientia devenire coactus ſum; & ſummo quidem ægræ emolumento; ſimul enim & tuſſis & Febris diſceſſerunt.

In certis temperamentis, in cachecticis v.g. & in hypochondriacis, cautiones poſtulat cortex, pro vario eorum affectuum ingenio; in iis quædam imprimis pars ægra eſt, in aliis plura afficiuntur viſcera, & nervi inordinatos cient motus; ſi ergo calida uſurpentur, ſi cortex peruvianus abſque præviâ præparatione aut ſolus ingeratur, acrior inſurget calor, & conſtringentur ægræ partes; undè emollientia, leniter laxantia, aperientia, & refrigerantia tum præmitti, tum ſimul uſurpari cum febrifugo neceſſe eſt; ſi alia ineatur curationis ratio, Febris contumacior erit & ingraveſcet.

Non minora occurrunt impedimenta in virginibus chloroticis, ſeu menſtruorum vitio laborantibus; difficilè omninò curantur in iis Febres, quoniam tunc adeſt duplex morbus; maximè autem in iis præſtat, ut ſtatim concitetur vomitus; non minùs enim præcedenti affectui im-

pugnando, quàm Febri fugandæ aptus eſt; ſuccuſſionem poſtulat ſtomachus, cum ſuppreſſis menſtruis malè ſemper afficiatur; juſcula deindè ex lapatho cum antiſcorbuticis exhibenda ſunt, ut pervium fiat hepar, & ut ſtimulo in collicias uteri adigatur ſanguis.

Alvi etiam imprimis habenda eſt ratio; laxior quidem fieri poteſt ſolius vi lapathi; ſed addendum arcanum duplicatum; ita faciliùs cortici peruviano hoc in caſu parabitur via; cum iis tamen remediis aliiſve ejuſdem naturæ adhibere debet, ut ſimul uterque impugnetur morbus; non hanc quidem medendi rationem perpetuam eſſe velim; varia enim incidunt in quibus eadem eſſe nequeat; exemplum tantummodò adduxi, quo pateat, quid in tali affectu Febris poſtulet.

Pueris Febre laborantibus mederi non minùs arduum eſt; omnia reſpuit medicamenta ætas hæc; hoc tamen in eâ eſt peculiare, quod minùs periculosè ægrotare ſoleat; videre eſt tenerrima corpora Febri intermittenti diù veluti confecta, quæ tamen indè evadant feliciter, idque ſæpiſſimè ſolius naturæ beneficio; ſed

faciliùs evaderent, ſi ipſo initio lenis concitaretur vomitus; à biennio natis ego tartarum ipſum ſtibiatum præſcribere non reformido; mitiùs enim in eis ſtomachum ſubvertit, quàm in adultis, ut certiſſimâ didici experientiâ.

Magis proficuum eſſet hoc remedium, ſi febrifuga deinde exhiberi poſſent; ſyrupus ſolus ex cortice peruviano ſufficeret, ſi imprimis cum rob ſambuci conjungeretur; in eo enim eſt vis leniter purgans, ita ut variis pueris non aliud catharticum exhibuerim; at ſi in uſum vocari nequeat remedium hoc, ad abſorbentia cum rheo, & cum cremore tartari deveniendum; ſunt hæc in teneriori ætate vera febrifuga; imò ad alia medicamenta confugere vix in multis opus eſt; undè, quantùm fieri poteſt, urgenda; licet enim ſpontè tot evadant pueri, multis intumeſcit alvus, obſtruuntur viſcera, hepar in molem aſſurgit maximam; graviora hæc fient, ſi perperàm adhibeatur cortex; imò ſi nondum contigerint, ea inducere poterit.

CAPUT XVIII.

De impedimentis ex ipſa Febre, ex vitiis quæ in varias partes inferre ſolet, & ex perverſâ medendi methodo ortum trahentibus.

ALIA occurrunt impedimenta, quæ ex ipſâ Febri originem trahunt, aut ex perverſâ medendi methodo; hæc autem vel in genere ſpectari poſſunt, vel in ſe ipſis ſigillatim; in genere quidem reduci poſſunt ad Febrium contumaciam & ad abdominis affectus, ex iis ortos; & primò quidem eſt ubi ipſa Febris corticem peruvianum per ſe ipſam reſpuat; eo enim nullatenùs aliquandò attingitur, licet præmiſſa ſint omnia quæ curationi viam ſternunt; quin imò ipſius corticis vires pro variis temporibus variæ eſſe videntur; certis enim annis feliciter ſuccedere, aliis verò nocere potiùs quàm prodeſſe ſolet; non magis proficuus eſt in quibuſdam locis, in regionibus v. g. uliginoſis & mari adjacentibus; varia haud

dubiè eſt veneni febrilis vis; acriùs nimirùm partibus ſolidis vel humoribus altiùs infixum, iis arctiori nexu inhæret.

In eâ Febrium contumaciâ inſanum profectò eſſet inutile urgere remedium, cùm non innoxium eſſe poſſit; fruſtrà ad majorem doſim recurrunt nonnulli, ut febrilem veluti obruant fomitem; vel enim ſufflaminantur tantummodò paroxyſmi, remanetque in viſceribus morbi cauſa; vel ut diximus, ignis igni additur, & magis contumax urget Febris; à corticis igitur uſu deſiſtendum, & ad diluentia & aperientia redeundum; ſed quod rei caput eſt, emeſis imprimis cienda; in eo peccant multi in locis paludoſis v. g. quod emeticis, minùs quàm par ſit, incumbant; tanta eſt in Febres eorum vis, ut multos qui in prophylaxim iis uſi ſunt, immunes ſervatos viderim.

Quanti autem momenti ſit in hâc Febrium contumaciâ cortice peruviano non abuti, ex multis noſſe licet; oriuntur ex perverſâ medendi methodo varia partium vitia, quæ in reliquam protrahuntur vitam; vidi homines robuſtiſſimos qui poſt Febres intermittentes varias experirentur

functionum principum læſiones, & in miſerandos inciderunt affectus; alii melancholici & cachectici fuere; alii obſtructionibus fuerunt obnoxii, non pauci nuſquam perfectè reſtituti vitâ tandem functi ſunt; quibuſdam denique gravior & antè conſtitutum à naturâ terminum incubuit ſenectus.

In contumaci Febrium illarum decurſu multa occurrunt, eaque peculiaria, quæ cortice peruviano curationem vetant proſequi; cùm in uſum vocatur remedium hoc, gravitatis ſenſum, ardorem, & conſtrictionem experiuntur multi, ut jam diximus; ſunt autem hæc certa curationis impedimenta; vel enim latet affectus quidam in ipſo ſtomachi textu, ut jam innuimus, & tunc ipſi medendum pro cauſæ naturâ; vel quod ut plurimùm occurrit, inſunt degeneres pravique ſucci, iique mordaces, caloremque inducentes; atqui hi neceſſariò expellendi & immutandi; hinc iterùm emeticorum & alterantium patet neceſſitas; nec corticem exhibere ullatenùs licet, niſi his præmiſſis, aut tandem cum ipſo permixtis.

Non minùs occurrunt ejuſmodi impe-

dimenta in duodeno aut reliquo inteſtinali tubo; alvus fit ſæpè pigrior in corticis peruviani uſu; quæ dejiciuntur veluti urentia ſunt, glioſa, flavo-rubra, aut nigreſcentia, ita ut his aliquandò veluti corrodi videantur lintea; ſi autem hoc in caſu exhibeatur ejuſmodi remedium, malè conſuletur ægris; ſtatim quidem præcaveri potuiſſent hæc omnia lenioribus emeticis uſurpatis aut repetitis; purgantia levia, refrigerantia & aperientia, eorumque uſus protractus univerſam hanc ſuſtuliſſent ſaburram; nec verò aliud quidquam, cùm ea per corticis peruviani uſum ſe prodiit, tentandum ſupereſt, & ab eo omninò temperandum, donec res ſe meliùs habuerint.

Sed altiùs reſpiciendum, ad eorum omnium fontem ſcilicet, in quo vera ſunt impedimenta; pendent fermè ſemper hæc omnia ex hepate; ſi autem ab initio laboret pars hæc ob nimiam Febris vim, piaculum ſanè eſſet corticem peruvianum exhibere; at ſi in ejus uſu bilis ſecretio aut excretio lædatur, non minùs ab eo temperandum; ſi enim urgeatur remedium illud, colligetur bilioſum magma,

idque craſſiſſimum & acerrimum; veluti retorridum fiet hepar; fæces erunt nigriores; urinæ intensè rubro inficientur colore; omninò lateritium copioſumque erit earum ſedimentum; ſed ne iis quidem opus eſt, ut dignoſcatur hærere aliquid in hepaticis functionibus, quod curationem impediat; ſi ſolummodò lividus ſit vultus aut pallidus, vel ſubluteum referat colorem, etiam cùm Febris evanuiſſe videtur, eam in limine præſtò eſſe pro certo haberi debet.

Ad tollenda autem illa omnia, intermittendus ſtatim corticis peruviani uſus, & hepatis tubulos reſerantibus per aliquot tempus inſiſtendum; in hunc autem ſcopum adhibenda apoſemata ex plantis ſaponaceis, amareſcentibus, ex cichorio v. g. ex ſoncho & taraxaco; non raró eorum ſuccum depuratum cum ſuccis borraginis & bugloſſi in uſum vocavi, addito tamen ſale purganti, ut arcano duplicato & cryſtallo minerali; tanta eſt vis purgantium in hepatis affectibus, ut ſolis juſculis ex lapatho & cryſtallo minerali eos ſæpè ſuſtulerim; deindè verò feliciter aliàs citiùs, aliàs tardiùs ad corticis peruviani uſum redii.

Gravius

Gravius eſt impedimentum, ſi alvus durior evaſerit, ſeu Febris vi in eam ſe exerente, ſeu remediis perperàm adhibitis; duritiei ejus cauſa eſt in viſceribus modò dictis; ingurgitantur nempè & obſtruuntur, ideòque eorum textum non facilè permeat ſanguis, in iiſque ſtagnant alii humores; indè, ut innuimus, irritatio quæ fibris rigiditatem conciliat, alvum aſtringit, vaſorum plethoram in meſenterio inducit; quoties autem hæc occurrunt, nuſquam, niſi iis ſublatis, Febrem curari poſſe ratum, certumque ſit.

Et primò quidem cortex peruvianus tunc ſaluberrimas ſuas vires non poteſt exerere; ſolâ evacuatione eâque repetitâ poteſt ſua viſceribus reſtitui mollities; non tamen hoc ipſe cortex peruvianus, licet purgans ſit, imò & quinquies aut ſexies alvum moveat, præſtare poteſt; ineſt haud dubiè huic remedio quidam irritans & æſtum inducens ſtimulus, dum inteſtina ad fæcum excretionem ſollicitat; ideò non laxantur eorum fibræ nec aliorum viſcerum textus.

Quæ maximè conducunt in hâc alvi duritie, ſunt lenia purgantia; quoties ea

mihi occurrit, caſſiæ aliorumque ſimilium operâ inteſtinorum rigiditatem emolliendam curavi; cichoracea ſimul aliaque id genus cum leviori ſalium ſtimulo præſcripſi; his autem per certum tempus aſſiduè adhibitis, ſemper reducem obtinui alvi mollitiem; hoc imprimis in iis Febribus, quibus non ita longè ab earum initio mihi mederi contigit, aſſequutus ſum.

Cùm verô diutiùs excurrerunt Febres, non ita ſucceſſit lenior hæc methodus; cachexia & alvi renitentia gravior valentioribus remediis oppugnanda eſt; ideò ſæpè purgans ex ſennâ exhibui, intermixtis tamen ſemper mollioribus ut caſſiâ, tamarindis aut mannâ ipsâ; juſcula deindè laxantia & emollientia uſurpavi, & his tandem tartarum martialem ſolubilem addidi; ita autem voti compos factus ſum, imò & ſæpiſſimè ipſas Febres fugatas obſervavi; ſed curatio hæc fida certaque non eſt; poſtquam ergo ſubſedit abdomen, certiori febrifugo, id eſt, cortice peruviano abſolvenda & firmanda eſt.

Hæc medendi ratio multò magis neceſſaria eſt, ſi valdè intumuerit venter; non rara quidem eſt intumeſcentia hæc abſque

aquæ collectione; in variis nimirùm occurrit Febribus & præcipuè in certis epidemiis, imò ipſo initio aut ſaltem non multò poſt; ſæpiùs tamen poſt certum decurſum prodire ſolet; non modò alvus, ſed vultus & ipſa brachia, parteſque infernæ intumeſcunt; atqui in hoc rerum ſtatu exulet oportet cortex peruvianus; purgantia & aperientia, quæ toties hîc commendavimus, ſola exhibenda; diureticis etiam incumbendum; ſolo vino, cui baccæ juniperi infuſæ additusque ſal martis Riverii, cum ſale prunellæ ſæpè uſus ſum; eo Febres ipſas curavi, totamque ſæpiùs intumeſcentiam ſuſtuli.

CAPUT XIX.

De curatione Febrium, quæ cùm deſierunt, iterùm exurgunt; tum quorumdam ſymptomatum quibus ſtipari ſolent.

SI tollantur impedimenta jam memorata, facilè tollentur Febres, nec quidquam remanebit ex veneno febrili; ſed ea non eſt ægrorum omnium conditio, ut

eo, dum impugnatur, penitùs liberentur; in multis per certum ſolummodò tempus avertuntur paroxyſmi; eos vel leviſſima reducit occaſio, vel ſpontè reviviſcunt; ita alternâ vice evaneſcentes, per longum ſæpè temporis ſpatium protrahuntur Febres.

His, ut occurrerent Medici, varia tentarunt; modò largiorem corticis exhibuerunt doſim, modò verò, ut ipſi vires adderent, varia cum eo miſcuerunt; fatendum profectò quod in plurimis ægris non raro ſuccedat remedium hoc variè exhibitum; eo cum millepedibus immixto v. g. aut cum pulvere viperino, vel cum centaurio minori ſublatæ ſunt Febres pertinaces; cum ipſis purgantibus non minùs efficax fuit; vidi multos quibus diù & incaſsùm magna ejuſmodi febrifugi copia ingeſta fuerat, & tamen apoſemate aliàs deſcripto perfectè curati ſunt; non ergo in corticis uſu negligenda ſunt purgantia, aliaque modò memorata, cum diluentibus tamen & aperientibus exhibenda.

Ego verò his irritis certiorem, cùm per ægros licuit, amplexus ſum medendi methodum; ſtatim ſcilicet eos lecto addixi,

veluti graviori laborarent morbo; tenuiſſimam ſimul præſcripſi diætam, & aliquandò per aliquot dies ſoliùs aquæ potum; deindè verò ad aperientium & leniter purgantium uſum confugi, eumque per certum tempus protrahendum curavi; ita ſæpiſſimè iis ſolis ſe proripuit Febris; aut ſi eam ſupereſſe contigerit, multùm de ſuâ vi & pertinaciâ ſemper remiſiſſe obſervavi; tunc autem cortici peruviano facilè obſequitur, & ſi ritè exhibitum fuerit remedium hoc, nullus eſſe debet recidivæ metus.

Neceſſaria omninò eſt hæc methodus in certis Febribus, quæ non raro occurrunt; eſt v. g. ubi evaneſcant paroxyſmi & remaneat pulſus frequens; inſurgit imprimis ejus vis vel poſt motum quemlibet, vel poſt paſtum, licet ſibi nimiùm non indulſerit æger; non malè intereà ſe habere videtur, quia febrifugis utitur, vel jam uſus eſt; ſed ſi à ſtrictioris diætæ legibus receſſerit; ſi conſueta repetantur munia; ſi ad hæc accedant certæ aeris mutationes; tunc, inquam, inſtat Febris, quæ amota videbatur; nequicquam autem proficiet licèt ingeſti affatim ejuſdem remedii vis;

fallaces tantummodò, fugaceſque dabit inducias, undè alia, quæ jam indicavimus, auxilia in uſum vocanda ſunt.

Nec tamen hæc ita dicta velim, ut quoties recruduit Febris, eam his remediis continuò impugnandam crediderim; eſt ubi nimiùm pertinaces Febres ſibi relinquendæ ſint; ſi v. g. hyeme recurrant, nec frænari poſſit febrile venenum, expectandum donec ver advenerit; imò & aliis temporibus, & in certis temperamentis ab inutili remediorum uſu omninò abſtinendum; vidi equidem, licet rarò, Febres ipſâ æſtate ita contumaces, ut remediis quibuſcumque obſiſterent; eas verò naturæ commiſi, diætæ ſolummodò rationem habendam curavi, leviaque remedia viſcerum functiones juvantia præſcripſi; fuit ubi plus ſic profecerim, quàm aliâ quâcumque methodo.

Uti in iis Febribus quæ per certum tempus reluctantes vix abigi poſſunt, præcipua eſt methodus hæc; ita in iis quæ recens exortæ & fugatæ relapſum minantur, alia ineunda medendi ratio; cùm enim ſtent vires, nec Febris adeò altas egerit radices, ad præparantia remedia

revertere tutius erit; undè, ſi fieri poſſit, nec evacuantibus nec diluentibus parcendum; ita ſublatis quæ ſuperſunt impedimentis, febrifugis abſque fructu adhibitis dabitur locus; variè tamen pro variis Febribus aut pro diversâ ſymptomatum naturâ uſurpanda ſunt hæc remedia.

Sint v. g. ægri qui jam à Febre aut paroxyſmis liberi, vigiliis pertinacibus, aut acerrimis conflictentur capitis doloribus; non intermittenda tunc remedia, ſed potiùs urgenda ſunt, prout urgent hæc ſymptomata; & quidem in univerſum iis vigentibus ſublatam eſſe Febrim credendum non eſt, ſed potiùs in caput converſam eſſe veneni febrilis vim; poſtquam enim ſedem ita commutavit, iterùm in ſolitam paroxyſmorum erumpit incandeſcentiam.

His ita ſe habentibus è capite evocandus eſt ſtimulus ille febrilis; nil autem id meliùs præſtare poſſe quàm ſanguinis à ſaphœnâ miſſionem, apud pleroſque obſervavi ægros; eâ tamen ſolâ non abſolvi poterit curatio; undè ut tuta certaque ſit, ad emeſim iterùm confugiendum credidi; deinde verò ad juſcula laxantia & aperientia

deveni, & tandem addito iis tartaro martiali ſolubili, rem omnem, ut plurimùm, poſſe confici mihi innotuit.

Non minùs aliquandò faceſſunt negotii ſudores, quibus diffluunt ægri, curatis Febribus aut ſublatis paroxyſmis; ſi autem ex imperfectâ, ut ſolet, oriatur curatione hæc illuvies, Febri malè curatæ propria remedia adhibenda ſunt; in hunc ſcopum aliquandò, ſi non inveterata eſſet, ſi vigerent ægrorum vires, aut quæ præmittenda ſunt neglecta fuiſſent, ad venæ ſectionem recurrere non dubitavi, nec quidem abſque fructu; tunc haud dubiè hærebat in viſceribus ſtimulus, & ſedatâ irritatione, meliùs ſe habuere omnia.

Sed alia inſuper ſunt adhibenda remedia, quæ refrænandis ſudoribus ſtatim aptiora videntur; evacuantia nempè ſuccos exundantes à corporis ambitu revocantia; non multùm tamen hæc proficient, niſi obſtructionibus viſcerum proſpiciatur, & bilis tum urinæ ſecretioni & excretioni conſulatur; non interim prætermittenda quæ æſtum internum temperare poſſunt; eſt enim, ut plurimùm, in ſudorum profluvio ardor interna deurens, & acrimoniâ partium textum ſtimulans.

Alia eſt in febrium exitu cauſa quæ ſudores movere poteſt; natura ſcilicet ſanguinis, aut partium debilitas; aliâ ergo viâ huic occurrere neceſſe eſt; ſtatim quidem libera ſit alvus oportet, ut & urinarum via; ſed corroborantia, aut quæ deperditum fibrarum tonum reſtituunt, præcipua ſunt curationis inſtrumenta; hinc cortex peruvianus, aut tinctura ejus vino extracta plerumque ſufficiunt; aut denique ſola juſcula amara cum tartaro martiali ſolubili rem omnem penitùs conficient; magis hæc proficua erunt, ſi addatur exercitium, quod ſolum, non neglecto interim regimine, circulationis & vaſorum vim poſſet reſtituere.

Difficilius ſanè eſt certis mederi affectibus, qui impendentem continuò minantur Febrim; eâ nimirùm repreſſâ remanent aliquandò anxietates perpetuæ, ciborum faſtidium, marcor & virium dejectio; morbi denique malè curati ſigna undique ſe produnt, idque in vultu præcipuè; lividus enim eſt ſubluteuſque ejus color; hæc omnia mihi in quâdam potiſſimùm occurrerunt epidemiâ, quæ hîc loci magnam edebat ſtragem; recrudeſcebant ut pluri-

mùm quæ curatæ videbantur Febres; difficilè omninò indè emergebant ægri, non pauci verò tandem confecti in diarrhæam putridam, aut in dyſenteriam incidebant; erat ubi lethalis copioſuſque erumperet ſanguinis effluxus.

His autem & Febri obvium ire non licebat, niſi exularet cortex peruvianus; eo exaſperari ſolebant omnia; marcori, virium dejectioni, ſtomachi hepatiſque affectibus ſola aperientia & deobſtruentia occurrere poterant; diarrhæam putridam non niſi leniter evacuantibus refrænare fas erat; ſymptomata dyſenterica peculiarem, ipſiſque propriam ſibi vendicabant medendi methodum; cùm tandem mitiora fierent hæc omnia aut evaneſcerent, non audebant quidam corticem peruvianum iterum exhibere; expectabant nimirùm donec natura, aut tempeſtatis mutatio morbi abſolverent curationem; ſed nimiùm illi remedii hujus vim reformidabant; tutò aliis præmiſſis uſurpari potuit, nec profectò ipſe, ſive perſeveraret Febris, ſive ea abſceſſiſſet, ad illud veluti ad certum auxilium confugere dubitavi.

Egimus jam de aquoſis aut flatuoſis tu-

moribus, qui per Febris decurſum, eâque vigente ſe produnt; ſed, uti aliàs dictum eſt, curatis Febribus turgent ſæpiſſimè infernæ partes; ex eâ autem intumeſcentiâ, ſi ritè curata fuerit Febris, nil omninò metuendum; ſe proripit enim ſpontè, redintegratis viribus, aqua in textu cellulari collecta; ſi tamen ejus multa fuerit copia, aut diutiùs ob fibrarum laxitatem in hujus textu hæſerit receptaculis, diuretica & quæ tonum iis fibris conciliant adhibenda ſunt.

In hunc autem ſcopum juſcula ex amaris aperientibus cum tartaro martiali ſolubili in uſum ſtatim vocanda ſunt; iis ſcilicet eximiæ inſunt vires ad tollendam aut præcavendam colluviem; vinum etiam juniperinum cum ſale martis Riverii idem præſtare poterit, ut mihi multis conſtitit experimentis; non ſola ſunt tamen hæc remedia quæ uſurpari poſſint; fuere qui & alia feliciter adhibuerint, ut cinerum geniſtæ lixivium; non multùm autem intereſt inter remedium hoc & aquam Riverii febrifugam, quæ ſale tartari in aquâ ſoluto conſtat.

Talia ſunt remedia quæ adversùs Febriles reliquias, aut certos affectus cum eiſdem

incedentes mihi uſu comperta ſunt ; ſi in iis præſcribendis de cortice peruviano aliquandò ſiluerim, non idcircò illius uſum penitùs ablegare mihi mens fuit ; ſi enim Febris non ritè curata fuerit, ſi metus ſit ne lateat in viſceribus ejus fomes, nequaquam à præſtantiſſimo hoc febrifugo abſtinere licet ; cùm evanuerint enim, aut mitiora evaſerint quæ impugnantur ſymptomata, hoc remedio perficienda aut firmanda erit curatio.

CAPUT XX.

De curatione Febrium intermittentium malignarum.

MULTÒ minùs à cortice peruviano abſtinere licet in Febrium intermittentium decurſu, ſi eæ mali moris fuerint ; ſed in iis duplex ineunda medendi ratio ; alia ſcilicet inſtituenda eſt in paroxyſmorum ferociâ, alia verò in eorum declinatione, ſeu in eorumdem intermiſſâ vi ; cùm enim à Febris naturâ aliena ſint quibus ſtipatur ſymptomata, illis & febrili cauſæ peculiaria conducunt remedia.

Senſit hoc, ut jam diximus, Ludovicus Mercatus, qui de his ſymptomatis primus fusè egit; propiùs dein ad curationem acceſſerunt Mortonus & Torti, qui omnem abſolverunt curandi methodum; nos verò hîc quæ experientiâ propriâ docti ſumus breviter exponemus.

Non ſingula quidem quæ occurrunt ſymptomata proſequemur, ſed præcipua tantummodò, & quæ in iis uſurpari poſſunt remedia attingemus; & primò quidem, cùm impetitur caput, cùm inſtat delirium, aut urget apoplexiæ, lethargi, vel comatis ſpecies, peculiaris adhibenda medendi methodus; obſervatum autem eſt ſæpiſſimè, quod venæ ſectio, veluti uno ictu, hæc ſymptomata ſuſtulerit; non minùs hæc conducit in doloribus acerrimis, in rheumaticis v. g. cruciatibus, in ventriculi aut inteſtinorum torminibus, in pectoris oppreſſione, aut denique in iis ægris in quibus ſtant vires, vel non collabitur vitalis ſpiritus.

Alia remedia multùm abſimilia ut veſicatoria, v. g. prætermitti nullatenùs poſſunt, in hac apoplexiæ ſpecie, in lethargo, & comate febrili; non minùs hæc confe-

runt in iis paroxyſmis, in quibus ſine motu & ſenſu jacent proſtrati ægri; quod verò minùs fortè videbitur conducere, in certis doloribus acutiſſimis idem tentare remedium non veritus ſum; cùm enim ut plurimùm ſpaſmodici ſint, fieri poteſt motuum revulſio aut derivatio ex unâ in aliam partem; quin imò idem ſuccedere in pectoris oppreſſione mihi perſuaſit experientia.

Narcoticorum uſus non minùs commendatur, tum ipſorum naturâ, tum experimentis, tum variorum ſymptomatum ſævitiâ; dolores quidem rheumatici atrociter ſævientes, illa ſtatim poſtulant remedia; at in doloribus viſcerum, ut ſtomachi & inteſtinorum, ea prætermittere piaculum ſæpè eſſet; his compeſci poſſunt diarrhæa & vomitus, quibus aliquandò in ſummum diſcrimen conjiciuntur ægri; hoc interim obſervandum, ne ſolum exhibeatur opium; aromaticis miſceri & iis veluti acui debet, ut in theriacâ & laudano liquido Sydenhamii; poteſt etiam exhiberi cum ſpiritu minerali, qui ſolus anxietati & ventriculi ſubverſioni mederi poteſt.

Non agam hîc de diluentibus aut lenientibus, quæ ad tollendam irritationem conferunt, & cuique intuenti patent; non magis motum exſuſcitantibus & excalefacientibus immorari neceſſe eſt; liquet enim quàm neceſſaria ſint in ſpiritûs vitalis proſtratione, in pulſûs ſummâ depreſſione, in algore quo veluti marmoreum fit corpus; ut autem cum majori fructu exhibeantur remedia, non minùs quidem ad ſymptomata, quàm ad eorum cauſam reſpiciendum; eſt ea ut toxicum quo inficiuntur liquida, & quo perturbantur variæ partium omnium functiones; videndum ergo quid deleteriæ huic cauſæ poſſit obſiſtere, donec ſpontè remiſerit ejus vis, & inducias concedat.

Poſtquam autem deferbuit paroxyſmus & mitiora evaſerunt ſymptomata, adeſt tempus febrili dicatum antidoto, cortici nimirùm peruviano; illius quidem decoctum exhiberi poſſet, ſed metuendum ne ſat larga ejus copia ingeri poſſit, aut ne renuant ægri; in tam præcipiti ergo morbo ad pulverem confugiendum, vel potiùs ad extractum aqueum, de quo toties egimus, nec quidem reformidanda certa ejus doſis;

ſi enim levior ſit, ſcopum non attinget; enitendum ſcilicet, ut obruatur febrile venenum; undè ad ʒ j. extracti hujus aſſumat æger oportet, eademque doſis bis aut ter, prout res feret, antè paroxyſmi adventum repetenda.

At occurrit hîc quæſtio expendenda, num ſcilicet miſceri poſſint aut miſcenda ſint cum cortice peruviano purgantia? hæc profectò non aliena erunt in capitis affectibus, imò cùm in pectus recidit morbi vis, adhiberi poterunt, ut & in doloribus rheumaticis per artus diſperſis; nec quidquam profectò tunc impedit, quin & ipſa apoſemata laxantia & febrifuga in uſum vocentur, ſi ſatis ſuperſit temporis; laxetur tamen potiùs quàm expurgetur alvus oportet, ne hâc viâ diffluat cortex ejuſque vis; intendendæ ſunt præſertim medicaminum vires in febrile venenum, cujus retundendus impetus.

Non ita licet in variis alterius generis affectibus alvum movere, cùm v. g. ventriculus aut inteſtina omnem excipiunt feruntque morbi vim, à purgantibus deſiſtendùm; imò ſi adſit diarrhæa, refrænanda eſt alvi laxitas; non minùs abſonum eſſet

eſſet purgantibus Febrim inſequi, vacillante ſpiritu vitali, aut cùm frigore omnis calor veluti ad interna retractus ab extremis receſſit partibus; tunc potiùs aromatica, ut ſerpentaria virginiana, in uſum vocanda, & cortici addenda, ut acuatur ejus vis, & per omnium partium receſſus faciliùs deferri poſſit; in hunc ſcopum cum vino remedium hoc ſæpiùs exhibere mihi contigit.

Secunda occurrit quæſtio eaque non minoris momenti, utpotè ad morbi diſcrimen propiùs ſpectans; quæritur nimirùm num ad exhibendum corticem ſemper expectanda ſit paroxyſmi remiſſio; & quidem ſi motus febrilis intenſior non ſit, ſed contrà adſit virium proſtratio & pulſus debilitas, ſi non magna urgeat in ventriculo aut inteſtinis irritatio, ſi denique per ſymptomatum vim liceat, non liquet profectò quare in re tam ancipiti, non exhiberi poſſit cortex aut ſolus aut cum quibuſdam conjunctus remediis; licèt intermittere ſoleant ſymptomata, incertum eſt an futurum ſit, ut brevi diſcedant aut mitiora fiant; interim inſtat periculum, & per conſequens antidoti exhibendi certa neceſſitas.

CAPUT XXI.

De curatione Febrium remittentium vulgarium, tum earum quæ ſunt mali moris.

EA eſt medendi ratio quæ in Febribus intermittentibus ſervanda eſt; jam verò ad remittentium curationem tranſeundum; ſunt autem eæ varii generis, ut diximus; ſeu potiùs varia eſt earum vis variuſque decurſus; in eo ſæpè exurgunt ſymptomata inexpectata & periculoſa; undè licèt eundem habeant fomitem eandemque cauſam, videndum num eandem an potiùs diverſam poſtulent curandi methodum; eam autem inſtituere non raro arduum eſt; multiſque è cauſis oritur hæc difficultas.

Quod ſtatim negotium faceſſit, eſt remediorum adhibendorum natura eorumque uſus; continuæ enim ſunt ejuſmodi Febres, quandoquidem in iis nulla intermiſſio; non alia ergo in iis ſtatim occurrit medendi ratio, quàm quæ continuis

dicata eſt ; atqui reſpuuntur ab iis omnia febrifuga peculiaria, eaque imprimis quæ tonica ſunt, amara, aſtringentia, calorem inducentia ; alienus ergo videtur à Febre remittenti cortex peruvianus ; ſi enim Febres ipſas verè intermittentes exacerbare ſoleat, cùm earum protrahuntur paroxyſmi, & magna eſt ipſarum vis, an proficere poterit in Febris continuò vigentis decurſu, licèt aliquandò remiſſior ſit ejus impetus.

Cùm tamen è genere intermittentium ſint ejuſmodi Febres, an fieri poteſt, ut remedia omninò diverſa poſtulent ? an poterit eſſe omninò adverſum, quod earum ſubigendæ cauſæ, ipſique eliminandæ eſt aptiſſimum ? ut ergo hæc omnia, quæ ſibi adeò videntur adverſa, componantur, altiùs reſpiciendum ; videndum ſcilicet an adeò diverſa ſint remittentium & intermittentium ſymptomata, ut iis curandis diverſâ omninò viâ incedendum ſit.

Non tantoperè diſſident ea niſi primâ fronte, imò conſentit in pleriſque intermittentium & remittentium curatio; ut enim in intermittentibus, ſi dum vigent paroxyſmi,

ingeratur cortex, noxius omninò eſt; ita ſimiliter in remittentibus, ſi in paroxyſmorum impetu exhibeatur, res in pejus ruere ſolent; expectanda nimirùm remiſſio, ut ægris ſuccurrat remedium hoc; & antè expurgatæ ſint oportet primæ & ſecundæ viæ, his enim turgentibus, vel adſtrictâ alvo exacerbabitur Febris.

Hoc tantummodò ineſt diſcrimen in earum Febrium curatione, quod in remittentibus deferveat tantummodò Febris; non tantùm ſcilicèt conceditur temporis ad eam impugnandam, calor intenſiùs urget, non ita expedita eſt ſecretionum via; difficiliùs ergo tolletur morboſus fomes, detrahetur tantummodò ſenſim aliquid ex eo; certæ ergo ſunt, licèt debiliores, in eum ejuſque effectus corticis vires; infringent ſaltem ejus vim, ſi non penitùs ſuſtulerint; occurrendum ſolummodò impedimentis, eaque quantùm licet amovenda ſunt.

Eò magis conducit cortex, quòd præcipuè in prævertendos paroxyſmos, aut in infringendum eorum impetum ſoleat impendi ejus vis; indè ſcilicet patet, quòd ſi ii acerbiores ſint, poſſet adversùs eos in auxilium vocari remedium hoc; calorem

equidem augere poterit, nec tollet ſtatim ut in intermittentibus febrilem fomitem; ſed urgentiori malo ſuccurrendum; magis noceret Febris impetus quàm medendi ratio; perindè ſe res habet ac in pleuritide v. g. cum Febre intermittenti conjunctâ; dubium profectò non eſt quin pulmoni ita affecto noxius ſit cortex peruvianus; quia tamen Febris intermittentis retundit vim periculumque ex paroxyſmis impendens avertere poteſt, in uſum vocari debet.

At ſunt certæ leges quibus ſubjici debet remedium hoc, & primò quidem ne exhibeatur oportet, niſi certum ſit adeſſe febrim, quæ è genere ſit intermittentium; patet ex quotidianis Medicorum apud ægros jurgiis, quàm ſæpè difficile ſit earum morem aut ingenium dignoſcere; gnari ſunt ſcilicet non ſperandum in ejuſmodi febribus à cortice peruviano levamen, ſi aliâ ex cauſâ proceſſerint; ſunt equidem minùs providi, qui quoties graviùs exacerbatam, idque certis temporibus, obſervaverint Febrem, toties per corticem peruvianum ei occurri poſſe exiſtiment; atqui tamen ut noxius eſſet in morbis inflammatoriis, licèt aliquandò ſtatis horis

graves inſurgant exacerbationes; an magis conducet in variis Febribus, quæ non minùs ab intermittentium naturâ abludunt.

Non tamen quoties ex intermittenti fomite ortum ducit Febris, toties adversùs paroxyſmos proficuus eſt cortex peruvianus; ſi in verè continuam v. g. mutata eſt Febris intermittens, aut ejus ab initio ſpeciem præ ſe ferat, hæc continuarum ſimplicium remedia poſtulat; ita fit in univerſum, ut tandem remittat vel in intermittentem veram redire aut abire cogatur; aliquandò verò perfectè curatur ejuſmodi remediis; imò, quod alicujus eſt momenti, non rarò obſervavi intermittentis Febris fomitem & cauſam Febri continuâ deleri.

Non abſimili admodùm ratione Febri duplici tertianæ continuæ ſuis periodis diſtinctæ, nec ab ingenio ſuo ita aberranti aliquandò occurrendum; eſt ubi hæc ad undecimum, decimum quartum, imò ad vigeſimum diem excurrat, magnaque ejus vis ſit antè paroxyſmos; atqui eâ ſic vigente non poteſt exhiberi cortex peruvianus; ſummum enim æſtum inducit, & vim febrilem intendit; expectandum igitur donec ea remiſſior ſit.

Sunt equidem qui voluerint hoc tentari remedium, eâ tamen lege, ut ſi non ſucceſſerit, ſtatim prætermittatur ejus uſus; nonnulli verò versùs duodecimum tantummodò diem exhibendum cenſent, ſed errant utrique; incerta tentari non debent, nec præfigendum remediis tempus quod non certò præfixit natura; ſatius eſt ejus ductum ſequi, eique laboranti opem ferre, prout ipſa poſtulat.

At multæ occurrunt Febres remittentes, in quibus paroxyſmi ſeu exacerbationes magno inſurgunt impetu, ægroſque in ſummas adducunt anguſtias; tunc autem alia omninò ineunda eſt via; febrifugum ſcilicet audacter exhibendum; nec profectò formidandus ipſius uſus, quia fortè levior erit remiſſio; ſatis erit ſi aliqualis ſit; videndum tantummodò num quid huic remedio ſit admiſcendum, & quid aliorum remediorum operâ moliendum ſit.

Quod ſucceſſiſſe ut plurimùm obſervavi, eſt emeticum miteſcente paroxyſmo exhibitum, deindè verò apoſema febrifugum cum laxantibus & aperientibus concinnatum, ita tamen, ut brevi tempore effectum ſuum edere poſſit; ſic in genere

mitiora fieri ſolent omnia; mitiora, inquam, nec enim in ejuſmodi Febribus expectandum, ut tollantur penitùs paroxyſmi veluti in Febre intermittenti; ſenſim tantummodò, ut plurimùm, ſe proripiunt, eorumque vis concidit; ſæpè tamen in intermittentium claſſem brevì redeunt, non quidem tertianarum aut quartanarum in genere, ſed duplicium tertianarum more incedunt hæ Febriles reliquiæ.

Sæpiùs autem occurrunt ejuſmodi Febres, in quibus ita protrahuntur paroxyſmi, nt alius alium fermè attingat, & breviſſima intercedat remiſſio; non poſſunt ergo adhiberi apoſemata, cùm longius temporis ſpatium poſtulent; ideò ad corticis pulverem recurrendum, ſeu potiùs ad extractum ejus aqueum; ipſius drachma pulveris circiter unciam unam æquat, undè repeti poſſunt faciliùs ejuſdem doſes neceſſariæ, & ita in tuto collocari ægri; tunc autem, ſi uſpiam, extractum illud cum pulvere temperanti aut arcano duplicato admiſceri præſtat; nam reſtinguatur deurens calor, & ſi fieri poſſit, laxetur alvus oportet, ideòque largiori copiâ exhiberi debent.

Idem remedium acriùs urgendum in iis Febribus, in queis mali moris inſurgunt ſymptomata, cum v. g. graviſſimè impetitur caput, apoplexiæ aut lethargi adeſt ſpecies, obruitur pulmo, viſcera abdominis acutiſſimo crucientur dolore, tunc, inquam, ſummum in morâ eſt periculum, nec niſi affatim adhibeatur cortex, ægrorum vitæ conſuli poteſt; hæc nimirùm ejuſmodi remedio videtur ineſſe vis, ut cùm venenum febrile per varias partes more inſolito aberravit, id in iis hoc febrifugo extinguatur, & veluti in fomitem ſuum revocetur; certum eſt ſaltem ita infringi ejus miaſmatis vim, ut ægrorum jam fermè animam agentium non moliatur perniciem, iique aliquandò veluti exſuſcitati reviviſcant.

Pendet autem ejus remedii adminiſtrandi ratio ex Febris naturâ, ex ſymptomatum vi, ex breviori aut longiori remiſſione, ex alvi laxitate aut adſtrictione; ſed in tantâ rerum varietate, quid ſinguli caſus ſibi vindicent definire non licet; ſtatuemus ſolummodò in genere duplicium tertianarum quæ continuæ ſunt, & remittentium malignarum non adeò di-

verſam eſſe curationem, magis ſolummodò in iſtis urgenda ſunt remedia; cùm enim tantùm impendeat diſcriminis, ſtatim, ſi fieri poſſit, veneno febrili occurrendum.

Expectare quidem præſtat, donec remiſerint exacerbationes; eſt tamen ubi diutiùs eæ protrahantur, nec de ipſarum vi quidquam fermè videatur decedere; tunc verò præmiſſis præmittendis ad corticem audacter deveniendum; eò minùs reformidanda ejus vis, quòd pulſus deprimi ſoleat, nec quidem, ſi ejus non eſſent depreſſæ vires, idcircò à febrifugo eſſet temperandum; eſt id in tam ancipiti morbo, ut diximus, veluti ſacra anchora, quâ ſolâ niti & retineri poteſt vitalis ſpiritus.

Intereà ſymptomatum, in quibus poſita videtur omnis morbi vis, ratio imprimis habenda eſt; cortex equidem tanquam præcipuum adversùs ea arcanum haberi debet; ſed alia in iis non raro adhibere oportet; quæ autem ad inſtituendam curam ducere poſſunt, ea ex iis quæ de Febri intermittenti maligna diximus, repetenda ſunt; referri hæc poſſunt ad quoſcumque caſus, qui in remittentibus malimoris ſolent occurrere; non aliud pro-

fectò inter utraſque proſtat diſcrimen, niſi quod inter paroxyſmos Febrium intermittentium malignarum longius inſit intervallum, in eoque ægri mitiores experiantur Febris reliquias.

Ut meliùs pateret curandi methodus, plura congeſſeram exempla; ſed his ſuperſedere viſum eſt; nulli ſunt caſus, qui iidem omninò ſint, undè nullus eſt in quo eadem præcisè conducere poſſint remedia; ſatiùs ergo videtur omnia quæ ex naturæ latebris protulit experientia ad certas leges revocare, ex iiſque curandi rationem in ſingulis ægris deducere; eſt hoc ſæpè obſervatoribus vitium, ut dum omnia ſenſibus obvia colligunt, de doctrinâ his ſuperſtruenda parùm videantur ſolliciti; eſt ea tamen veluti faſtigium, quod obſervationibus, ut proficuæ ſint, supereſt imponendum.

FINIS.

ERRATA.

PAg. 10. *lin*. 7. quam habent cognationem, *lege* quam habent cum eâ cognationem.
Pag. 14. *lin*. 16. ad vomitoria confugere, *lege* ad vomitoria ſæpiùs confugere.
Pag. 16. *lin*. 25. ut nec autumno, *lege* ut & autumno.
Pag. 17. *lin*. 23. ex ſolo, *lege* ex ſalo.
Pag. 19. *lin*. 14. & 15. in febrium intermittentium, *lege* in febrim intermittentem.
Pag. 20. *lin*. 11. infeſtant, *lege* infeſtum.
Pag. 23. *lin*. 4. in frequentiâ, *lege* infrequentia.
Pag. 26. *lin*. *ult*. fuſeo-cæruleis intertincta, *lege* fuſco-cæruleis interſtincta.
Pag. 28. *lin*. 15. partium textus, *lege* partium contrahitur textus.
Pag. 36. *lin*. 23. febrillis, *lege* fibrillis.
Pag. 37. *lin*. 13. ideò hæmorrhagiis, *lege* intereà hæmorrhagiis.
Ibid. *lin*. 21. brevis, *lege* breve.
Pag. 38. *lin*. 25. urinæ, *dele*.
Pag. 46. *lin*. 12. reſurget, *lege* reſurgit.
Pag. 53. *lin*. 7. fonticutis, *lege* fonticulis.
Pag. 57. *lin*. 4. quod in tempus, *lege* quod vernales in tempus.
Pag. 60. *lin*. 12. ut, *lege* at.
Pag. 64. *lin*. 9. præbeant, *lege* præbent.
Pag. 81. *lin*. 9. de liteſcere, *lege* deliteſcere.
Pag. 87. *lin*. 22. Vallæo, *lege* Valæo.
Pag. 97. *lin*. 22. animi deliquiis, *lege* accedentibus animi deliquiis.
Pag. 100. *lin*. 17. adfuerit, *lege* abfuerit.
Pag. 109. *lin*. 21. ſic v. g. qui, *lege* ſi v. g. quis.
Pag. 112. *lin*. 17. propriè, *lege* proprio.
Pag. 126. *lin*. 16. excipiendæ, *lege* excipiendo.
Pag. 134. *lin*. 22. ſic calidis, *lege* calidis.
Pag. 152. *lin*. 14. in iis, *lege* in pueris.
Pag. 164. *lin*. 24. conquerere, *lege* conquirere.
Pag. 172. *lin*. 11. diutiùs quæ, *lege* diutiuſque.
Pag. 185. *lin*. 12. myriſtrica, *lege* myriſtica.
Pag. 216. *lin*. 5. ſcilicet & ſequenti, *lege* ſcilicet proximò ſequenti.
Pag. 225. *lin*. 13. ſiſtent, *lege* ſi ſtent.
Pag. 247. *lin*. 22. ſanguinis à, *lege* ſanguinis è.
Pag. 251. *lin*. 10. textu, *lege* textus.

30